

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Jakobittbevegelsen, slaget ved Culloden Moor 1746 og skotsk nasjonalisme

Hvordan jakobittbevegelsen utviklet seg fra å være en britisk bevegelse til å bli et symboluttrykk for de skotske høylenderne og den skotske nasjonalismen

Karoline Marie Lia

Masteroppgave i historie ved lektorutdanningen 8-13, HIS-3980, mai 2022

Forord

Først vil jeg takke veilederen min Rune Blix Hagen for all hans hjelp og støtte under denne prosessen. Hvis ikke det var for han tror jeg ikke jeg hadde klart å fullføre denne avhandlingen. Tusen takk for at du har tatt deg tid til å hjelpe meg så mye som du har gjort, og takk for at du har gitt meg muligheten til å utforske et tema jeg lenge har hatt en stor interesse for.

Jeg vil også takke Sigrund Høgetveit Berg for hjelpen hun ga meg under starten av dette prosjektet. Det var med hennes veiledning at jeg begynte å se på blant annet lovverk som en kilde for avhandlingen. Samtidig vil jeg takke Ian Peter Groshe og Narve Fulsås for deres veiledning og tilbakemeldinger under masterseminarene. Jeg ønsker også å takke medstudentene mine for hjelpen, samt tilbakemeldingen de har gitt meg i denne stressende perioden.

Videre ønsker jeg å takke HIFO som, gjennom reisestipendet deres, ga meg muligheten til å reise til Skottland og The National Archives i London.¹ Turen ble gjennomført i slutten av februar i 2022. Uten deres hjelp hadde jeg ikke hatt muligheten til å ta denne reisen, og dermed mistet mange uvurderlige opplevelser som har vært med på å forme store deler av denne avhandlingen. Igjen, tusen hjertelig takk for at dere ga meg den muligheten.

Jeg ønsker også å takke professor Steve Murdoch for hans innspill i avhandlingen. I samtale med han fikk jeg muligheten til å dele mine egne tanker og refleksjoner rundt skotsk nasjonalisme, samtidig som han kom med en rekke interessante innspill som var med på å forme deler av avhandlingen. I tillegg ga han meg muligheten til å komme i kontakt med historikere som jobber med en lignende tematikk. Grunnet tid hadde jeg dessverre ikke muligheten til å bruke denne hjelpen, men jeg setter fortsatt veldig pris på mulighetene han ga meg, og innspillene jeg fikk i samtale med han.

Helt til slutt vil jeg takke familien og vennene mine som har vært en stor hjelp fra start til slutt. Dere har lest nesten hvert kapittelutkast, gitt grundige og tydelige tilbakemeldinger, samt satt meg på riktig spor når jeg har rotet meg litt bort under skriveprosessen, spesifikt Max Larsen som virkelige gjorde underverker for det horrible språket mitt. Jeg vil også takke dere for at dere holdt ut med meg og mine endeløse monologer rundt denne avhandlingen, spesielt Lise Tonning og June Natalie Sørлие.

¹ Se vedlegg 1 for reiserapporten jeg sendte inn til HIFO og Historikeren.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	iii
Figurliste.....	vii
Kapittel 1: Introduksjon.....	1
1.1 Presentasjon av hovedmål, avgrensning og problemstilling	1
1.1.1 Hovedmål	1
1.1.2 Bakgrunn for valg av tema	1
1.1.3 Avgrensning og problemstilling.....	3
1.2 Definisjoner	3
1.2.1 Høylender	3
1.2.2 Lavlender.....	4
1.2.3 Klanssamfunn.....	4
1.2.4 Highland Dress	4
1.2.5 Jakobittene og jakobittbevegelsen.....	4
1.2.6 Huset Stuart	5
1.3 Historiografi	5
1.4 Kilder, metoder og teori	6
1.4.1 Lovverk	6
1.4.2 Hermeneutikk som metode.....	7
1.4.3 Komparativ metode	8
1.4.4 Feltarbeid som metode	8
1.4.5 Teoretisk tilnærming – hermeneutikk	9
1.4.6 Teoretisk tilnærming – rettsvitenskapelige problemstillinger	10
Kapittel 2: Stuart-regimet og jakobittbevegelsen. Fra union til selvstendighetskamp	11
2.1 Stuart regimet 1371 – 1746	11
2.1.1 Huset Stuart: Fra 1000-tallet til 1542	11
2.1.2 Stuart monarkene og viktige aktører: 1542-1746.....	11
2.2 Jakobittbevegelsen 1688 – 1719.....	24
2.2.1 Huset Stuart og Jakobittbevegelsen.....	24
2.2.2 Jakobittbevegelsen og opprørene 1688 - 1719	25
Kapittel 3: Slaget ved Culloden Moor 1746.....	35
3.1 Jakobittene og regjeringen sine styrker	36
3.1.1 Jakobittene.....	36
3.1.2 Den britiske regjeringen	38
3.2 Veien til slagmarken.....	39
3.3 På slagmarken og tiden etter.....	41

3.3.1 Culloden og Høylanderne.....	42
Kapittel 4: Skotsk nasjonalisme: Under og etter jakobittbevegelsen	45
4.1 Nasjonalisme eller patriotisme?	45
4.1.1 Nasjonalisme	45
4.1.2 Patriotisme.....	47
4.2 Nasjonalistiske og patriotiske begrunnelser – jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden 1746	48
4.3 Tilknytninger til den moderne, skotske nasjonalismen	50
4.3.1 Slaget ved Culloden og minnesmerkene – det romantiske og sentimentale perspektivet	50
4.3.2 Bruken av myter i narrative – forbudet mot bruken av tartan	53
4.3.3 Outlander og jakobittene – En aktualisering innenfor populærkulturen	56
Kapittel 5: Konklusjon	58
5.1 Jakobittbevegelsens utvikling fra 1688-1746 – Fra britisk til skotsk.....	58
5.2 Var det patriotiske og/eller nasjonalistiske grunner for opprørene?.....	59
5.3 Er jakobittbevegelsen en del av den skotske nasjonalismen i moderne tider (1900-tallet og 2000-tallet)?.....	60
5.4 Siste tanke.....	62
5.5 Veien videre	63
Litteraturliste	65
Vedlegg	75
Vedlegg 1 – HIFO reiserapport.....	75
Vedlegg 2 – «Map of higlands and lowlands of Scotland»	80
Vedlegg 3 – ‘Highland dress’	81
Vedlegg 4 – «The Jacobite Rebellions» kart.....	82
Vedlegg 5 – «The Battle of Culloden» minnesmerke	83
Vedlegg 6 – «Mixed Clans» minnesmerke med blomster.....	84

Figurliste

<u>Figur 1:</u> Sketch of regulation proposed to be made in Scotland, 1746	6
<u>Figur 2:</u> «An incident in the rebellion 1745» av David Morier	42

Kapittel 1: Introduksjon

1.1 Presentasjon av hovedmål, avgrensning og problemstilling

1.1.1 Hovedmål

Hovedmålet mitt med denne avhandlingen er å undersøke utviklingen til jakobittbevegelsen, fra den ærerike revolusjonen i 1688 til slaget ved Culloden Moor 1746. Det jeg ønsker å se på er hvordan og hvorfor den begynte, hvordan den utviklet seg gjennom årene, og helt til slutt hvordan den endte. I tillegg til dette skal jeg undersøke berøringspunktene bevegelsen hadde til skotsk nasjonalisme i samtiden, 1700-tallet, samt de den har i moderne tider, ca. 1900- og 2000-tallet. I løpet av denne avhandlingen kommer jeg også til å se på hvorfor man ofte assosierer jakobittbevegelsen med Skottland, og som regel de skotske høylenderne.

Samtidig som jeg legger et stort fokus på jakobittbevegelsen i seg selv, ønsker jeg dessuten å gå mer i detalj på et spesifikt slag, slaget ved Culloden Moor 16. april 1746. Bakgrunnen for dette er at slaget ofte blir sett på som slutten av jakobittbevegelsen.² Samtidig er det flere forskere, blant annet arkeologen Tony Pollard, som mener at slaget hadde en påvirkning på klan- og høylendersamfunnet i Skottland.³ Pollard påpeker at det var en unektelig «emasculatation», eller svekkelse, av klanssystemet. Han forteller videre at de som ble størst påvirket av slaget var høylenderne, hvor klanssystemet lenge hadde hatt kontroll over økonomien og de sosiale forholdene i området. Med tanke på avhandlingen min sitt fokus på skotsk nasjonalisme, både i samtiden og i moderne tider, mener jeg at det er spesielt viktig å fokusere på det siste slaget. Da gjerne hvis dette slaget hadde negative konsekvenser for en stor del av den skotske befolkningen, ettersom dette kan spille en viktig rolle for hvorfor jakobittbevegelsen har blitt et symboluttrykk for de skotske høylenderne og den skotske nasjonalismen.

1.1.2 Bakgrunn for valg av tema

Jakobittbevegelsen var en bevegelse som oppsto som en konsekvens av at kong James II måtte abdisere fra den britiske tronen og gå i eksil i 1688.⁴ Navnet bygger på den latinske varianten av James, Jacobus, og de som definerer seg som jakobitter støttet til dels James II og hans nære etterslekt.⁵ Rettere sagt ønsket mange han og hans nære etterslekt tilbake på den britiske tronen. Bakgrunnen for dette varierte fra person til person.⁶ Noen mente at han

² *Britannica*, s.v. «Battle of Culloden»

³ Pollard, *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*, s. 12.

⁴ *Britannica*, s.v. «Jacobite», av John S. Morrill

⁵ National Trust for Scotland, «The Jacobites»

⁶ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84.

urettferdig ble fjernet, mens andre hadde for eksempel et religiøst grunnlag. Bevegelsen startet i 1688, med den ærerike revolusjonen, og kulminerte med slaget ved Culloden Moor 16. april 1746. Dog fantes det fortsatt de som kalte seg for jakobitter selv etter slaget, men for mange blir Culloden sett på som slutten. Selve slaget var veldig kort, bare rundt 40 minutter, jakobittene led derimot et stort tap hvor om lag 1500 menn døde.⁷ Det hadde derimot store konsekvenser for samfunnet og kulturen i de skotske høylandene.⁸

Det er flere grunner til at jeg valgte dette temaet. En av grunnene er min genuine interesse for skotsk historie og kultur, og jeg har alltid hatt lyst til å lære mer om dette. Jeg har dessverre ikke hatt muligheten til å virkelig gå i dybden på dette temaet, før nå.

En annen grunn er at jeg mener tema blir lite omtalt i norsk skole. Man fokuserer en del på England og Storbritannia i skolen, i hvert fall etter egne erfaringer, men fokuset ligger som regel ikke på de andre landene som bygger opp Storbritannia. Jeg mener at hvis man skal ta for seg Storbritannia og unionsbygning så er det viktig å ta for seg alle landene i unionen, samt hvordan unionen kan ha påvirket dem. Slaget ved Culloden Moor blir ofte omtalt som det siste væpnede slaget på britisk jord,⁹ noe som i mine øyne gjøre det til et viktig slag i britisk historie. Historikeren Christopher Duffy skriver blant annet at det var et av de avgjørende slagene i britisk historie,¹⁰ noe som burde gi det litt mer oppmerksomhet i skolen.

En av de siste grunnene til at jeg ønsket å fokusere på denne tematikken var på grunn av populariteten til TV-serien *Outlander*. Serien legger et stort fokus på jakobittbevegelsen i Skottland på 1740-tallet, ikke mange år før slaget ved Culloden Moor 1746.¹¹ Selv om serien kom ut i 2014, har den gradvis økt i popularitet og er fortsatt svært populær i dag. Den har dessuten vunnet en rekke forskjellige priser opp gjennom årene. Plassen serien har fått i dagens populærkultur gjør at den aktualiserer jakobittbevegelsen i Skottland. Selv om den ikke nødvendigvis er historisk korrekt, har den fortsatt, i mine øyne, en fascinerende fremstilling av Skottland i seg selv. Serien har nok ikke inspirert millioner av mennesker til å lese seg opp om bevegelsen og opprørene, men den har plassert hendelsene inn i dagens populærkultur. Jeg syntes derfor at det både er viktig og spennende å gå gjennom de historiske hendelsene slik kildene forteller oss at det skjedde.

⁷ Reid, «The Battle of Culloden», s. 129

⁸ *Britannica*, s.v. «Highland Clearances»

⁹ *Store norske leksikon*, s.v. «Culloden,» av Tim Greve

¹⁰ Duffy, *The best of enemies*. s. 5.

¹¹ *Wikipedia*, s.v. «Outlander (TV series)»

1.1.3 Avgrensning og problemstilling.

Hovedproblemstillingen min for denne avhandlingen er «Jakobittbevegelsen, slaget ved Culloden Moor 1746 og skotsk nasjonalisme - Hvordan jakobittbevegelsen utviklet seg fra å være en britisk bevegelse til å bli et symboluttrykk for de skotske høylenderne og den skotske nasjonalismen.». Som nevnt tidligere, fokuserer jeg på jakobittbevegelsen sin utvikling, slaget ved Culloden Moor 1746 og hvordan disse kan knyttes opp mot skotsk nasjonalisme i samtiden, samt i moderne tider. Noe jeg ikke kommer til å diskutere er om det er en positiv eller negativ ting at bevegelsen har fått en plass innenfor den skotske nasjonalismen i dag. Jeg kommer heller ikke til å gå inn på om bevegelsen i seg selv var en positiv eller negativ ting. Dette er helt uinteressant for avhandlingen min, da den bygger mer på hendelsesforløpet og konsekvensene av det, framfor om noe er etisk riktig eller ikke.

Utenom hovedproblemstillingen min kommer jeg også til å undersøke noen underproblemstillinger. Spesifikt:

- Kan vi se en tydelig og strengere endring i det britiske lovverket, som omtaler Skottland og dens befolkning, etter slaget ved Culloden i 1746?
- Var klan- og høylendersamfunnet spesielt påvirket av tapet ved Culloden og de potensielle lovverksendringene som kom som en følge av slaget?

1.2 Definisjoner

I denne avhandlingen kommer man til å møte på ord, titler, navn og betegnelser som kan trenge en forklaring. En rekke av disse ordene er knyttet oppimot det skotske samfunnet på 1700-tallet. Definisjonene kommer til å være korte og konsise, mest fordi mye av det kommer til å få en grundigere forklaring i selve avhandlingen. Det er derimot ikke alt som blir forklart her, for det meste personer, disse kommer derimot til å få en kort forklaring i fotnotene i selve avhandlingen.

1.2.1 Høylender

Ett av begrepene som kommer til å bli brukt mye i denne avhandlingen er «høylender». En «høylender» er kan bli forklart som den delen av den skotske befolkningen som bodde i det skotske høylandet.¹² Det skotske høylandet er den nordlige delen av Skottland, mer spesifikt alt vest og 50 mil øst for Great Glen.¹³ Det var gjerne i dette området man fant de skotske klanene.¹⁴

¹² Merriam-Webster, s.v. «highlander»

¹³ Scotland Info Guide, «The Scottish Highlands»

¹⁴ Se vedlegg 2

1.2.2 Lavlender

Begrepet «lavlender» kan på sett og hvis bli sett på som det motsatte av en «høylander». «Lavlenderne» var den delen av den skotske befolkningen som bodde utenfor det skotske høylandet.¹⁵ Klanssamfunnet i Skottland var mindre utbredt her. En av grunnene til dette kan være at lavlandene lå nærmere England sine grenser, som kan ha gjort det enklere for engelske soldater å 'kontrollere' disse områdene.

1.2.3 Klanssamfunn

En klan består som regel av mennesker med samme slektskap. De skotske klanene bygger på denne betegnelsen, men alle i en klan var ikke nødvendigvis i slekt med hverandre.¹⁶ Hver klan ble styrt av en sjef, nærmere sagt en høvding, som hadde kontroll over klanens territorium.¹⁷ Siden de engelske styremaktene ikke hadde noe kontroll og autoritet over de skotske høylandene, så hadde klanene nok selvstendighet til å styre ting på sin måte. Denne selvstendigheten derimot brakte med seg noen negative konsekvenser, hvor en av disse var klansfeider. Det var en rekke uenigheter og sjalusi, noe som førte til slagsmål og blodige slag.

1.2.4 Highland Dress

«Highland Dress» er det tradisjonelle antrekket man finner i det skotske høylandet.¹⁸ Det finnes en rekke forskjellige stiler innenfor «Highland dress», disse stilene vil variere ut ifra tidsperiode og bruksformål. Noe man finner innenfor alle stilene er kilten og stoffet tartan.¹⁹ Vedlegg nr. 3 viser en form for «Highland dress» som var brukt under 1745-opprøret, og ligner en del på de som ble brukt på slutten av 1600-tallet og utover 1700-tallet.

1.2.5 Jakobittene og jakobittbevegelsen

Jakobittene var de som støttet James II og huset Stuart.²⁰ Jakobittbevegelsen varte fra 1688 til omtrent 1750-tallet. For mange jakobitter var det viktig å få noen fra huset Stuart tilbake på tronen, i starten den britiske, men senere lå fokuset på den skotske løsrivelsen. De prøvde å oppnå dette ved blant annet å starte en rekke opprør, hvor det siste opprøret endte med slaget ved Culloden. En majoritet av støtten kom fra Skottland, Wales og Irland. Skottland og Wales sin støtte var hovedsakelig basert på tronen og kongemaktene, mens for Irland var

¹⁵ *Britannica*, s.v. «Lowlands»

¹⁶ *Visitscotland.com*, «Clans»

¹⁷ *Historic UK*, «The highland clans»

¹⁸ *Kilts-n-stuff.com*, «Scottish Highland Wear»

¹⁹ *Scottish Tartans Authority*, «Ancient Highland Dress»

²⁰ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

motivasjonen til dels mer religiøs, grunnet deres katolske tro og Stuart familien sin støtte av det katolske samfunnet.

1.2.6 Huset Stuart

Huset Stuart var kongehuset i Skottland fra 1371, og i England fra 1603.²¹ Kongehuset hadde fått støtte fra blant annet Skottland, gjennom jakobittbevegelsen, etter at kong James II gikk i eksil. Etter Skottland sin realunion med England i 1707 ble Stuart familien direkte sett på som beskyttere av den skotske nasjonalisme og selvstendigheten.²² En tydeligere gjennomgang av Stuart-familien og Stuart-regimet kommer i kapittel 2.

1.3 Historiografi

En rekke forskjellige historikere og forfattere har skrevet om jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden, mange var og er opptatt av hva som la grunnlaget for opprøret samt hva slaget brakte med seg. Denne typen litteratur kommer til å være viktig for min avhandling. Jeg kommer hovedsakelig til å prøve å bruke tekster skrevet av personer med engelsk eller skotsk bakgrunn. Samtidig vil jeg gjerne bruke nyere tekster publisert på 2000-tallet, primært 2010 og de påfølgende årene. Dette er derimot en ganske stram avgrensing, jeg vil derfor også anvende en rekke andre tekster jeg finner relevante for avhandlingen.

Det finnes to norske masteravhandlinger som tar for seg jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden. «Veien mot det siste slaget på britisk jord: Jakobittbevegelsen sett i lys av Bill of Rights (1689) og Act of Settlement (1701) – en historiografisk undersøkelse» skrevet i 2018 av Emilie Steffensen Olsen, og «The battle that made Britain? A study of the historiographical debate on the significance of the Battle of Culloden in 1746 for Scotland, Britain and the world» skrevet i 2019 av Sunniva Christina Ruthven Hatlestad-Hall.

Emilie Olsen legger mest vekt på forløpet til slaget, da spesifikt gjennom *Bill of Right* og *Act of Settlement*. Dette er noe jeg også kommer til å gjøre, men *Bill of Right* og *Act of Settlement* er ikke et fokuspunkt i min avhandling, selv om de vil bli diskutert i henhold til Stuart-regimet, Skottland og det skotske samfunnet. Sunniva Hatlestad-Hall fokuserer blant annet på hvilken grad historikere mener slaget var viktig. Hun gjør dette gjennom en undersøkelse av de politiske, sosiale og kulturelle implikasjonene slaget hadde. Igjen finner man lignende temaer i det hun skriver om, og det jeg skriver om. Forskjellen her er at Hatlestad-Hall har en historiografisk diskurs som hovedfokus, noe jeg ikke fokuserer på i like stor grad. Hun ser også på Skottland, Storbritannia og andre deler av verden. Jeg derimot,

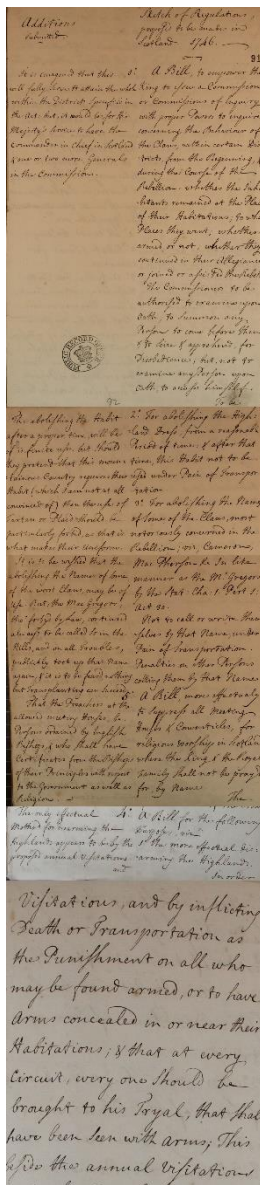
²¹ *Britannica*, s.v. «House of Stuart»

²² Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism: The Edinburgh Council, 1745.» s. 50

legger mest vekt på Skottland selv, spesifikt klan- og høylendersamfunnet, noe de andre masteravhandlingene ikke har som en del av sin avgrensning. Avhandlingen min legger samtidig et større fokus på Stuart-familien og jakobittbevegelsen sin utvikling og betydning fra 1688-1746.

1.4 Kilder, metoder og teori

1.4.1 Lovverk

Figur 1: Sketch of regulation proposed to be made in Scotland, 1746

Selv om lovverk og lovverksendringer ikke er et hovedfokus i avhandlingen, kommer jeg fortsatt til å bruke dem en del når jeg diskuterer jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden sine berøringspunkter innenfor den skotske nasjonalismen. De fleste av kildene jeg kommer til å bruke er tilgjengelig på nettet og allerede ferdig transkribert. En av disse kildene er lovverksendningsforlaget kalt «Sketch of regulations proposed to be made in Scotland, 1746».²³

Forslaget til lovverksendringer angående Skottland fra 1746²⁴ er som sagt tilgjengelig på nettet. Hele dokumentet er transkribert, samt at den er tilgjengelig som en auditiv kilde. På *The National Archive* ligger det flere dokumenter angående Skottland og jakobittene, mange av de er transkribert og tilgjengelig auditivt.²⁵ I «Sketch of regulations proposed to be made in Scotland, 1746» kan man se inneholder blant annet regler og reguleringer av en rekke av de skotske klanene.²⁶ Det er et fokus på bruken av klansnavn, spesifikt navnene til de klanene som var aktive deltakere i opprøret. Dokumentet fokuserer også en del på høylenderne, blant annet ved å fjerne «The Highland dress» for en periode. I tillegg tar det for seg avvæpningen av høylenderne, hvor forfatteren av dokumentet legger vekt på at man må spesifisere sverd, siden høylenderne ikke vil se på disse som våpen. Dette dokumentet i seg selv er veldig interessant å undersøke siden det viser et ønske om å styrke kontrollen over den skotske befolkningen, med et hovedfokus på klanene og høylenderne.

²³ TNA: SP 54/32/24

²⁴ Se figure 1.

²⁵ The National Archives of the UK via <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/jacobite-1745/>

²⁶ TNA: SP 54/32/24

Lover som kilder er en fin måte å finne ut hva styremaktene så på som et problem i samfunnet og hvordan de ønsket å endre på disse problemene. Ifølge stortinget er lover «[...] regler for samfunnet vårt» og de forteller oss «[...] om hvilke rettigheter og plikter vi har, hva som er tillatt, og hva som er forbudt».²⁷ Siden gamle lover blir endret og nye lover blir skapt kan vi anta at lovverksendringer reflekterer samfunnet og den perioden de eksisterer i. En endring i en lov eller skapelsen av en ny kan tyde på at noe har blitt et større eller mindre problem. Siden jeg fokuserer på konsekvensene av slaget ved Culloden, passer det å bruke lovverksendringer som kom kort tid etter slaget. Det gir meg en mulighet til å se på hva styremaktene mente burde endres. Det vil derimot være begrensninger på hva man kan bruke lovverk til. De kan for eksempel ikke fortelle oss noe om hvordan straffene faktisk ble utført, de kan heller ikke si noe om hvor strenge enkeltindivider var.

1.4.2 Hermeneutikk som metode

En av metodene jeg kommer til å bruke i denne avhandlingen for å få svart på problemstillingen er hermeneutikk. Hermeneutikk baserer seg på tolkningen og/eller oppfatningen av tekster, historiske kilder og mer.²⁸ Innenfor hermeneutikk baserer tolkning seg på å forstå seg på noe som eventuelt er uklart eller uforståelig. Hvorfor noe ble laget og hvilke intensjoner personen bak dette hadde er viktig når man skal samle inn og undersøke kilder. En av måtene man kan gå fram på når man bruker hermeneutikk som metode er å bruke den hermeneutiske sirkelen. Den hermeneutiske sirkelen, ifølge Benedict de Spinoza, bygger på å forstå en tekst gjennom teksten.²⁹ Et hovedfokus med den hermeneutiske sirkelen er å forstå meningssammenhengen til en tekst, denne meningen er som regel sterkt knyttet til forfatterens intensjoner. Den sier også at man må se på forholdet mellom en *meningshelhet* og en *meningsdel* i et verk.³⁰ Det vil si at hvis man ønsker å forstå deler av en tekst så må man først forstå det i lys av teksten helhet.³¹ På samme måte må man forstå deler av en tekst for å forstå seg på helheten.

Siden jeg ikke bare kommer til å ta for meg lovverk, men i tillegg forskjellige tekster, er det viktig at jeg legger vekt på hva forfatterne prøver å fortelle meg. Dette blir spesielt viktig hvis noen av forfatterne har en sterkere tilknytning til enten England eller Skottland. Hvis intensjonen til en av forfatterne er å skrive en tekst som bygger på sterk skotsk

²⁷ Stortinget. «Hvordan blir en lov til?»

²⁸ Gilje, *Hermeneutikk som metode*, s. 11-12

²⁹ Gilje, *Hermeneutikk som metode*, s. 72-76

³⁰ *Store norske leksikon*, s.v. «hermeneutikk» av Jan Harald Alnes

³¹ Gilje, *Hermeneutikk som metode*, s. 72-76

nasjonalisme så er det viktig at jeg er klar over dette, samt at jeg klarer å tydeliggjør dette i avhandlingen slik at forfatterens intensjoner blir klare for leserne. Noe som kommer til å være viktig når jeg skal diskutere bevegelsen, og slagets berøringspunkter innenfor den skotske nasjonalismen. Forskjellige tekster fremstiller blant annet slaget og konsekvensene av det forskjellig. Det er derfor viktig å tydeliggjøre forfatterens potensielle intensjoner på en enkel og klar måte. Samtidig som det er viktig å være klar over at forskjellige forfattere har forskjellig kildegrunnlag og bakgrunnsforståelse, noe som vil påvirke hvordan tematikken i tekstene deres blir fremstilt.

1.4.3 Komparativ metode

En annen metode jeg kommer til å anvende i denne avhandlingen er komparasjon som metode. Komparasjon har flere formål og/eller funksjoner.³² Mot slutten av avhandlingen skal jeg ta for meg hvordan blant annet *Act of Proscription 1746* blir fremstilt av forskjellige forfattere og forskere. Jeg kommer derfor til å bruke den mest grunnleggende formen for komparativ metode, *den konstaterende funksjonen*. Den kontrasterende funksjonen bygger på de kontrastene vi finner i det vi sammenligner, i dette tilfellet ulike tekstfremstillinger.

Siden *Act of Proscription 1746* har en varierende fremstilling ut fra hvilke tekster og artikler man leser, er det viktig for avhandlingen min å kunne sammenligne disse og diskutere hvorfor den blir fremstilt så forskjellig. Samtidig er det viktig at dette blir presentert og oppklart på en tydelig måte slik at leserne har tilgangen på denne informasjonen på lik linje som meg.

1.4.4 Feltarbeid som metode

En annen metode jeg har brukt under arbeidet mitt med denne avhandlingen er feltarbeid. Det er derimot viktig å påpeke at jeg ikke har brukt denne metoden i like stor grad som hermeneutikk og komparasjon.

Feltarbeid som metode kan bli beskrevet som «[...] arbeid med innsamling av data i en empirisk undersøkelse».³³ Det vil si at man går ut for å samle inn data som for eksempel intervjuer, observasjoner, innsamling av prøver osv. For min del vil feltarbeidet være reisen min til Skottland og The National Archives i London.³⁴ Målet med dette arbeidet var for det første å få opplevd hvordan Culloden Moor blir fremstilt i dag. Hvordan ser selve slagmarken ut, hvordan blir de døde minnet, og hvordan presenterer besøkssenteret forløpet til slaget,

³² Melve, «Å arbeide komparativt», s. 72-73

³³ *Store norske leksikon*, s.v. «feltarbeid» av Steffen Fagernes Johannessen og Sigmund Grønmo.

³⁴ Se vedlegg 1 for reiserapporten jeg sendte inn til HIFO og Historikeren

selve slaget og konsekvensene av slaget. Dette var for at jeg skulle få en bedre forståelse for hva det er jeg skriver om, samt å få tilegnet meg egne erfaringer rundt hvordan folk samhandler med området. Det ga meg samtidig muligheten til å oppleve kulturen jeg skriver om. Turen ga meg i tillegg muligheten til å ta en rekke bilder som viste seg å være relevant for avhandlingen.

Besøket mitt til nasjonalarkivet var for å samle inn arkivmateriale som kunne være relevant for avhandlingen, blant annet et forsøk på å finne *Act of Proscription 1746* som jeg ikke hadde tilgang. Dette materialet var derimot ikke tilgjengelig.

1.4.5 Teoretisk tilnærming – hermeneutikk

En av de teoretiske tilnærmingene jeg kommer til å fokusere på er hermeneutikk som teoretisk forståelse. Tidligere nevnte jeg at hermeneutikk er en av metodene jeg kommer til å bruke i avhandlingen. Dette er blant annet fordi en del av avhandlingen kommer til å være et kritisk, hermeneutisk kildestudium. Dette er også bakgrunnen for hvorfor jeg kommer til å bruke hermeneutikk som teoretisk forståelse. I avhandlingen kommer jeg blant annet til å se på lovverksendringer som kom som en konsekvens av bevegelsen og slaget ved Culloden 1746. Siden fokuset mitt blir på hvordan disse lovverksendringene blir presentert i ettertid, må jeg derfor se på både hvordan de blir oppfattet og hvordan de blir fremstilt. Dette medfører at jeg kommer til å ha bruk for hermeneutikk som både metode og teoretisk tilnærming. Hermeneutikk blir blant annet sett på som en filosofisk teori om all forståelse.³⁵ Veldig enkelt kan man si at det ikke bare bygger på vår forståelse av forskjellige tekster, men all kunnskapen vi har. Alt vi vet bygger på en forståelse som er tolket ut ifra de kunnskapene vi allerede har tilegnet oss.

Innenfor hermeneutikk er det også viktig å forstå seg på en aktørs kontekstuelle forhold, for å kunne forstå seg på deres intensjoner.³⁶ Det vil si for eksempel deres mentalitetshistoriske forhold eller eventuelle fordommer aktørene har. En slik forståelse av hermeneutikk blir ofte kalt for *hermeneutisk intensjonalisme*, det finnes derimot en rekke forskjellige hermeneutiske tradisjoner som kommer til å være aktuelle for denne avhandlingen. En av disse tradisjonene er den *filosofiske hermeneutikken* som legger mer vekt på forskernes forutsetning. Så hvor *hermeneutisk intensjonalisme* legger et større fokus på aktøren, legger den *filosofiske hermeneutikken* et større fokus på forskeren som tolker tekstene. For denne avhandlingen er det like viktig at jeg ser på aktørene sine intensjoner, som

³⁵ *Store norske leksikon*, s.v. «hermeneutikk» av Jan Harald Alnes

³⁶ Gilje, *Hermeneutikk som metode*, s. 12.

det er å være klar på at mine forutsetninger også spiller en viktig rolle i hvordan jeg tolker disse tekstene. Disse forutsetningene kan være forventningene jeg har, eventuelle fordommer jeg har, samt mine bakgrunnskunnskaper.

1.4.6 Teoretisk tilnærming – rettsvitenskapelige problemstillinger

En annen teoretiske tilnærming jeg kommer til å ha fokus på, dog ikke like mye som hermeneutikk, er de rettsvitenskapelige problemstillingene knyttet til lovverksendringene som kom som en konsekvens av slaget ved Culloden 1746. Det vil si at jeg ønsker å se på eventuelle lovverksendringer som fant sted i tiden etter slaget, hvorfor disse ble laget, hva slags endringer de tar for seg, påvirkningen de hadde på samfunnet, samt hvordan de blir fremstilt i dag.

En måte jeg kommer til å gjøre dette er ved å se på lover som formelle normer, samt lovverksendringer som en respons på samfunnsproblemer. Normer er de reglene, både skrevne og uskrevne, som bygger på forventninger om hvordan man skal oppføre seg i samfunnet.³⁷ Når det kommer til normer kan man dele det inn i formelle og uformelle normer. Formelle normer er typisk sett de lovene og reglene som er skrevet ned, mens uformelle normer er sosiale konvensjoner og de er for det meste ikke skrevet ned. Et brudd på formelle normer, også kalt for lover, kan føre til blant annet straff. Det er disse normene, de formelle, jeg kommer til å fokusere på i denne avhandlingen.

Når jeg tar for meg lovverksendringer som en respons på samfunnsproblemer mener jeg to ting. Den første er endringer hvor uformelle normer blir endret til formelle. Det vil si at styremaktene ser en nødvendighet i å skrive ned allerede eksisterende uformelle normer, noe som kan gjøre at oppførsel som før bare ble sett ned på kan nå ha konsekvenser i form av straff. Det andre jeg mener er når lover endres eller blir skapt som en respons på problemer i samfunnet. Ta eks. «Sketch of regulations proposed to be made in Scotland, 1746».³⁸ Her skriver de blant annet at bruken av klansnavn, gjerne de som tok del i slaget ved Culloden, skal bli forbudt. Her ser vi at styremaktene kommer med forslag til endringer i lovverket som en respons på det de ser på som et mulig samfunnsproblem.

³⁷ *Store norske leksikon*, s.v. «norm» av Aksel Tjora

³⁸ TNA: SP 54/32/24

Kapittel 2: Stuart-regimet og jakobittbevegelsen. Fra union til selvstendighetskamp

2.1 Stuart regimet 1371 – 1746

Det er mange sentrale aktører både innenfor jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden Moor 1746, men en av de mest sentrale aktørene er kongehuset Stuart. I dette delkapittelet kommer jeg til å ta for meg en rekke medlemmer av Stuart-familien. De familiemedlemmene jeg skriver om er de jeg mener er noen av de viktigste forløperne til jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden, samt de som la grunnlaget for forløpet til bevegelsen. Jeg skal først gi litt grunnleggende informasjon om familien, men hovedfokuset er forholdet de hadde til Skottland, den skotske og engelske tronen, samt deres religiøse ståsted. Før jeg tar for meg de individuelle medlemmene, skal jeg først gi litt historisk informasjon om hva huset Stuart var og hvorfor de er en så viktig del av skotsk historie.

2.1.1 Huset Stuart: Fra 1000-tallet til 1542

Huset Stuart, også skrevet som Steward eller Steuart, var kongehuset i Skottland fra omtrentlig 1371 og i England fra 1603.³⁹ De strekker seg derimot mye lenger tilbake enn 1371.⁴⁰ Den første mannen man vet om som var en del av slekten var Flaald, han levde i byen Dol⁴¹ på 1000-tallet. Huset Stuart hadde lenge tilknytninger til den skotske tronen. En av etterkommerne til Flaald, Walter fitz Alan, var rikshovmester, også referert til som Steward, hos David I av Skottland fra rundt midten av 1100-tallet. Denne tittel, Steward, ble arvelig fra 1157 og ble tilslutt slektsnavnet. I 1315 giftet Walter Stuart seg med Marjorie, datteren til den skotske kongen Robert Bruce. Sønnen deres, Robert Stuart, kom til makten i 1371 og kan bli regnet som den første Stuart kongen, og dermed starten på kongehuset Stuart. Fra 1371 til 1542 satt Robert Stuart sine mannlige etterkommere på tronen. Dette endret seg i 1542 da James V døde, og datteren hans Mary tok over den skotske tronen og formynderstyret.

2.1.2 Stuart monarkene og viktige aktører: 1542-1746

2.1.2.1 Mary Stuart (Mary, Queen of Scots)

Den første i familien Stuart som jeg går i dybden på er Mary Stuart, ofte referert til som Mary, Queen of Scots. Mary Stuart var født i desember 1542 og var dronning av Skottland fra 1542 til 1567 da hun måtte abdisere tronen.⁴² Perioden Mary regjerte og tiden etter var preget av en rekke kontroversielle hendelser. Noen av disse hendelsene baserte seg på ekteskapene hennes,

³⁹ *Britannica*, s.v. «House of Stuart»

⁴⁰ Store norske leksikon, s.v. «Stuart (skotsk adelsslekt)» av Terje Bratberg

⁴¹ Dol-de-Bretagne er en by i den franske regionen Bretagne. Bretagne er en nord-vestlig region i Frankrike som grenser Den engelske kanal (Store norske leksikon, s.v. «Bretagne» av Geir Lima).

⁴² Store Norske Leksikon, s.v. «Maria Stuart – skotsk dronning»

men spesifikt ekteskapet hennes til Frans II av Frankrike, og hva denne franske forbindelsen kom til å bringe med seg. En viktig del av ekteskapet mellom Mary og Frans var avtalen Mary måtte signere. Denne avtalen sa at hvis hun døde uten en arving så skulle Skottland gå til den franske kongen. Samtidig hadde Mary vokst opp i Frankrike fra hun var rundt 5 år gammel.⁴³ Den franske oppveksten til Mary medførte at hun på mange måter ble sett på som mer fransk enn skotsk, blant annet fordi fransk kan bli regnet som morsmålet hennes. Når vi ser på Mary sin franske oppvekst og avtalen hun underskrev da hun giftet seg med Frans, så er det forståelig at en rekke innflytelsesrike skotske familier følte at Skottland hadde til en viss grad blitt en fransk provins.⁴⁴ Ekteskapet deres varte derimot ikke lenge, Frans døde i 1560 og Mary reiste tilbake til Skottland ikke lenge etter.⁴⁵

Mary sin franske oppvekst og hennes katolske tro viste seg å gjøre tiden hennes i Skottland vanskeligere enn først forventet.⁴⁶ Det var de som så på hennes hjemkomst som positiv, spesifikt de katolske engelskmennene som mente at Mary burde sitte på den engelske tronen framfor Elizabeth. På den andre siden var det deler av den skotske befolkningen som var mindre begeistret over Mary sin hjemkomst. I løpet av de ca. 13 årene Mary hadde bodd i Frankrike så hadde den skotske religionen endret seg. Skottland hadde tidligere vært katolsk, men mange hadde på dette tidspunktet blitt protestantiske, spesifikt kalvinistiske. For mange var Mary «[...] a foreign queen of an alien religion».⁴⁷ Selv om hun for noen var en fremmed dronning, klarte hun seg ganske bra på den skotske tronen de første årene. Ekteskapet hennes til fetteren Henry Steward, lord Darnley, i 1565 brakte igjen med seg problemer for Mary. Flere så på ekteskapet i et negativt lys, spesielt Elizabeth som mislikte at Mary hadde giftet seg med en etterkommer av Tudor familien.⁴⁸ Konflikten rundt dette ekteskapet eskalerte da Darnley drepte David Rizzio, Mary sin sekretær, rett foran henne. Da Mary fikk sønnen sin James noen måneder senere i August 1566, hadde hun endelig fått den arvingen hun hadde ventet på. Det er mulig at James sin fødsel, og Darnley sin død ett år senere, la grunnlaget for ryktene om Mary og James Hepburn, jarlen av Bothwell.

Darnley døde 10. februar 1567, etter at bygningen han oppholdt seg i eksploderte.⁴⁹ De fant derimot kvelemerker rundt halsen hans, noe som skapte mistanke om mord. Personen som endte opp med å bli anklaget for Darnleys mord var James Hepburn, jarlen av Bothwell.

⁴³ *Britannica*, s.v. «Mary» av Antonia Fraser

⁴⁴ Stevenson, *Scotland's last royal wedding*, s. 1.

⁴⁵ *Britannica*, s.v. «Mary» av Antonia Fraser

⁴⁶ *Britannica*, s.v. «Mary» av Antonia Fraser

⁴⁷ *Britannica*, s.v. «Mary» av Antonia Fraser

⁴⁸ *Britannica*, s.v. «Mary» av Antonia Fraser

⁴⁹ *Store Norske Leksikon*, s.v. «Maria Stuart – skotsk dronning»

Det er usikkert om Mary hadde noe med drapet å gjøre, men det er antatt at hun var en viktig faktor i at Bothwell ble frifunnet. Bothwell endte opp med å bli Mary sin tredje og siste ektemann. Dette ekteskapet var potensielt uønsket fra Mary sin side, ettersom han bortførte henne kort tid etter at han ble frifunnet for drapet på Darnleys. Konflikten rundt Mary sitt ekteskap til Bothwell og rollen hennes i Darnley sitt drap medførte at hun måtte abdisere tronen i 1567, hvor hennes ett år gamle sønn ble kronet til konge av Skottland.

Mary prøvde å ta tilbake tronen i 1568, men tapte slaget ved Langside og rømte dermed til England.⁵⁰ Hun håpet å få kontakt med kusinen Elizabeth, for å få støtte til å ta tilbake den skotske tronen. Mary sin flukt til England endte derimot med at hun ble plassert i varetekt av Elizabeth, hvor hun satt i om lag 20 år. Kusinene kommuniserte mye mens Mary var i varetekt, og Elizabeth uttrykte at hun ønsket å hjelpe, men manglet støtte fra parlamentet. Mary sitt opphold i England var med på å skape et samlepunkt for en rekke katolske sammensvergelses mot Elizabeth. Om Mary selv tok del i disse sammensvergelsene er usikkert, men hun ble beskyldt for dette av Elizabeth sin spionsjef Walsingham i 1586.

Samme år som hun ble anklaget for å ta del i sammensvergelsene mot Elizabeth, ble Mary angivelig funnet skyldig i anklagene.⁵¹ Hun skal ha samarbeidet med den spanske sendemannen Anthony Babington om å myrde Elizabeth. De som hadde tatt del i, eller i det minste blitt funnet skyldig i å ta del i, Babington-sammensvergelsen ble alle arrestert.⁵² Ballard, en av de skyldige, ble torturert mens han var fengslet. Torturen var så ille at han slet med å stå på egne bein under rettsaken sin. Behandlingen av Ballard gjorde at blant annet Babington innrømte rollen han spilte i sammensvergelsen, og han ble henrettet ikke lenge etter dette. Mary, derimot, nektet for hennes deltakelse, men det hjalp ikke.⁵³ Hun ble dømt for hennes mulige deltakelse og ble henrettet i 1587.⁵⁴ Henrettelsen hennes vakte voldsom oppsikt i Europa, grunnet hennes katolske tro. Filip den 2 av Spania brukte Mary sin henrettelse som en rettferdiggjørelse av hans invasjon av England med hjelp av Den spanske armadaen.

2.1.2.2 James VI

En fremtredende figur i Stuart-regimet var kong James VI av Skottland. James VI ble født i 1566 og var sønnen til Mary Stuart (Mary Queen of Scots) og Henry Stewart, Lord Darnley.⁵⁵

⁵⁰ *Store Norske Leksikon*, s.v. «Maria Stuart – skotsk dronning»

⁵¹ *Store Norske Leksikon*, s.v. «Maria Stuart – skotsk dronning»

⁵² Warnicke, *Mary, Queen of Scots*, s. 239.

⁵³ Warnicke, *Mary, Queen of Scots*, s. 243.

⁵⁴ *Store Norske Leksikon*, s.v. «Maria Stuart – skotsk dronning»

⁵⁵ *Britannica*, s.v. «James I» av David Mathew

Bare 8 måneder etter James sin fødsel døde Lord Darnley, og når moren måtte abdisere tronen tok James over som kongen av Skottland. Han levde et relativt rolig liv, i hvert fall i starten. I motsetning til England hadde ikke Skottland det samme synet, og distansen, når det kom til monarkene sine. Det var flere prominente familier og nobiliteter som hadde innflytelse i Skottland, Stuart familien var bare den regjerende familien blant disse, noe som betydde at James VI var omgitt av en rekke innflytelsesrike familier og nobiliteter. Flere av familiene stod ved James sin side, og styrket han i tidens hans på tronen. Noen av disse husene var blant annet jarlen av Mar og jarlen av Lennox.

James VI sin unge alder under maktovertakelsen, gjorde at han lett kunne bli påvirket og kontrollert av de voksne rundt han.⁵⁶ Et tilfelle hvor dette skjedde var når jarlen av Lennox ønsket å vinne tilbake Skottland for Mary Stuart. Lennox utnyttet innflytelsen han hadde over James til egen fordel, men han mislyktes i planene sine og James ble kidnappet av William Ruthven i 1582 som en konsekvens av dette. Under fangenskapet ble James tvunget til å fordømme Lennox. Han klarte å rømme det følgende året, og begynte å gradvis å styre sin egen politikk i tiden fremover. James hadde spesifikt ett mål han jobbet opp mot, det var å ta over tronen til England etter dronning Elizabeth I.

Mot slutten av 1580-tallet begynte prosessen med å finne en ektefelle til James. Dette var ikke en enkel ting, spesielt med tanke på morens mer problematiske ekteskap. var det en sensitiv affære å finne en partner til James.⁵⁷ Det var viktig at James kunne videreføre sin arv, spesielt hvis han ønsket å en gang ta over tronen fra Elizabeth I. James endte opp med å gifte seg med Anna av Danmark i 1589, etter mye tid og strev. De fikk mange barn, men kun tre av de vokste opp, Henry, Elizabeth og Charles.⁵⁸ Den eldste av barna deres, prins Henry, var først i rekke for å ta over tronen. Han døde derimot i 1612, noe som medførte at arveretten gikk til den andre sønnen deres Charles. Datteren, Elizabeth, giftet seg i 1613 med Frederick V, og etterkommerne deres er en del av huset Hanover.⁵⁹ Huset Hanover er en viktig bakgrunn for en rekke av jakobittopprørene, spesifikt 1715 opprøret. Jeg kommer derfor til å komme tilbake til dette senere i kapitlet.

James VI ble konge av England i 1603 da dronning Elizabeth I døde, og han ble kronet kong James I av England, og med det kong James I av England og Skottland.⁶⁰ I motsetning

⁵⁶ *Britannica*, s.v. «James I» av David Mathew

⁵⁷ Stevenson, *Scotland's last royal wedding*, s. 1.

⁵⁸ National Museums Scotland, «James VI and I»

⁵⁹ Huset Hanover var et tidligere britisk kongehus som kom til tronen i 1714. Det var huset Hanover som tok over tronen etter huset Stuart. (*Britannica*, s.v. «House of Hanover»)

⁶⁰ *Britannica*, s.v. «James I» av David Mathew

til den tiden James bare regjerte over Skottland, var ikke hans tid som konge over England like enkel. James hadde opparbeidet seg mange års erfaring som konge, men siden mesteparten var fra da han var veldig ung, var de ikke til mye hjelp når han tok over den engelske tronen. Han endte opp i en del konflikt med det engelske parlamentet, blant annet fordi han manglet en forståelse for det, men også fordi det engelske parlamentet «[...] was claiming ever-wider rights to criticize and shape public policy».⁶¹

Samtidig er det viktig å påpeke at James hadde absolutistiske ambisjoner, noe som gikk dårlig overens med parlamentets politiske innflytelse og makt.⁶² James sine ambisjoner om et enevelde stammer nok fra hvor godt han håndterte den skotske nobiliteten. Som nevnt tidligere, var det flere innflytelsesrike familier som hadde makt i Skottland, noe som betydde at monarkene ikke ene og alene hadde makten. Han hadde derimot klart å styre Skottland på en relativt lik måte som Elizabeth I styrte England. Selv om James sin tid på den britiske tronen var mindre vellykket enn tidens hans på den skotske, så klarte han å oppnå mye i den første perioden han regjerte. I 1604, kun ett år etter at han kom til makten i England, klarte James å ordne en fredsavtale mellom England og Spania, noe som endte den engelsk-spanske krigen som hadde pågått siden 1585.

Det er vanskelig å si akkurat hvilket forhold James hadde til Skottland etter 1603. Selv før Elizabeth sin død fokuserte han mye på hvordan han kunne bygge et godt forhold til henne og den engelske tronen.⁶³ Etter 1603 virker det som at James la mesteparten av fokuset sitt på England.⁶⁴ Da han reiste til England, etter Elizabeth sin død, hadde han lovet å besøke Skottland hvert tredje år. Dette skjedde ikke da James kun reiste dit en gang i 1617. Med dette er det vanskelig å si akkurat hvilket forhold han hadde til landet sitt, men fra de kildene jeg finner virker det som han hadde størst fokus på den engelske tronen. James døde i 1625, 58 år gammel.

2.1.2.3 Charles I

Charles I av England og Skottland, tok over tronen etter farens død i 1625. Samme året som han kom til tronen giftet han seg med Henrietta Maria av Frankrike, og de fikk en rekke barn sammen.⁶⁵ Blant disse var det Charles og James som senere endte opp med å ta over makten, som Charles II og James II. Han fikk også datteren Mary som senere giftet seg med William II av Orange, og som ble moren til William III, som endte opp med å ta over den britiske

⁶¹ *Britannica*, s.v. «James I» av David Mathew

⁶² *Britannica*, s.v. «James I» av David Mathew

⁶³ *Britannica*, s.v. «James I» av David Mathew

⁶⁴ National Museums Scotland, «James VI and I»

⁶⁵ British Royal Family History, «King Charles 1»

tronen i 1688. Charles sin kone, Henrietta, var katolsk, noe som parlamentet på dette tidspunktet mislikte sterkt.⁶⁶ I 1624, før Charles kom til tronen, hadde han lovet parlamentet at 'recusanter'⁶⁷ ikke skulle få noen fordeler, selv om han giftet seg med noen som var katolske. Dette løftet holdt han derimot ikke, da Frankrike krevde at alle restriksjoner rettet mot katolikker skulle bli fjernet.

Tiden hans på tronen var turbulent og konfliktfylt.⁶⁸ Hans ønske om enevelde var ikke det eneste som skapte konflikter mellom han og parlamentet. Charles hadde et stort behov for å få penger til å kunne drive med krigføring, noe parlamentet ikke ville bevilge, spesifikt siden dette krevde at de måtte skrive ut ekstra skatter. Som nevnt tidligere var forholdet mellom James I og parlamentet også konfliktfylt. Noen av konfliktene mellom James I og parlamentet var grunnet pengebruken hans, samtidig som han hadde problemer med å kommunisere med dem. Charles I var intet unntak, men i motsetning til faren som hadde et motsetningsfylt forhold med parlamentet i de 22 årene han regjerte i England, oppløste Charles parlamentet flere ganger i løpet av hans første år på tronen.⁶⁹ Noe av det første Charles gjorde da han kom til tronen var å oppløse parlamentet, han gjentok dette i 1626.

I 1628, etter mye konflikt rundt blant annet beskatningsretten, skrev parlamentet en 'Petition of Right'. 'Petition of Right' var et klage- og bønnskrift som parlamentet sendte til kong Charles I. De påpekte en rekke lovbrudd og ønsket at kongen skulle anerkjenne fire prinsipper.⁷⁰

1. Ingen skattlegging uten parlamentets samtykke.
2. Ingen fengsling uten grunn.
3. Ingen innlosjering av soldater hos befolkningen.
4. Ingen krigserklæring uten parlamentets samtykke.

Charles svarte på klagen ved å oppløse parlamentet året senere og regjerte alene fra 1629 til 1640. Denne perioden ble omtalt som '11 års tyranni' av parlamentet og var det nærmeste England kom et enevelde. Tiden han regjerte uten parlamentet var ikke konfliktløs. Han klarte å støte fra seg puritanerne, særlig med ekteskapet sitt til katolske Henrietta Maria. Samtidig kom han i konflikt med Den skotske kirke, hvor han hadde prøvd å tvangsinnføre

⁶⁶ The Royal Family, «Charles I»

⁶⁷ «an English Roman Catholic of the time from about 1570 to 1791 who refused to attend services of the Church of England and thereby committed a statutory offense» (*Merriam-Webster*, s.v. «recusant»).

'Recusanter' er veldig enkelt de som ikke var en del av Den engelske kirke, altså den anglikanske kirken.

⁶⁸ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl I» av Jon Gunnar Arntzen

⁶⁹ British Royal Family History, «King Charles 1»

⁷⁰ *Britannica*, s.v. «Charles I» av Maurice Ashley

engelske liturgier sammen med rådgiveren sin, erkebiskop Laud.⁷¹ Dette gjorde at en del av den skotske befolkningen var svært misfornøyde, og i 1639-1640 gjorde de opprør.⁷²

Disse opprørene er en del av Bishops' Wars, som var to 'kriger' mellom Skottland og Charles I.⁷³ Selve starten på opprørene begynte i 1637 i Edinburgh, men den første Bishops War startet ikke før i 1639. Etter at generalforsamlingen i 1638 i Glasgow hadde bestemt seg for å gå mot Charles sine ordre, bestemte han seg for å samle opp en engelsk hær og marsjere mot Skottland. Han hadde derimot lite tiltro til troppene sine og valgte derfor å la skottene være i fred. Denne freden varte ikke så altfor lenge siden det var flere uenigheter rundt fredsavtalen og hva den innebar. Samtidig hadde skottene vært i kontakt med Frankrike. Charles bestemte seg igjen for å bruke makt mot Skottland, noe som medførte at han måtte få støtte fra parlamentet. Han rettet seg først til noe man kan referere til som 'det korte parlament', dette var fordi det ble oppløst etter 3 uker.⁷⁴ Grunnen til oppløsningen var at parlamentet nektet å gi kongen økonomisk støtte, gjennom ekstra skatter, før klagene mot han var adressert og ordnet opp i. Skottene hadde stor militær suksess under den andre Bishops' War og klarte å ta kontrollen over både Northumberland og Durham.⁷⁵ Charles var derfor tvunget til å rette seg mot parlamentet igjen, denne gangen 'det lange parlamentet' som satt fra 1640-1653.

Det lange parlament innskrenket en del av kongens makt, noe Charles var mindre fornøyd med, og i august 1642 deklarerer han krig mot parlamentet, dermed startet han den engelske borgerkrigen 1642-1648.⁷⁶ I starten var krigen i Charles sin favør, han hadde ingen overveldende seiere, men led heller ingen store tap. Dette endret seg derimot i 1644 og 1645 ved slagene i Marston Moor og Naseby.⁷⁷ Han overgav seg til skottene i 1645, som senere overleverte han til parlamentet i 1647.⁷⁸ Han rømte i 1648 og begikk høyforræderi da han prøvde seg på en invasjon med en skotsk hær, noe som endte dårlig med et nederlag mot Oliver Cromwell ved Preston, hvor Charles ble tatt til fange.⁷⁹ Ikke lenge etter, i starten av 1649, ble han stilt for en særdomstol og ble henrettet i slutten av januar 1649.⁸⁰

⁷¹ British Royal Family History, «King Charles 1»

⁷² *Store norske leksikon*, s.v. «Karl I» av Jon Gunnar Arntzen

⁷³ *Britannica*, s.v. «Bishops' Wars»

⁷⁴ British Royal Family History, «King Charles 1»

⁷⁵ *Britannica*, s.v. «Bishops' Wars»

⁷⁶ British Royal Family History, «King Charles 1»

⁷⁷ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl I» av Jon Gunnar Arntzen

⁷⁸ British Royal Family History, «King Charles 1»

⁷⁹ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl I» av Jon Gunnar Arntzen

⁸⁰ British Royal Family History, «King Charles 1»

2.1.2.4 Charles II

Det neste medlemmet av huset Stuart som tok over den britiske tronen var Charles II, Charles I sin eldste sønn.⁸¹ Etter Charles I sin henrettelse i 1649, ble England til en republikk.⁸² I opposisjon til denne henrettelsen gjorde Skottland Charles II til konge. Charles II endte opp med å ta over invasjonen faren hadde begynt, før henrettelsen hans i 1649.⁸³ Invasjonen var derimot kortvarig, hvor Oliver Cromwell bekjempet skottene i 1650 ved Dunbar, og senere Charles i 1651 ved Worcester. For Charles sin del endte invasjonsforsøket med at han ble forfulgt i 40 dager, men med hjelp fra lojale undersåtter og venner klarte han å rømme til Frankrike.

Skottland sin motstand endte i starten av oktober samme år.⁸⁴ Konsekvensene av dette var at den engelske regjeringen deklarerer at Skottland og England skulle bli en del av det samme samveldet. Denne unionen begynte i 1652, men ble ikke lovpålagt før i 1657. Skottland var underrepresentert i parlamentet, med bare 2 representanter. Samtidig slet skottene finansielt. Lovgivningen under denne administrasjonen favoriserte den engelske økonomien framfor den skotske, noe som medførte at den kirkelige splittelsen og konflikten i landene fortsatte.

Charles returnerte ikke til Storbritannia før i 1660, etter 9 år i eksil.⁸⁵ Etter Oliver Cromwell sin død i 1658, samt kollapset av det engelske samveldet, begynte diskusjoner rundt restaurasjonen av monarkiet. Det var etter dette at Charles sendte inn «Declaration of Breda», et dokument som inneholdt en rekke løfter han skulle opprettholde hvis han fikk komme tilbake på tronen.⁸⁶ Parlamentet valgte å akseptere deklarasjonen og utropte Charles til konge 8. mai 1660. Dette markerte starten av perioden man ofte referer til som restaurasjonen.⁸⁷ Restaurasjonen varte frem til den ærerike revolusjonen i 1688 når James II måtte abdisere tronen.

Charles var mindre fornøyd med mye av tiden han hadde hatt i Skottland.⁸⁸ Han mente at presbyterianerne alltid 'lectured' han om moralitet og kongens posisjon i forhold til Gud. Han ønsket derfor ikke å reise nord igjen. Han valgte å la statssekretæren sin, hertugen

⁸¹ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl 2» av Jon Gunnar Arntzen og Peter Sigurdson Lunga

⁸² The Royal Family, «Charles II»

⁸³ *Britannica*, s.v. «Charles II» av Henry Godfrey Roseveare

⁸⁴ The Royal Family, «Charles II»

⁸⁵ British Royal Family History, «King Charles II»

⁸⁶ *Britannica*, s.v. «Charles II» av Henry Godfrey Roseveare

⁸⁷ *Store norske leksikon*, s.v. «restaurasjonen (gjeninnsettelse)».

⁸⁸ The Royal Family, «Charles II»

av Lauderdale, ta ansvaret for å håndheve politikken hans rundt kongelig forsøk på absolutisme i stat og kirke.

En rekke interessante hendelser fulgte Charles II sin overtakelse av den britiske tronen.⁸⁹ En av disse hendelsen var når liket til Oliver Cromwell ble gravd opp og halshugget i 1661, noe som ble gjort for å hevne faren til Charles II. Samtidig ble Charles I æret som en helgen av den anglikanske kirken. Det var i tillegg en rekke dokumenter som fikk endret opprettelses datoene sine, dette var gjort for å få det til å virke som at Charles II hadde tatt over rett etter farens død, framfor 11 år senere.

På lik linje med faren sin ønsket Charles II enevelde, men i motsetning til faren var Charles mer mottakelig for parlamentets press og ga oftere etter.⁹⁰ Et eksempel på dette var når parlamentet valgte å vedta en testakt i 1673, selv om Charles var mer åpen når det kom til religion lot han fortsatt dette lovvedtaket gå gjennom.⁹¹ Testaktens formål var å utelukke katolikker fra militæret og embetsverket, noe som medførte at Charles II sin bror, James, endte opp med å bli avsatt som riksadmiral.

Charles giftet seg med Katarina av Braganza i 1662, noe som betydde at Storbritannia fikk kontroll over Tanger og Mumbai.⁹² Ekteskapet førte ikke med seg noen barn. Charles hadde allikevel rundt 14 barn fra forskjellige elskerinner, men ingen av disse var legitime.⁹³ Denne mangelen på en legitim arv medførte at broren hans James, senere James II, ble tronarving. parlamentet protesterte mot dette, de fryktet at med James på tronen så kom det til å bli en katolsk maktovertakelse. Charles valgte derfor å oppløse parlamentet i 1679 og styre eneveldig til hans død i 1685.⁹⁴ På hans dødsleie bestemte han seg for å konvertere til katolismen. Noe interessant med dette var at både moren og søsteren til Charles hadde prøvd å konvertere han til katolismen da han var yngre, men han hadde vært veldig klar i sin protestantiske tro og nektet å konverteres.⁹⁵

2.1.2.5 James II

Etter brorens død i 1685 tok James over den britiske tronen og ble kronet til James II.⁹⁶ I motsetning til broren og faren hans, så regjerte ikke James over en lengre periode, han måtte

⁸⁹ British Royal Family History, «King Charles II»

⁹⁰ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl 2» av Jon Gunnar Arntzen og Peter Sigurdson Lunga

⁹¹ En testakt er «[...] en betegnelse for eldre lover på De britiske øyer som stengte katolikker og dissenterer ute fra statstjenesten.» (*Store norske leksikon*, s.v. «testakt»)

⁹² British Royal Family History, «King Charles II»

⁹³ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl 2» av Jon Gunnar Arntzen og Peter Sigurdson Lunga

⁹⁴ British Royal Family History, «King Charles II»

⁹⁵ *Britannica*, s.v. «Charles II» av Henry Godfrey Roseveare

⁹⁶ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakob 2» av Peter Sigurdson Lunga

abdisere tronen i 1688. Selv om han ikke klarte å ta tilbake tronen, fikk han en rekke tilhengere som endte opp med å kalle seg selv for jakobitter. Jakobittene jobbet hardt med å få gjeninnsatt James II, sønnen hans James Edward og sønnesønnen Charles Edward.

Jakobittbevegelsen er en viktig del av problemstillingen min, men siden det er ganske mye å si om den velger jeg å fokusere på den i en større grad senere i dette kapittelet.

På lik linje med broren måtte også James rømme til Frankrike under den engelske borgerkrigen, men etter restaurasjonen av huset Stuart sitt kongedømme i 1660 returnerte han til England. Som nevnt tidligere, var det en del konflikter mellom Charles II og parlamentet på bakgrunn av blant annet det at James var katolsk.⁹⁷ Striden om James skulle få ta over tronen etter broren sin død brakte med seg mye konflikt, og opprettelsen av det som skulle utvikle seg til å bli partiene Tories og Whigs kom som en virkning av dette.

Selv om James ikke satt på tronen lenge, klarte han å oppnå en god del i de 3 årene han regjerte.⁹⁸ Noe av det første han gjorde da han kom til makten var å bane veien for katolismen, samt å styrke kongemakten. Han valgte å oppløse parlamentet samtidig som han ga katolikker viktige stillinger, noe som var ulovlig på det tidspunktet. Opposisjonelle dommere ble i tillegg skiftet ut med de som var lojale til tronen. Selv om James II la mye av fokuset sitt på katolismen og de katolske, var han fortsatt ganske åpen, religiøst sett. Både i 1687 og 1688 ga han erklæringer om avlat. Det vil si at han ga «[...] tilgivelse eller ettergivelse av straff for en syndig handling».⁹⁹ Dette var et katolsk sakrament som provoserte parlamentet.

Konflikt brøt ut for fullt i 1688 da James II sin eldste sønn, James Edward, ble født, en konflikt som senere skulle bli kalt for den ærerike revolusjonen.¹⁰⁰ Slutten på denne revolusjonen og konsekvensene av den skal jeg se mer på i detalj senere. Dette er fordi den spilte en viktig rolle i jakobittbevegelsen, samtidig som den kan bli regnet som den del av det første jakobittopprøret. James Edward ble både døpt og oppdratt katolsk, noe som brakte med seg bekymringer blant de som ikke ønsket en katolsk tronfølger. Parlamentet av James valgte derfor å be svigersønnen hans, William av Orange¹⁰¹, om hjelp. William hadde tidligere tatt del i kampen mot Louis XIV av Frankrike og blir omtalt av Britannica som «[...] the

⁹⁷ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakob 2» av Peter Sigurdson Lunga

⁹⁸ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakob 2» av Peter Sigurdson Lunga

⁹⁹ *Store norske leksikon*, s.v. «avlat» av Anne Stensvold

¹⁰⁰ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakob 2» av Peter Sigurdson Lunga

¹⁰¹ William III av Orange var stattholder av de forente Nederlandene fra 1672-1702 og konge av Storbritannia fra 1689-1702. Han var en ledende figur i den europeiske opposisjonen av Louis XIV av Frankrike, samt en viktig figur i den protestantiske seieren over James II (*Britannica*, s.v. «William III» av John S. Morrill og Nesca A. Robb).

champion of Protestant Europe [...]».¹⁰² Parlamentet ba William om å reise til England med en hær for å få et nytt, fritt Parlament. Dette parlamentet skulle dermed se på legitimiteten til James Edward.

Selv om det var tydelig at William kom til å gjennomføre disse planene, valgte James å takke nei til hjelpen Louis XIV tilbydde han. Han var bekymret for a bruken av fransk støtte kunne forverre situasjonen i England. I løpet av november 1688 gikk William i land ved Brixham, sørvest i England. James hadde samlet opp en hær, men mange av de deserterte til William sin side, noe som medførte at James ikke turte å ta del i en kamp. Han flyktet derfor til Frankrike i desember, og i 1689 ble William III av Orange og Mary Stuart kronet til konge og dronning av Storbritannia. Dette var etter Mary II insisterte på at hun ønsket å styre sammen med ektemannen sin.¹⁰³ James ga seg ikke så lett, men etter et nederlag i Boyne i 1690, og et mislykket angrep i 1696, ga han seg.¹⁰⁴

2.1.2.6 Mary II

Mary II var datteren til James II og hans første kone Anne Hyde.¹⁰⁵ Moren til Mary døde da Mary bare var 9 år gammel. Etter morens død giftet faren seg på nytt og konverterte til katolismen, men Mary fortsatte å være protestant. Mary sin protestantiske tro bidro altså til at hun senere tok over den britiske tronen fra faren sin, med støtte fra parlamentet. Hun giftet seg med fetteren sin William av Orange i 1677 da hun bare var 15 år gammel, og reiste til Nederland med han. Etersom Mary forlot England i en ung alder, var hun aldri helt tilpass der. Hjemmet hennes hadde i mange år vært Nederland, og det var et land hun følte sterk tilknytning til. Denne tilknytningen til Nederland kan også ha påvirket forholdet hennes til Skottland. I motsetning til mange av de andre Stuart-monarkene står det lite om Mary og Skottland, det virker nesten som hun egentlig ikke hadde en tilknytning til stedet. Det kan derimot være at forholdet hennes til Skottland bare ikke er dokumentert i en like stor grad som mange andre.

Charles II ønsket egentlig at Mary skulle gifte seg med den franske, katolske arveprinsen, men dette var en allianse som møtte på motstand fra flere hold.¹⁰⁶ I stedet for giftet hun seg med William etter oppmuntring fra Thomas Osborne Leeds, lord Danby.¹⁰⁷

¹⁰² *Britannica*, s.v. «James II» av John P. Kenyon

¹⁰³ British Royal Family History, «King James II»

¹⁰⁴ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakob 2» av Peter Sigurdson Lunga

¹⁰⁵ British Royal Family History, «Queen Mary II»

¹⁰⁶ *Store norske leksikon*, s.v. «Maria 2» av Peter Sigurdson Lunga

¹⁰⁷ Thomas Osborne Leeds, lord Danby var «[...] en engelsk politiker, og førsteminister hos Karl 2 etter Cabal-ministeriets fall i 1673». Han var også en rojalist som ønsket å «[...] sikre den episkopale statskirkes overmakt

Håpet hans var at ekteskapet hennes til en protestantisk stattholder¹⁰⁸ ville øke populariteten til James II. Som vi kan se, fra hva jeg skrev om James II tidligere i dette kapittelet, kan vi konkludere med at planen til lord Danby slo feil. Etter at broren hennes, James Edward, ble født og faren hennes rømte til Frankrike, spurte parlamentet Mary om hun ønsket å ta over tronen¹⁰⁹ Hun var veldig klar på at hun kun ønsket å ta over tronen hvis hun fikk regjere side om side med ektemannen sin. Selv om Mary var villig til å ta over for faren, var hun nødvendigvis ikke fornøyd med situasjonen.¹¹⁰ Det skal derimot sies at hun var en veldig god støttespiller for ektemannen sin og politikken hans, da spesielt under den ærerike revolusjonen i England.

Etter den ærerike revolusjonen 1688-1689 signerte Mary II og William III den engelske Bill of Rights.¹¹¹ Dokumentet gikk ut på å definere og spesifisere, blant annet, konstitusjonelle og sivile rettigheter, noe som endte opp med å gi parlamentet kontroll over monarkiet.¹¹² Altså etableringen av et konstitusjonelt monarki etter parlamentets politiske program. En av begrunnelsene for å gi parlamentet mer makt var James II sin misbruk av makten han hadde. Den engelske Bill of Right kan samtidig bli sett på som dokumentet som la grunnlaget for at Storbritannia utviklet et konstitusjonelt monarki.¹¹³ Et annet viktig aspekt ved dokumentet, var at det spesifiserte at ingen med katolsk tro kunne bli konge eller dronning av England. Samtidig sto det at tronen skulle gå til Mary sin søster, Anne av Danmark og hennes arvinger, framfor William sine arvinger hvis han giftet seg på nytt. Noe som endte opp med å skje, siden Mary aldri fikk noen arvinger. Da Mary døde av kopper i 1694 fortsatte William III å regjere alene fram til hans død i 1702.¹¹⁴ Fra 1702 til 1714 regjerte dermed Anne av Danmark. Jeg vil ikke å gå for mye inn i detalj på Anne og tiden hun regjerte, men noe viktig å påpeke er det som skjedde i 1707 og 1714. I 1707 ble 'the Act of

[...]». Han var samtidig «[...] imot kongens franskvennlige politikk.» (*Store norske leksikon*, s.v. «Thomas Osborne Leeds»)

¹⁰⁸ En stattholder kan enkelt bli beskrevet som en herskers stedfortreder. Det var som regel en embetsmann som hadde, på vegne av en hersker, kontroll over en provins eller et landområde. (*Store norske leksikon*, s.v. «stattholder» av Jon Wikene Iddeng).

¹⁰⁹ British Royal Family History, «Queen Mary II»

¹¹⁰ *Store norske leksikon*, s.v. «Maria 2» av Peter Sigurdson Lunga

¹¹¹ Bill of rights 1689 er et dokument skrevet av det engelske parlamentet etter den ærerike revolusjonen i 1689. Dokumentet tar for seg en rekke rettigheter parlamentet skal ha blant annet ytringsfrihet innad i parlamentet, samt at parlamentet må si seg enig i saker angående skattlegging, tronen kan dermed ikke skattlegge noen eller endre på noens skatt uten at parlamentet har sagt seg enig i det. (Parlament.uk, «Bill of Rights 1689»)

¹¹² History, «English Bill of Rights»

¹¹³ History, «English Bill of Rights»

¹¹⁴ British Royal Family History, «Queen Mary II»

Union'¹¹⁵ signert, noe som endret unionen mellom Skottland og England fra en personalunion til en realunion.¹¹⁶ Dette dokumentet medførte at 'the United Kingdom of Great Britain' ble formet i mai samme år. Noe som offisielt endte forhandlingene mellom England og Skottland angående en union.

Det er viktig å påpeke at unionen mellom England og Skottland fra 1603-1707 var basert på at de hadde de samme monarkene. Etter 1707 derimot ble 'the United Kingdom of Great Britain' formet, noe som medførte at det ikke lenger var separerte parlamenter, men heller et parlament som styre over hele Storbritannia.¹¹⁷ Unionen brakte med seg en rekke endringer for Skottland.¹¹⁸ Noen var positive, Skottland hadde lenge slitt økonomisk og unionen var med på å fikse dette problemet. Det var derimot mange som mente at landet solgte friheten sin, både i samtiden og i årene etter. Poeten Robert Burns skrev blant annet i diktet *Such A Parcel Of Rogues In A Nation* i 1791 «Fareweel to a' our Scottish fame. Fareweel our ancient glory; [...] We're bought and sold for English gold- Such a parcel of rogues in a nation!»¹¹⁹

I 1714 døde dronning Anne og grunnet en mangel på arvinger gikk tronen til George av Hanover.¹²⁰ Anne sin død var dermed slutten på Stuart-regimet sin tid på tronen.

2.1.2.7 Charles Edward Stuart (Bonnie Prince Charlie)

Det siste medlemmet av huset Stuart som jeg skal fokusere på i denne delen av avhandlingen er Charles Edward Stuart, ofte referert til som Bonnie Prince Charlie.¹²¹ Charles ble født i 1720, og var sønnen til James Edward Stuart, barnebarnet til James II, som tidligere hadde regjert Skottland og England fra 1685-1688.¹²² I 1744 reiste Charles til Frankrike, etter at faren hans hadde gitt opp å ta tilbake tronen, og istedenfor oppmuntret Charles til å gjøre det. Tankegangen her var at Charles skulle ta tilbake makten i England. Han skulle, med fransk hjelp, invadere England og gjeninnføre Stuart-regimet. Dette skjedde ikke, og i 1745 reiste Charles til Skottland for å starte et opprør med hjelp fra både høylenderne og Frankrike.¹²³

¹¹⁵ 'Act of union' var et document som ble signert i 1707. Dokumentets hensikt var å skape en tettere union mellom Skottland og England enn det de på det tidspunktet hadde, endre det fra en personalunion til en realunion. Siden 1603 hadde Skottland og England hatt de sammen monarkene, men det var teknisk sett ikke en offisiell, lovpålagt union. (*Britannica*, s.v. «Act of Union»).

¹¹⁶ Parliament, «Act of Union 1707»

¹¹⁷ Parliament, «Act of Union 1707»

¹¹⁸ Scotland.org, «Act of Union 1707»

¹¹⁹ Burns, *Such A Parcel Of Rogues In A Nation*, 1791. <http://www.robertburns.org/works/344.shtml>

¹²⁰ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 85-87.

¹²¹ Det er sagt at Charles Edward fikk navnet 'Bonnie Prince Charlie' på grunn av hans «[...] boyish looks and alleged charm [...]» (Bevan, «Bonnie Prince Charlie: Rebel Prince», *Sky History*).

¹²² *Britannica*, s.v. «Charles Edward, the Young Pretender»

¹²³ Lenman, «Stuart, Charles Edward»

Charles, med stor hjelp fra lord George Murray, klarte å vinne en rekke seiere over den britiske regjeringen sine tropper. Med en tropp på rundt 5000 menn marsjerte han gjennom Skottland og kom seg helt ned til Derby.¹²⁴ Han måtte trekke seg tilbake. Bakgrunnen for dette, samt Charles sin deltakelse i jakobittopprøret i 1745, er noe jeg kommer til å gå mer inn på i neste delkapittel.

Året etter, i 1746, deltok han i slaget ved Culloden Moor. Jeg kommer til å fokusere mer på Charles rolle i slaget ved Culloden når jeg går i dybden på selve slaget. Det jeg derimot kan si er at han klarte å unnsnippe etter tapet, og gjemte seg bort. Tapet hans og påvirkningen det hadde på den franske kongen medførte at Charles ble forvist fra Frankrike.¹²⁵

2.2 Jakobittbevegelsen 1688 – 1719

Nå som jeg har fått gitt litt bakgrunnsinformasjon om Stuart familien, deres tilknytning til Skottland og hvordan deler av familien hadde tilknytninger til jakobittbevegelsen, samt hendelser som la grunnlaget for jakobittbevegelsen sin utvikling, kan vi bevege oss videre. I dette delkapittelet skal jeg ta for meg jakobittbevegelsen 1688-1719. Jeg kommer til å gå mer i dybden på hvordan den henger sammen med huset Stuart, hva som var starten på det første opprøret i 1689, samt noen små opprør som fant sted mellom 1689-1719. Jakobittbevegelsen endte ikke i 1719, men 1745 opprøret og slaget ved Culloden Moor 1746 er en viktigere del av problemstillingen min enn de andre opprørene og slagene. Jeg kommer derfor ikke til å ta for meg disse i dette kapittelet, de blir introdusert og diskutert i kapittel 3.

2.2.1 Huset Stuart og Jakobittbevegelsen

Jakobittbevegelsen er altså navnet på en bevegelse som støttet Stuart kongen James II, samt hans nære etterslekt. Bevegelsen startet i 1688, etter at James II måtte abdisere tronen og gå i eksil, og varte til rundt 1750-tallet.¹²⁶ Den fikk navnet sitt fra den latinske varianten av James, Jacobus.¹²⁷ Som nevnt tidligere i kapittelet hadde motstanderne av James II, spesifikt protestantene, spurt William av Orange om hjelp til å «[...] call a free Parliament to arbitrate on the legitimacy of the prince of Wales».¹²⁸ Bakgrunnen for dette var fødselen av James sin sønn James Edward, som både ble døpt katolsk og skulle bli oppdratt katolsk. Protestantene

¹²⁴ Se vedlegg 4

¹²⁵ Lenman, «Stuart, Charles Edward»

¹²⁶ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

¹²⁷ National Trust for Scotland, «The Jacobites»

¹²⁸ *Britannica*, s.v. «James II» av John P. Kenyon

fryktet at de nå kom til å få en katolsk tronarving og ønsket dermed å avsette James Edward. Håpet med avsettelsen var at James II sin protestantiske datter Mary skulle bli tronarving.¹²⁹ Jakobittbevegelsen oppsto dermed i kjølvannet av den ærerike revolusjonen, som jeg kommer til å gå mer i detalj på om litt.¹³⁰

2.2.2 Jakobittbevegelsen og opprørene 1688 - 1719

Fra 1688 til omtrentlig 1746 ble det gjort fire store forsøk fra jakobinerne for å få James II og hans nære etterslekt tilbake på tronen.¹³¹ Disse opprørene fant sted i 1689, 1715, 1719 og 1745. Flere mindre opptøyer fant også sted i samme periode.¹³² I dette delkapittelet kommer jeg kun til å ta for meg tre av de fire mest kjente opprørene. Som nevnt tidligere er 45 opprøret og slaget ved Culloden viktigere for problemstillingen min enn de andre opprørene, de har derfor fått sitt eget kapittel, kapittel 3. De tre opprørene jeg kommer til å ta for meg blir sett på som mer betydningsfulle enn mange av de mindre.¹³³ Det er dessuten disse opprørene jeg ofte ser historikere fokuserer på, så jeg velger da å anta at dette betyr at det er disse opprørene som er de viktigste for jakobittbevegelsen.

2.2.2.1 Jakobittbevegelsen

Før jeg tar for meg de forskjellige opprørene og bakgrunnen for disse, skal jeg først ta for meg selve bevegelsen, spesifikt ideologien og målet ved den, samt hvilke grupper/aktører som ble sett på som de mer aktive deltakerne. Det var noe alle innenfor jakobittbevegelsen hadde til felles og det var å få James II, samt hans nære etterkommere, tilbake på tronen.¹³⁴ Grunnen til at de ønsket akkurat disse medlemmene av huset Stuart tilbake på tronen varierer, for noen var det for eksempel politisk mens for andre var det økonomisk. Det var mye intern uenighet blant jakobinerne. Det var ofte diskusjoner rundt restaureringen av det tidligere monarkiet, hvordan disse endringene kom til å påvirke politikken, samtidig som religion var et sentralt fokus for mange. Det var selvfølgelig også andre uenigheter som var med på å skape en indre konflikt. Daniel Szechi skriver at jakobittenes indre konflikt var påvirket av «[...] the Jacobites' own personal, confessional and national rivalries».¹³⁵ Han påpeker videre at det var

¹²⁹ History, «Glorious Revolution»

¹³⁰ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

¹³¹ Duffy, «The '45 Campaign», s. 18.

¹³² Lord, *The Stuarts' Secret Army*, s. 44-49.

¹³³ Duffy, «The '45 Campaign», s. 18.

¹³⁴ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84.

¹³⁵ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84.

store forskjeller mellom bevegelsen i de forskjellige delene av dagens Storbritannia og Irland, «Each element in each kindom pulled it in a different direction».¹³⁶

2.2.2.1.1 England og Wales

I England og Wales kan man se at det var særlig tre grupper som støttet jakobittbevegelsen, disse gruppene var non-jurors¹³⁷, tories¹³⁸ og katolikkene.¹³⁹ Det er allikevel viktig å påpeke at støtten innad i England og Wales var minimalt. Non-jurorerne støttet bevegelsen hovedsakelig av to grunner. Den første var fordi mange av de ikke ønsket å avlegge en ed til William III og Mary II mens James II fortsatt var i live. De hadde tidligere avlagt en ed til James i 1685 og ønsket ikke å bryte denne. Samtidig var det flere som ikke støttet legitimiteten til den ærerike revolusjonen og monarkene som kom som en følge av den. En annen grunn til at de viste støtte til bevegelsen var basert på religion. Non-jurorerne var en del av den Anglikanske kirkelige troen. De ønsket derfor å få tilbake «[...] the intolerant high church Anglican regime of the early to mid-1680s [...]».¹⁴⁰ Non-jurorerne var en lite, men svært dedikert gruppe. De var samtidig en veldig rolig og tilbaketrukket gruppe. Mange valgte heller å leve et rolig liv og praktisere det de ønsket, framfor å ta del i opprørene.

Toryene var en litt større gruppe som endte opp med å vise støtte til jakobittbevegelsen utover på 1700-tallet.¹⁴¹ Det er spesifikt den litt merkelige politiske situasjonen i 1710-årene og 1740-årene som bidro til å toryene sin deltakelse i bevegelsen. Tidlig i 1710-årene ble det tydelig at det kom til å bli et skifte av kongehus. Dronning Anne var den siste Stuart-monarken og etter hennes død kom George I av Hanover til tronen. Huset Hanover viste tydelig mer støtte til Whigs framfor toryene og selv om de fleste ikke valgte å ta del i jakobittbevegelsen, var det noen få som ønsket å få kongehuset Stuart tilbake på tronen. I 1740-årene ble toryene tydeligvis dolket i ryggen etter at de hadde samarbeidet med whigs for å «[...] lever Sir Robert Walpole out of office [...]».¹⁴² De valgte derfor i 1744 å be Frankrike om å invadere England for å få huset Stuart tilbake på tronen. Denne invasjonen

¹³⁶ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84.

¹³⁷ Non-jurors var navnet på blant annet engelske prester som ikke så på William III som en legitim konge etter den ærerike revolusjonen, de valgte derfor å ikke avlegge troskap til han og Mary II (*Store norske leksikon*, s.v. «non-jurors»).

¹³⁸ Selv om Tory i dag er betegnelsen på det konservative politiske partiet i Storbritannia var ikke det ordets betydning på 1600-tallet. På slutten av 1600-tallet ble ordet brukt som et skjellsord mot de som var uenige i at James II skulle bli utelukket som tronfølger på grunn av hans katolske tro. Etter 1688 ble betegnelsen brukt om motstanderne av det høyadeldominerte styret (*Store norske leksikon*, s.v. «tory» av Jan Oldervoll).

¹³⁹ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84-87.

¹⁴⁰ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84.

¹⁴¹ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 85-87.

¹⁴² Szechi, «The Jacobite Movement», s. 85.

skjedde derimot ikke grunnet dårlig vær. Generelt sett kan man si at toryene sin støtte av Stuart-monarkiet og jakobittbevegelsen ofte ikke strakk seg veldig langt. De hadde muligheten til å bidra på et større nivå enn de fleste, men de deltok egentlig ikke i opprørene. Dog er det viktig å vise til at de fleste var villige til å ta del så lenge en sterk utenlandsk makt var med.

Den siste gruppen i England og Wales som viste støtte til jakobittbevegelsen var det katolske miljøet.¹⁴³ De engelske katolikkene var svært lojale til James II og hans nære etterkommere. Som jeg har tatt for meg tidligere i dette kapittelet så jobbet James II aktivt med å gi katolikker flere rettigheter, og ønsket å oppdra barna sine katolsk.¹⁴⁴ Det katolske miljøet i England led etter at James II ble avskaffet, flere ble arrestert og mange ble holdt under oppsyn helt ut mot slutten av 1600-tallet av ordre fra William III.¹⁴⁵ Dette stoppet ikke mange katolikker fra å støtte James II og de tok aktivt del i jakobittopprørene mellom 1689-1715. Etter 1715 opprøret ble svært mange av de katolske deltakerne straffet, blant annet gjennom skattlegging, og selv om mange fortsatt støttet bevegelsen var det veldig få som tok del i videre opprør.

2.2.2.1.2 Irland

I Irland sto jakobittbevegelsen relativt sterk, men etter 1691 var det mindre aktiv støtte enn tidligere.¹⁴⁶ Over 75 prosent av Irland sin befolkning var katolsk på den tiden. Med bakgrunn i James II sin støtte for det katolske miljøet, er det ikke overraskende at Irland viste svært mye tillit til både han og jakobittbevegelsen. Selv etter at James ble tvunget til å abdisere tronen i 1688 ble han fortsatt sett på som en legitim konge i Irland og fikk mye hjelp fra den irske befolkningen. Den irske befolkningen var fortsatt ganske reservert i sin støtte, en av grunnene til dette var den irske borgerkrigen som fant sted mellom 1689 og 1691. Det var flere av landene innenfor de britiske øyer som opplevde borgerkriger, gjerne flere borgerkriger oppgjennom årene, men Irland ble sterkest påvirket av dem. De kom seg tilbake igjen ganske fort, og det var en stor støtte for jakobittbevegelsen i tiden etter. Grunnen til at man kan si at Irland var mer reservert i sin støtte har å gjøre med hva de som støttet bevegelsen for det meste gjorde. Om tiden etter 1691 skriver Szechi «[...] 15,000 – 16,000 Jacobite troops were given the choice of peacefully returning home, transferring to the service

¹⁴³ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 85-87.

¹⁴⁴ *Britannica*, s.v. «James II» av John P. Kenyon

¹⁴⁵ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 85-87

¹⁴⁶ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 89-91.

of William III or withdrawing to France to carry on the war». ¹⁴⁷ Av disse 15 000 til 16 000 mann valgte over 14 000 å reise til Frankrike. Det var disse irske soldatene som formede basen for den irske brigaden i den franske hæren.

Man skulle tro, at når så mange irske personer viste sin støtte til jakobittbevegelsen, at Irland i seg selv var en stor støttespiller. Det som skjedde var at det ble vanligere for de som ønsket å kjempe for Irland, samt rekonstruere Stuart-monarkiet, å reise til Frankrike for å bli med i den irske brigaden. ¹⁴⁸ Alt i alt burde det vært en positiv ting for jakobittbevegelsen, problemet var at huset Stuart hadde ingen kontroll over denne brigaden. Den tilhørte den franske hæren og ble høyt verdsatt. Når flere valgte å reise til Frankrike mistet jakobittbevegelsen menn som kunne være til hjelp i Storbritannia. Samtidig var det de som var mest ivrige og villige til å kjempe som dro, noe som betyr at de som satt igjen var de som var mer reserverte.

2.2.2.1.3 Skottland

Skottland er ofte et fokuspunkt når man diskuterer jakobittbevegelsen, men som vi har sett var mennesker fra resten av Storbritannia også aktive deltakere. Skottland blir derimot, ofte fokusert på siden de var svært sentrale i en majoritet av bevegelsen og opprørene. Samtidig var huset Stuart ett skotsk kongehus først og fremst, noe som mest sannsynlig har bidratt til at jakobittbevegelsen ofte er synonym med Skottland og dens selvstendighet. Jakobitthæren under 1745 opprøret endte også opp med å referere til seg selv som 'The Highland army'. ¹⁴⁹ Det er mange forskjellige grunner til at jakobittbevegelsen var stor i Skottland, samt hvorfor Skottland var viktig for bevegelsen. En av grunnene til at Skottland var et viktig land å sikre seg for jakobittbevegelsen var, mulighetene landet kunne gi med landegrensen dens til England. ¹⁵⁰ For å sikre de britiske øyene var det viktig å skaffe seg kontroll over England først. Dermed var det å få kontroll over Skottland viktig for jakobittene. På den måten hadde de enklere tilgang til England, og som vi kommer til å se på senere utnyttet de denne tilgangen flere ganger gjennom opprørene.

En gruppe som viste stor støtte i Skottland var følgerne av den episkopale kirke. ¹⁵¹ Den episkopale kirken var et av to store trossamfunn i Skottland og på den tiden «[...] the

¹⁴⁷ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 90.

¹⁴⁸ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 90-91.

¹⁴⁹ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20.

¹⁵⁰ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87-89.

¹⁵¹ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87-89.

kirk by law established»¹⁵², altså statskirken. Den episkopale kirken er en anglikansk kirkeordning, noe som vil si at de er protestantiske.¹⁵³ Det er derimot viktig å poengtere at den episkopale troen ofte blir kalt for en mellomvei mellom katolisme og protestantisme.¹⁵⁴ Bakgrunnen for dette er at den episkopale troen fortsatt har en del tradisjoner som ligner mer på de katolske, framfor de protestantiske. En viktig del av den episkopale kirken er at de mener at kirken skal bli styrt av biskoper. De tror blant annet at rekken av biskoper oppgjennom historien kan føres uavbrutt tilbake til apostelen Peter, som var den første biskopen i Roma.¹⁵⁵ Det andre var en rekke 'Covenanters', som støttet den presbyterianske kirken.¹⁵⁶ På lik linje med den episkopale kirken er den presbyterianske kirken også protestantisk. Forskjellen på de er at den presbyterianske kirken ikke har biskoper.¹⁵⁷ De mener at kirken er et samfunn hvor Gud er den øverste, mens alle andre under han er like. Det er derimot ikke en leder som er nærmere Gud enn de andre medlemmene av samfunnet. De blir også regnet som kalvinistiske.

Den episkopale kirken var størst i høylandene og de nordøstlige lavlandene, mens den presbyterianske kirken var størst sør i lavlandene.¹⁵⁸ Både episkopalere og presbyterianere kunne ha valgt å støtte William III og hans regime, dette skjedde ikke da de episkopale biskopene valgte å være lojale mot James II. Dette brakte med seg en borgerkrig, både jakobittopprøret i 1689 og Høylands-krigen fra 1689-1691, som skiftet på balansen mellom de to trossamfunnene. På grunn av de episkopale biskopenes lojalitet til James II, ga William III sin støtte til den presbyterianske kirken, noe som medførte at den nasjonale religionen i Skottland endret seg fra episkopal til presbyteriansk.¹⁵⁹ Ifølge Szechi, «[...] a wholesale purge of the kirk [...] re-established Presbyterianism and abolished episcopacy».¹⁶⁰ Den episkopale kirken i Skottland var ikke liten, rundt 25-30 prosent av befolkningen, så hvis de valgte å stå med jakobittene kunne de være en stor trussel.¹⁶¹ Det var ikke alle som viste støtte umiddelbart. Kun etter at en rekke episkopale ministre ble tiltalt og presbyteriansk tro ble påtvunget, kunne man se at det episkopale trossamfunnet hovedsakelig støttet jakobittene.

¹⁵² Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87.

¹⁵³ *Britannica*, s.v. «Episcopal Church in Scotland»

¹⁵⁴ I samme verden, «Den anglikanske kirke»

<https://isammeverden.cappelendamm.no/tekst.html?tid=1735445&sek=1150593>

¹⁵⁵ *Store norske leksikon*, s.v. «den episkopale kirke»

¹⁵⁶ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87-89.

¹⁵⁷ *Britannica*, s.v. «presbyterian»

¹⁵⁸ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87-89.

¹⁵⁹ *Britannica*, s.v. «Episcopal Church in Scotland»

¹⁶⁰ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87.

¹⁶¹ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 88-89.

Jakobittbevegelsen fikk samtidig mer støtte etter høylandskrigen, spesifikt etter massakren av Macdonalds-klanen i Glencoe i februar 1692.¹⁶² Denne massakren kom som en følge av en ed klanshøvdingene i Skottland måtte avlegge.¹⁶³ Mange av de skotske klanene var lojale til James II etter at han måtte abdisere tronen, regjeringen valgte derfor å sende ut et brev om at alle klanshøvdingene måtte ta «[...] an oath of allegiance [...]» før 1. januar 1692.¹⁶⁴ 'Letters of fire and sword'¹⁶⁵ ble laget som en forberedelse på mye motstand, men klanshøvdingene valgte å ta eden. Alexander MacDonald av Glencoe valgte å vente med å avlegge eden sin. Han sendte inn sin «submisjon» 31. desember 1691, men det var ingen på Fort William som var tilgjengelig til å ta den imot, så han fikk ikke tatt eden sin før 6. januar 1692. William III sin statssekretær i Skottland, John Dalrymple, ba om militær straff av MacDonald klanen. MacDonald klanen ble angrepet 13. februar av om lag 100 soldater. Mange kom seg unna, men Alexander MacDonald, 33 andre menn, 2 kvinner og 2 barn ble drept. Denne massakren rystet store deler av Skottland og medførte at mange tok avstand til William III sitt regime.¹⁶⁶

Jeg nevnte tidligere at jakobittbevegelsen ofte blir knyttet opp mot Skottlands selvstendighet. Dette var ikke en del av bevegelsen i starten, men kom etter 1707. Som nevnt tidligere i forrige delkapittel ble 'The act of union' signert i 1707. Altså et dokument som offisielt slo sammen England, inkludert Wales, og Skottland til 'the United Kingdom of Great Britain' fra og med 1. mai 1707.¹⁶⁷ Det var flere i Skottland som var uenige med denne unionen, de hadde til dels måtte gitt opp selvstendigheten sin for å få fri handel, noe mange mente at det ikke var verdt.¹⁶⁸ Selv de som teknisk sett støttet union for religiøse og økonomiske grunner, var mindre fornøyde med prisen de måtte betale. Jakobittene valgte derfor å bruke misnøyen med unionen til sin fordel. Nesten rett etter 'the Act of union 1707' ble signert, lovet jakobittene at de skulle oppheve unionen. Szechi skriver at det var fra dette øyeblikket at «[...] the Stuart cause in Scotland became inextricably identified with the cause of Scottish independence».¹⁶⁹ Det var også en liten del presbyterianere som valgte å støtte

¹⁶² Szechi, «The Jacobite Movement», s. 88.

¹⁶³ *Britannica*, «Massacre of Glencoe»

¹⁶⁴ *Britannica*, «Massacre of Glencoe»

¹⁶⁵ Teknisk sett et brev som sa at de som ikke la eden, gikk imot noe kongen hadde lovpålagt, kunne bli angrepet på bakgrunn av dette. (Clan Carruthers Society, «Clan Carruthers: The Massacre of Glencoe» <https://clancarrutherssociety.org/2020/02/07/clan-carruthers-the-massacre-of-glencoe/>)

¹⁶⁶ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 88.

¹⁶⁷ Parliament, «Act of Union 1707»

¹⁶⁸ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 89.

¹⁶⁹ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 89.

jakobittbevegelsen etter dette. I følge Szechi var Skottlands selvstendighet viktigere enn «[...] the guaranteed ascendancy of the Presbyterian kirk».¹⁷⁰

2.2.2.2 1689 opprøret og slaget ved Boyne

Det første opprøret ble ledet av James II i 1689, dette var etter at han hadde flyktet til Frankrike.¹⁷¹ Med fransk hjelp hadde han reist til Irland, hvor han bygde opp støtte ved å love større irsk uavhengighet fra det engelske herredømme. James var tidligere konge over England, Skottland og Irland, så selv om han teknisk sett abdiserte tronen var han fortsatt legitim i Irland. Samtidig hadde han svært mye støtte i Irland på bakgrunn av blant annet sin katolske tro.¹⁷² Noe som til slutt gjorde at han klarte å få en rekke irske aristokrater på sin side.¹⁷³ I starten lå James godt an, han hadde klart å få kontroll over hele Sør- og Vest-Irland. Dette varte ikke lenge da han møtte på kong William III sine styrker ved Boyne, en elv i Irland som ligger nær byen Drogheda på østkysten.

James gikk inn i kampen med 23 000 menn, hvor en majoritet var irske katolikker, men om lag 6000 var franske soldater han hadde fått fra Louis XIV.¹⁷⁴ Selv om James hadde en relativt stor hær, var få av de godt utrustet til kamp, hvor en stor del av den irske hæren hadde utdaterte musketter. Han hadde heller ikke et rykte av å være en god kommandør. William hadde vist ved flere anledninger at han lett kunne lede en hær og hadde en god militær bakgrunn. Han gikk inn i slaget med en hær på om lag 37 000 menn, hvor en majoritet var britiske eller tyske. Hæren hans, spesielt den tyske troppen, hadde mer erfaring enn James sin. Samtidig var de utrustet med bedre utstyr, blant annet en mer moderne flintlåsmuskett.

Selve slaget varte ikke lenge, den foregikk i noen timer, og endte med at James tapte.¹⁷⁵ Selv klarte han å unnsnippe og endte igjen med å flykte til Frankrike, samtidig som en del av hæren hans klarte å trekke seg tilbake. Dette medførte at jakobittbevegelsen fortsatt sto sterkt i Irland, og da William senere krevde at de skulle overgi seg, befestet de heller Limerick. Dette var også det som var med på å dra ut kampen. Teknisk sett kan man si at slaget ved Boyne endte 1. juli 1690, men på grunn av jakobittenes befestelse av Limerick var slaget offisielt ikke over før i 1691.

¹⁷⁰ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 89.

¹⁷¹ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakobittisme» av Haakon Holmboe

¹⁷² Szechi, «The Jacobite Movement», s. 90.

¹⁷³ *Store norske leksikon*, s.v. «Jakobittisme» av Haakon Holmboe

¹⁷⁴ *Britannica*, s.v. «Battle of the Boyne» av Myles Hudson

¹⁷⁵ *Britannica*, s.v. «Battle of the Boyne» av Myles Hudson

2.2.2.3 1715 opprøret og slaget ved Sheriffmuir

Det tredje forsøket ble kalt for “The fifteen Rebellion” og fant sted i 1715. 1715 opprøret kan, størrelsesmessig, bli sett på som det største av de fire opprørene.¹⁷⁶ Det var ikke et veldig godt planlagt og organisert opprør. Perioden opprøret begynte var en relativt rolig periode for Europa, noe som medførte at verken Spania eller Frankrike ønsket å ta del. Bakgrunnene for opprøret var blant annet the Act of Settlement, som sa at det kun skulle være protestantiske tronarvinger på den britiske tronen.¹⁷⁷ Når dronning Anne døde uten en arving, gikk tronen til den protestantiske tronarvingen. Dette var George Ludwig av huset Hanover, som brakte med seg slutten på kongehuset Stuart og starten på kongehuset Hanover. Før opprøret startet hadde de engelske jakobittene blitt «[...] promptly rounded up»¹⁷⁸, bakgrunnen for dette var frykten for potensielle opprør i Wales, Devon og Cornwall.¹⁷⁹ De skotske jakobittene hadde mer ambisiøse planer. John Erskine, jarlen av Mar, hadde mobilisert en hær på om lag 16 000 menn, hvor en majoritet av de kom fra forskjellige høylands-klaner. Det er fra og med dette opprøret at vi kan se at de skotske høylenderne blir en større og viktigere del av jakobittbevegelsen. Mar hadde klart å få kontroll over store deler av de skotske høyländene, og opprøret tydeliggjorde hvor misfornøyde mange var med unionen.¹⁸⁰

Den britiske regjeringen ba John Campbell, hertugen av Argyll¹⁸¹ om hjelp til å gå imot de rebelske jakobittene.¹⁸² Argyll sin hær var ganske mye mindre enn Mar sin, han hadde rundt halvparten av mennene Mar hadde. Det Argyll hadde som Mar manglet, var erfaring, både som kommandant, men også innad i troppene. Dette resulterte i at selv om Argyll ledet en mye mindre hær, så klarte han å holde Mar tilbake. Det skal sies at en av grunnene til at han klarte dette var at Mar feiret seieren sin for tidlig.¹⁸³ I stedet for å kvitte seg med Argyll og den resterende delen av hæren hans, bestemte Mar at han skulle trekke tilbake troppene sine. Dette ga Argyll tid til å omgruppere styrkene sine. Samtidig klarte han å bygge opp en større hær, mens Mar sin ble mindre blant annet på grunn av desertering.¹⁸⁴ James Edward, sønnen til James II, kom til Skottland, nær Aberdeen, i desember samme året. På dette tidspunktet i

¹⁷⁶ Duffy, «The '45 Campaign», s. 18.

¹⁷⁷ Lord, *The Stuarts' Secret Army*, s. 65.

¹⁷⁸ Parliament, «The 1715 rebellion»

¹⁷⁹ Parliament, «The 1715 rebellion»

¹⁸⁰ Parliament, «The 1715 rebellion»

¹⁸¹ John Campbell var den 2. hertugen av Argyll. Han var en britisk embetsmann (?) og soldat, som støttet unionen mellom England og Skottland. (*Britannica*, s.v. «John Campbell, 2nd duke of Argyll»)

¹⁸² Ellen Castelow, «The Battle of Sheriffmuir», *Historic UK*

¹⁸³ Parliament, «The 1715 rebellion»

¹⁸⁴ Barthorp, *The Jacobite Rebellions*, s. 8.

opprøret er dette til lite hjelp, og flere militære operasjoner oppnår lite.¹⁸⁵ I februar 1716, bare et par måneder etter at James Edward hadde kommet i land i Skottland, flyktet han sammen med Mar til Frankrike.

2.2.2.4 1719 opprøret og slaget ved Glen Shiel

Det neste store opprøret fant sted i 1719 og besto av skotske høylendere, og igjen kan vi se at høylenderne står sentralt i opprørene, med støtte fra Spania.¹⁸⁶ Før opprøret begynte hadde Storbritannia og Spania vært i krig i ca. ett år.¹⁸⁷ Spania bestemte i mars samme året at de skulle sende to flåter til Storbritannia. En skulle til den sørøstlige kysten av England og inneholdt om lag 6000 menn, den andre var rettet mot de vestlige høylandene i Skottland. Denne flåten var ledet av George Keith, den tiende jarlen Marischal, og besto bare av rundt 270 menn. Grunnen til at Spania valgte å gå frem på denne måten var at de håpet at de kunne gå sammen med de skotske Jakobittene. Hvis de klarte å samle styrker i de skotske høylandene i vest, kunne de reise sørover mot hovedinvasjonen og gjøre den sterkere.

Dette opprøret gikk ikke etter planen. Den spanske flåten med retning England forliste grunnet en storm.¹⁸⁸ Den mindre flåten som skulle til Skottland kom seg i land, men selv dette gjorde lite for opprøret. Sammen med de skotske Jakobittene hadde Marischal klart å bygge opp en hær på om lag 1000 menn.¹⁸⁹ Det han ikke hadde klart å gjøre var å holde en sterk lederposisjon.¹⁹⁰ Han endte opp med å havne i en del konflikter med den spanske kommandanten, samt jakobittene, som til gjengjeld nektet å følge ordrene hans. I løpet av denne tiden hadde den britiske regjeringen samlet nok styrker til å kunne gå imot Marischal og jakobittene. Regjeringens styrker var ledet av Generalmajor Wightman og selv om deres hær var ca. like stor som jakobittene sin, så hadde den noe jakobittene ikke hadde, 'mortar batteries'.¹⁹¹ 'Mortar batterier' er skytevåpen, lignende kanoner, som er mindre og lettere slik at de blant annet kan bli brukt i skyttergraver.¹⁹²

De to styrkene traff på hverandre ved Glen Shiel og slaget begynte 10. juni 1719.¹⁹³ Slaget var nesten over før den begynte, den varte bare rundt 3-4 timer før jakobittene måtte gi

¹⁸⁵ Parliament, «The 1715 rebellion»

¹⁸⁶ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

¹⁸⁷ Ellen Castelow, «The Battle of Glen Shiel», *Historic UK*

¹⁸⁸ Lord, *The Stuarts' Secret Army*, s. 125.

¹⁸⁹ Ellen Castelow, «The Battle of Glen Shiel», *Historic UK*

¹⁹⁰ Lord, *The Stuarts' Secret Army*, s. 125.

¹⁹¹ Ellen Castelow, «The Battle of Glen Shiel», *Historic UK*

¹⁹² NZ History, «New Zealand Field Artillery».

¹⁹³ Ellen Castelow, «The Battle of Glen Shiel», *Historic UK*

opp og trekke seg tilbake. De spanske marinene var i tillegg tvunget til å trekke seg tilbake og måtte senere overgi seg. At kampen endte så fort den gjorde kan tyde på at den britiske regjeringen ikke var like overrasket over angrepet som jakobittene og Spania hadde håpet.¹⁹⁴ Regjeringen var klar over uroen som eksisterte i Skottland og visste hvilke områder de måtte holde øye med. West Country-området i England var ett av disse områdene. Dette var fordi flere kjente engelske jakobitter som Sir William Wyndham var bosatt der.

¹⁹⁴ Lord, *The Stuarts' Secret Army*, s. 125.

Kapittel 3: Slaget ved Culloden Moor 1746

1745 opprøret er trolig det mest kjente jakobittopprøret, blant annet fordi det kulminerte med slaget ved Culloden Moor, 16. april 1746. Starten på opprøret så ikke lovende ut, i hvert fall ikke umiddelbart.¹⁹⁵ I løpet av 1744 hadde enda en fransk invasjon feilet, grunnet dårlig vær, og jakobittene så at de mest sannsynlig ikke kom til å få tilstrekkelig med hjelp fra Frankrike. Den franske støtten var heller ikke det eneste problemet. Det var mindre støtte å få blant de skotske høylenderne enn tidligere, spesielt hvis man ser tilbake på 1715 opprøret. En av de potensielle grunnene til at det var færre høylendere som ønsket å delta, kan være på grunn av mangelen på fransk støtte. Barthorp skriver at når nyhetene om at Charles Edward hadde ankommet Skottland ble annonsert, så var jakobittene i de vestlige klanene sin holdning slik: «[...] most are reluctant to come out without French support».¹⁹⁶

Det skal derimot sies at en av grunnene til at opprøret ble så omfattende som det ble, var tydeligvis på grunn av «[...] the charm and daring of the young prince [...]».¹⁹⁷ Akkurat hva *the charm* omfatter er vanskelig å si, men flere kilder spesifiserer at Charles var en veldig selvsikker person.¹⁹⁸ Samtidig påpeker de at han hadde en manglende forståelse for realiteten rundt opprøret og slaget. Det er en mulighet for at denne selvsikkerheten, samt hans mest sannsynlig optimistiske holdning til det potensielle utfallet av opprøret, var med på å overbevise en rekke store klaner i Skottland til å ta del. Det skal sies at Reid skriver at Charles var blant annet ung, kjekk og karismatisk.¹⁹⁹ Han påpeker videre at han fysisk sett var i en god nok form til å være «[...] the dashing leader of an insurrection».²⁰⁰ Charles sin 'sjarm' var ikke den eneste fordelen 1745 opprøret hadde. I 1745 var store deler av regjeringen sine tropper på kontinentet og krigen.²⁰¹ Dette fraværet medførte at jakobittene møtte på mindre motstand enn under tidligere opprør.

I løpet av opprørets start hadde Charles klart samle seg opp mye støtte i Skottland. Han hadde vunnet en rekke slag blant annet ved Prestonpans i september og Falkirk i januar 1746.²⁰² Slaget ved Prestonpans var spesielt viktig, det var her Charles og jakobittene klarte å slå «[...] the only substantial government army in Scotland [...]».²⁰³ Seieren var imidlertid

¹⁹⁵ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

¹⁹⁶ Barthorp, *The Jacobite Rebellions*, s. 11.

¹⁹⁷ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

¹⁹⁸ Lenman, «Stuart, Charles Edward»

¹⁹⁹ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16.

²⁰⁰ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16.

²⁰¹ *Britannica*, s.v. «Jacobite,» av John S. Morrill

²⁰² Se vedlegg nr. 4

²⁰³ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 82.

kortvarig ved at William Augustus, hertugen av Cumberland og sønnen til kong George II, slo Charles og jakobittene ved Culloden Moor april 1746. Om lag 1000-1500 av Charles sine soldater døde under slaget.²⁰⁴ Mange av de resterende soldatene ble enten henrettet, forfulgt eller sendt i eksil.²⁰⁵ Charles ble også forfulgt under en leteaksjon styrt av regjering, men klarte å unnsnippe til «[...] the Continent».²⁰⁶

3.1 Jakobittene og regjeringen sine styrker

Under 1745 opprøret var det to oppopperende sider som sto mot hverandre. På den ene siden var jakobittene, også referert til som opprørerne, med blant annet Charles Edward Stuart og George Murray i fronten. På den andre siden var den britiske regjeringen sine tropper med Cumberland som kommandant. Styrkene på begge sider besto i tillegg av utenlandske tropper. Jakobittene ble støttet av Frankrike under slaget, noe de hadde blitt fra bevegelsens start, dog var det mindre støtte nå enn tidligere. Regjeringen hadde Tyskland på sin side grunnet kong George II og huset Hanover sin tilknytning til Tyskland.

3.1.1 Jakobittene

Jakobittenes hær ble ledet av Charles Edward Stuart, samt en rekke andre kommandanter som George Murray og John William Sullivan.²⁰⁷ Den militære kompetansen til de forskjellige kommandantene varierte en del. Som nevnt tidligere var Charles både en selvsikker og sjarmerende ung mann, noe som gjorde at han sto fram som en god leder. Det skal derimot sies at den militære kompetansen hans ikke var den beste. Reid skriver at «[...] his enthusiasm for military operations was not matched by his technical expertise [...]».²⁰⁸ Han poengterer videre at dette, sammen med hans stålfaste beslutsomhet, gjorde han til syvende og sist blind når det kom til vanskelighetene rundt målene hans. Noe som videre medførte at han ofte ga ansvaret til andre når ting ble vanskelig. Han var ellers svært heldig siden han hadde gode ledere ved sin side under opprøret og slaget.

En av de som sto ved Charles sin side og som hadde en god del erfaring med krigføring var oberst John William Sullivan.²⁰⁹ Oberst Sullivan ble en del av den franske hæren i 1721 og hadde en del erfaring med uregelmessig krigføring. Under 1745 opprøret og

²⁰⁴ National Army Museum, «Battle of Culloden»

²⁰⁵ *Britannica*, «Battle of Culloden»

²⁰⁶ *Britannica*, «Battle of Culloden»

²⁰⁷ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16-23.

²⁰⁸ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16.

²⁰⁹ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16.

slaget ved Culloden hadde oberst Sullivan blant annet stilling som Charles Edward sin 'chief-of-staff'. I tiden etter slaget fikk oberst Sullivan mye kritikk, blant annet fikk han skylden for å ha vært en dårlig innflytelse på Charles når det kom til militære taktikker. Reid poengterer derimot at oberst Sullivan egentlig var «[...] a very capable and professional staff officer, and at Culloden was effectively left in sole charge of the army».²¹⁰

En annen sentral figur ved Charles sin side var generalløytnant George Murray.²¹¹ Han hadde tatt del i tidligere opprør. I 1715 hadde han avsatt en kommisjon som fenrik i The Royal Scots²¹² for å kunne bli med jakobittene, samtidig tok han del i slaget ved Glenshiel i 1719. Det skal sies at George Murray ikke nødvendigvis behersket de beste militære strategiene. Han hadde blant annet foreslått nattmarsjen 15. april 1746, noe som medførte at jakobittene møtte opp ved Culloden både slitne og utsultede. Samtidig kom han i en del konflikter med oberst Sullivan, som mente at Murray var en overentusiastisk amatør. Det skal derimot sies at i slaget ved Culloden gjorde han visst en veldig god jobb. Reid skriver at han «[...] fought bravely as a brigade commander [...]».²¹³

Selve hæren besto av høylendere, lavlendere og franske styrker, spesifikt deler av den irske brigaden.²¹⁴ Akkurat hvor mange menn som tok del i slaget, er vanskelig å si. I *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle* skriver Stuart Reid at det var omtrent 4000 menn fra jakobittene sin side.²¹⁵ Han påpeker derimot at disse tallene ikke nødvendigvis tok med seg alle som deltok i slaget. Det var tydeligvis vanlig på 1700-tallet å bare ta for seg 'bajonettene', noe som betyr at det kan være en rekke andre som også deltok. Tallene han bruker kommer for det meste fra Thomas Sandby, og på Sandby sitt kart står det at det var 1674 'Volunteers and other'. Med denne skal vi kunne anta at det var rundt 5500 menn som deltok, men en rekke deserterte etter nattmarsjen 15. april 1746, noe som Reid påpeker kan bety at det faktisk bare var 4000 menn igjen ved slagets start. Det skal derimot sies at forskjellige kilder gir litt forskjellige tall. Murray Pittock skriver blant annet i *Culloden: Great Battles* at det var om lag 5000 menn.²¹⁶ Så akkurat hvor mange som deltok er vanskelig å si, men vi kan anta at det var rundt 4000-5000 menn på jakobittene sin side.

²¹⁰ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16.

²¹¹ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 16-17.

²¹² 'The Royal Scots', grunnlagt i 1633, var den eldste og senior infanteriregimentet i den britiske hæren frem til 2006 (Theroyalscots.co.uk).

²¹³ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 17.

²¹⁴ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20-23.

²¹⁵ Reid, «The Jacobite Army at Culloden», s. 39-40.

²¹⁶ Pittock, *Culloden*, s. 65.

Et interessant aspekt ved jakobittenes hær var at de valgte å kalle seg selv for «[...] the 'Highland' Army [...]».²¹⁷ Det er flere grunner til dette, men en av de viktigste var høylendernes rykte. Stuart Reid skriver at navnet lot jakobittene bruke høylendernes rykte til sin fordel siden det potensielt kunne skape frykt blant motstanderne, altså «[...] the fearsome reputation of the Highland clansman».²¹⁸ Han skriver samtidig at navnet kom fra uniformen som ble brukt. Istedenfor å ha en mer 'tradisjonell' uniform laget, så valgte de heller å gå for noe som lignet mer på det høylenderne brukte. Blant annet måtte de finne tartan-jakker²¹⁹ til lavlenderne som manglet det.²²⁰ Navnet ble i tillegg brukt for å styrke moral blant mennene ved å indikere at de var del av en militær elite.

På lik linje med de andre opprørene ble 1745 opprøret støttet av franske styrker.²²¹ Det var derimot ikke like mye hjelp fra Frankrike da som det var tidligere. Christoffer Duffy skriver at den 27. februar kom det en fransk konvoi med om lag 700 menn som skulle hjelpe til med opprøret.²²² Problemet var at jakobittene hadde på det tidspunktet forlatt området og regjering sine tropper var ikke så alt for langt unna, så bare rundt 1 skvadron gikk i land. Reid skriver samtidig at en god del av dette kavaleriet, som skulle bli sendt fra Frankrike, ble fanget underveis så det var kun 1 skvadron som kom seg til Aberdeen.²²³ Selv om det ikke var like mye hjelp å få fra franske styrker som tidligere, var det fortsatt noen franske offiserer som hjalp til å trene lavlender-styrkene.²²⁴

3.1.2 Den britiske regjeringen

Regjerings-styrker ble ledet av William Augustus, hertugen av Cumberland, sønnen til den da regjerende kongen George II.²²⁵ Reid skriver at Cumberland var kong George II sin favorittsønn, noe som medførte at hans militære karriere utviklet seg tilsvarende med dette. I løpet av 1745 var han «[...] colonel of the 1st Footguards and captain-general of British forces at home and abroad».²²⁶ Cumberland sine planer var derimot som regel forsiktig og

²¹⁷ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20.

²¹⁸ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20.

²¹⁹ 'Tartan' er navnet på rutemønstret vevd tekstil av ull som ofte ble brukt i høylender drakter. Hver klan hadde sitt eget mønster. (Store norske leksikon, s.v. «Tartan»).

²²⁰ Se vedlegg nr. 3

²²¹ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 22-23.

²²² Duffy, «The '45 Campaign», s. 32.

²²³ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 22.

²²⁴ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 23.

²²⁵ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 18-25.

²²⁶ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 18.

metodisk planlagt. Han ba ofte om råd fra «[...] an ‘Old Army’ mafia [...]» av profesjonelle soldater.²²⁷ Dette resulterte i at han var en god leder, dog noe uinspirert.

Cumberland sin øverstkommanderende var Henry Hawley.²²⁸ Hawley hadde oppnådd store militære bragder. Han ble blant annet oberstløytnant i 1712 og var generalløytnant i 1743. Reid skriver at han ofte blir beskrevet som en brutal mann, men at det faktisk er lite bevis på dette. Han var derimot en dyktig offiser og militærteoretiker. Under slaget ved Culloden var han i 60-årene og mer forsiktig enn tidligere, noe som han fikk en del kritikk for. James Wolfe, som assisterte Hawley under slaget, var veldig kritisk til han, men en del av det kom fra at han mente Hawley gjorde en tabbe når han ikke ‘tilintetgjorde’ rebellene sin hær.

Cumberland sin hær besto av om lag 9000 menn, med en rekke forskjellige soldater, en majoritet var britiske.²²⁹ Reid poengterer at Cumberland sin hær ofte blir referert til som ‘Hanoverian’, men at dette blir litt feil siden det var en britisk hær som vant, ikke en tysk en. Det er samtidig viktig å påpeke at Cumberland sin hær var britisk, ikke engelsk. Hele fire av seksten av Cumberland sine infanteribataljoner under Culloden var skotske, iberegnet offiserer og soldater som også var det. Kongen fikk sendt over 6000 Hessians²³⁰ til å hjelpe regjeringen under 1745 opprøret.²³¹ Jonathan Oates poengterer derimot at det var litt færre enn 6000, ca. 5068 menn og 655 hester.²³² Disse styrkene tok derimot ikke del i selve slaget.²³³ Oates skriver at «The Hessians took no part in the operations after Culloden, or indeed the decisive battle itself».²³⁴ Med dette kan vi anta at alle, eller i hver fall en stor majoritet, av Cumberland sine menn var britiske.

3.2 Veien til slagmarken

Som jeg nevnte i det forrige delkapittelet, fant slaget sted mot slutten av 1745 opprøret. Slaget blir regnet som det siste væpnede slaget som fant sted på britisk jord.²³⁵ Samtidig kan man argumentere for at det var slutten på jakobittbevegelsen, i hvertfall som den sterke, politiske bevegelsen den en gang var. Slaget ble utkjempet 16. april 1746 ved Culloden utenfor Inverness i Skottland. Culloden Moor, også kalt for Drumossie Moor, er en slette utenfor

²²⁷ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 18.

²²⁸ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 18.

²²⁹ Reid, «The British Army at Culloden», s. 62.

²³⁰ ‘Hessians’ er navnet på de som kommer fra den tyske delstaten Hessen (*Merriam-Webster*, s.v. «Hessian»).

²³¹ Duffy, *The Best of Enemies*, s. 36.

²³² Oates, «HESSIAN FORCES EMPLOYED IN SCOTLAND IN 1746», s. 207.

²³³ Oates, «HESSIAN FORCES EMPLOYED IN SCOTLAND IN 1746», s. 213

²³⁴ Oates, «HESSIAN FORCES EMPLOYED IN SCOTLAND IN 1746», s. 213.

²³⁵ Ellen Castelow, «The Battle of Culloden», *Historic UK*

landsbyen Culloden. Området ligger bare noen kilometer øst utenfor byen Inverness. Sletten er rettere sagt et 'moorland' eller ei lynghei. Før slaget ble utkjempet hadde George Murray advart Charles om at lynghei-området ikke var det beste stedet å kjempe, spesifikt siden det var en myrlendt grov mark som ville være til fordel for regjeringens større tropper, framfor jakobittene. Charles valgte å ikke følge dette rådet og plasserte styrkene sine på den åpne marka.²³⁶

I hovedsak hadde jakobittene forberedt seg på å kjempe slaget 15. april, basert på fremgangen til begge hærene og hvor de mest sannsynlig kom til å møtes.²³⁷ Tidlig morgen den 15. april sto opprørerne klare for kamp ved ei lynghei i nærheten av Culloden House. Som nevnt tidligere hadde Charles blitt advart om å kjempe på området av George Murray, det skal derimot sies at området de kjempet på under slaget ved Prestonpans ikke var alt for annerledes, og der hadde de klart å vinne.²³⁸ Slaget endte derimot ikke med å bli utkjempet den 15. april, som først tenkt. I løpet av ettermiddagen ga jakobittenes kavalerpatruljer beskjed om at regjerings tropper fortsatt var ved Nairn, en by i Skottland som ligger om lag 30 kilometer sørøst fra Inverness, og at de ikke viste tegn til å skulle bevege seg med det første. Det var noen forslag om å trekke seg tilbake inn mot åsene, men dette ble avvist. Istedenfor ble det foreslått av George Murray at de heller skulle ta sjansen på et overraskelsesangrep. Bakgrunnen for hvorfor regjering sin hær sto stille er, i følge historypress.co.uk, fordi Cumberland skulle ferie 25-års dagen sin den dagen.²³⁹ Han hadde derfor bestilt inn ekstra mat og alkohol til troppene sine, noe som gjorde at jakobinerne følte seg enda tryggere på et overraskelsesangrep.

Overraskelsesangrepet, eller rettere sagt forsøket på det, ledet derimot til at jakobittene var mer sårbare enn de tidligere hadde vært.²⁴⁰ Hæren hadde planer om å marsjere helt til Nairn, men dette gikk ikke som planlagt. Ifølge Michael Barthorp var selve marsjen svært uorganisert og udisiplinert.²⁴¹ I løpet av natten var det flere som deserterte og de kom seg ikke til Nairn før natten var over. Charles ønsket å fortsette med marsjen, men Lord George Murray tok over kommandoen og ledet den resterende hæren tilbake. På dette tidspunktet er flere av jakobinerne helt utslitte mens noen holdt på å sulte. Det var denne utsultede og utslitte

²³⁶ Barthorp, *The Jacobite Rebellions*, s. 15.

²³⁷ Reid, «The Jacobite Army at Culloden», s. 55.

²³⁸ Reid, «The Jacobite Army at Culloden», s. 56

²³⁹ The History Press, «The Battle of Culloden 1746»

²⁴⁰ The History Press, «The Battle of Culloden 1746»

²⁴¹ Barthorp, *The Jacobite Rebellions*, s. 15.

hæren som møtte regjeringen sine styrker og Cumberland ved Culloden neste morgen, den 16. april 1746.

3.3 På slagmarken og tiden etter

Selve slaget varte i rundt 1 time.²⁴² Jakobittene møtte opp med om lag 4000-5000 menn, mens regjering sin hær hadde omtrent 8000 – 9000 menn. Den første halvtimen av kampen besto av kanonild fra begge sider, Cumberland sin hær hadde derimot overtaket i starten.²⁴³ Charles bestemte seg derfor for å gi ordre flere hadde ventet på «[...] to charge the enemy».²⁴⁴ Jakobittene kom seg helt frem til regjeringens frontlinje, men ble utmanøvrert. Regjeringens styrker valgte å bruke bajonettene til å angripe jakobitten til siden for seg, framfor den rett foran.²⁴⁵ Denne taktikken viste seg å fungere og ikke lenge etter måtte jakobittene trekke seg tilbake og flykte. Charles trakk seg også tilbake fra kampen og ble ledet ut av slaget av kavaleriet.²⁴⁶ Det er vanskelig å si akkurat hvor mange som døde i slaget.²⁴⁷ Noen kilder sier at det var rundt 1000, mens andre sier rundt 1500. Reid skriver at de aller fleste estimerer at det var rundt 1500 som ble drept eller skadd i selve slaget. Det var derimot flere som døde i dagene etter slaget. Cumberland hadde gitt ordre om å forfølge flyktende jakobitter hvor det ble spesifisert «[...] No Quarter[...]» som betyr at de ikke skulle vise nåde.²⁴⁸ Samtidig ble slagmarken stengt av i rundt 3 dager for å forsikre seg om at ingen kunne hente de skadde og døde jakobittene. Regjeringen sine tropper derimot, mistet bare om lag 50 menn av de 8000 – 9000 som tok del i slaget.

Selv om selve slaget endte 16. april så var det flere mennesker som ble drept i ukene etter.²⁴⁹ Murray Pittock skriver «On 17 April, when the Orders of the Day sent a captain and fifty men round all the houses neighbouring the battlefield with a ‘licence to kill’[...] caution in identifying Jacobites, caution clearly not being shown by the British forces».²⁵⁰ Han forteller videre at i dagene etter slaget ble 70 skadde henrettet ved bruk av «[...] firing squad [...]», 32 menn ble brent levende og at 19 offiserer ble skutt eller slått i hjel sammen.²⁵¹ Det er også sagt at Cumberland sine menn brente hjem i de skotske høylandene, samt jagde bort

²⁴² The History Press, «The Battle of Culloden 1746»

²⁴³ Ellen Castelow, «The Battle of Culloden», *Historic UK*

²⁴⁴ Ellen Castelow, «The Battle of Culloden», *Historic UK*

²⁴⁵ *Britannica*, «Battle of Culloden»

²⁴⁶ The History Press, «The Battle of Culloden 1746»

²⁴⁷ Reid, «The Battle of Culloden», s. 129.

²⁴⁸ The History Press, «The Battle of Culloden 1746»

²⁴⁹ Pittock, *Culloden*, s. 99-101.

²⁵⁰ Pittock, *Culloden*, s. 100.

²⁵¹ Pittock, *Culloden*, s. 100.

kyrene deres.²⁵² The National Army Museum skriver i tillegg at den britiske regjeringen ønsket å ødelegge «[...] the highland way of life [...]» ved å blant annet forby bruken av tradisjonelle høylandsklær, det å bære våpen, samt å lage lover som gikk imot klansystemet i Skottland.²⁵³ Dette er et tema jeg går mer i dybden på senere i avhandlingen. Det man derimot kan si er at Cumberland var brutal etter slaget. Han hadde først folket på sin side, siden mange ikke trodde at han faktisk var så brutal.²⁵⁴ Dette endret seg med tiden og han fikk til slutt kallenavnet ‘The Butcher’.²⁵⁵

3.3.1 Culloden og Høylenderne

Et fokuspunkt i avhandlingen min er sammenhengen mellom Culloden, jakobittene og høylenderne. En måte dette har kommet fram er gjennom kunstverket til David Morier “An incident in the rebellion of 1745”. Det er usikkert når bildet ble malt, men det skjedde en eller annen gang mellom 1745 og 1770, året David Morier døde.²⁵⁶ Dette maleriet blir ofte brukt i dag for å visuelt vise til slaget. Boken *The Jacobite Rebellions 1689-1745* av Michael Barthorp har bildet plassert på første side. Det som er interessant med maleriet er måten det presenterer Jakobittene, spesifikt høylenderne, og de britiske/tyske styrkene.

Figur 2: “An incident in the rebellion 1745” av David Morier (1705?–1770) - Royal Collection Trust, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3290900>

²⁵² National Army Museum, «Battle of Culloden»

²⁵³ National Army Museum, «Battle of Culloden»

²⁵⁴ Pittock, *Culloden*, s. 101.

²⁵⁵ National Army Museum, «Battle of Culloden»

²⁵⁶ National Portrait Gallery, «David Morier»

Jakobittene i dette maleriet har ingen musketter eller skytevåpen, de har kun sverd og spyd. De britiske og tyske soldatene har både musketter og sverd, men de bruker bare muskettene i maleriet. Dette maleriet har vært med på å bidra til forestillingen om at Jakobittene var mye dårligere utstyrt enn de egentlig var.²⁵⁷ Det var lenge en myte at Jakobittene bar lite til ingen skytevåpen, en myte som både passet inn med «[...] Hanoverian propaganda and the heroic traditions of Gaelic verse alike».²⁵⁸ Maleriet til Morier representerer dermed både anti-jakobitt-propaganda samt pro-jakobitt-propaganda, de primitive høylenderne og de heroiske jakobittene.

Det er dessuten viktig å påpeke at Morier har valgt å male høylenderne svært primitive i forhold til den britiske regjeringen sine tropper.²⁵⁹ Han valgte blant annet å male en av de falne høylenderne med beinet sitt lent opp på en måte som antyder til at han ikke hadde på seg noe under kilten. Det er denne mer 'primitive' og 'usiviliserte' måten jakobittene, spesifikt skottene, har blitt fremstilt på.²⁶⁰ Samtidig må det sies at denne fremstillingen av jakobinerne er ofte synonym med høylenderne. Det har, i hvert fall i kort tid etter slaget, blitt lite fokusert på å skille høylenderne fra resten som tok del. Pittock skriver at den usiviliserte og primitive skotten som ble presentert i ettertiden ofte blir kalt for en høylender, selv om de nødvendigvis ikke var det.²⁶¹ Et eksempel han tar opp er hvordan den engelske offiseren James Wolfe blant annet kaller den irske brigaden for høylendere. Som vi kan se er det ofte høylenderne som bli assosiert med jakobittbevegelsen, selv om det var flere grupper som deltok. Bakgrunnen for dette kan være fordi høylenderne var så sentrale i de største opprørene. Både i 1715 opprøret og 1719 opprøret besto en majoritet av deltakerne av høylendere. Selv under 1745 opprøret var det en god del høylendere som tok del. Reid nevner at en del av 'the Lowland division' kunne bli kalt for høylendere, men at de ble sett på som roligere og mindre ville enn blant annet MacDonald klanen.²⁶² En annen grunn kan være at en del støtte, utenom det militære, kom fra de skotske høyløndene.²⁶³ Vi kan blant annet se at det episkopale trossamfunnet viste støtte til bevegelsen, som var relativt sett størst i høyløndene og de nordøstlige lavlandene.

Det her har derimot vært en lang tradisjon å fremstille de skotske høylenderne som primitive og mindre siviliserte. Et norrønt begrep som har eksistert siden hvert fall 1400-tallet

²⁵⁷ Pittock, *Culloden*, s. 121.

²⁵⁸ Pittock, *Culloden*, s. 40.

²⁵⁹ Pittock, *Culloden*, s. 121.

²⁶⁰ Pittock, *Culloden*, s. 120-121.

²⁶¹ Pittock, *Culloden*, s. 120-121.

²⁶² Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20.

²⁶³ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 87

er «Wild-Scots».²⁶⁴ Ian Peter Grohse skriver at ordet «Wild-Scots» refererer til «[...] not to just unruly interlopers with Scottish origins, but to a finite variety of Scots with supposedly identifiably uncultivated characteristics».²⁶⁵ Videre forteller Grohse at den norrøne terminologien korresponderer til blant annet den engelske måten å beskrive beboerne av de skotske høyländene, de vestlige øyene og Irland. Han forteller at flere forfattere gjennom årene har brukt en lignende terminologi til å beskrive de fra den nordligere delen av Skottland, da gjerne de som snakker gælisk. Ofte baserer denne terminologien seg på å referere til høylendere som primitive, «The concept of a natural dichotomy between the cultivated, law-abiding, Germanic-speaking Lowlanders and the barbaric, larcenous, Gaelic-speaking people of the Highlands [...]».²⁶⁶ Denne fremstillingen av de skotske høylenderne, kan derfor ha noe å gjøre med den at britiske regjeringen ønsket å ødelegge «[...] the highland way of life [...]».²⁶⁷ Et mindreverdige syn på mennesker som, i hvert fall i ettertid, sto sentralt i konflikten. Det er dessuten mulig at denne fremstillingen spilte en rolle i hvorfor høylenderne er blitt sett på som så sentrale aktører i opprørene og bevegelsen. Dog er det viktig å påpeke at en majoritet av de største opprørene ble utført av høylendere.²⁶⁸

²⁶⁴ Grohse, «Late medieval vikings: The MacDonald raids on Orkney c. 1461», s. 280-281

²⁶⁵ Grohse, «Late medieval vikings: The MacDonald raids on Orkney c. 1461», s. 280-281

²⁶⁶ Grohse, «Late medieval vikings: The MacDonald raids on Orkney c. 1461», s. 281

²⁶⁷ National Army Museum, «Battle of Culloden»

²⁶⁸ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 88-89

Kapittel 4: Skotsk nasjonalisme: Under og etter jakobittbevegelsen

I dette kapittelet skal jeg ta for meg det nasjonalistiske aspektet ved problemstillingen min. Hovedfokuset kommer til å være på om man faktisk kan si at det var nasjonalistiske grunner til at mange skotter, spesielt høylendere, tok del i jakobittbevegelsen eller om dette er noe som har blitt konstruert i ettertid. Jeg kommer samtidig til å ta for meg om jakobittbevegelsen, samt slaget ved Culloden, har berøringspunkter til den skotske nasjonalismen i dag. Rettere sagt, hvilke avtrykk det potensielt kan ha satt på den moderne skotske nasjonalismen. Dessuten kommer jeg til å se på hva den eventuelle bakgrunnen for dette kan ha vært.

4.1 Nasjonalisme eller patriotisme?

4.1.1 Nasjonalisme

Et viktig aspekt ved både problemstillingen min og dette kapittelet er konseptet nasjonalisme. Før jeg kan begynne å drøfte hvor vidt nasjonalisme var en grunn til at mange høylendere tok del i jakobittbevegelsen, må jeg først definere hva nasjonalisme er. Nasjonalisme kan referere til både en politisk ideologi og en følelse av tilhørighet, gjerne til en nasjon eller et nasjonalt fellesskap.²⁶⁹ Det er en ideologi som er basert på en persons tilknytning og lojalitet til nasjonalstaten.²⁷⁰ En nasjonalstat er «[...] en statsdannelse hvor befolkningen helt eller i det vesentlige utgjør en nasjon, altså en språklig, kulturell og historisk enhet».²⁷¹ Det vil si at man kan definere nasjonalisme som en person sin tilknytning, tilhørighet og/eller lojalitet til et sted eller gruppe mennesker som har en språklig, kulturell og historisk enhet.

Det ligger derimot mer bak begrepet nasjonalisme enn denne beskrivelsen. Nasjonalisme er en ideologi som bygger på at stat og nasjon burde være en og det samme, altså en nasjonalstat.²⁷² Det er en ideologi som vokste fram på 1800-tallet etter den franske revolusjonen.²⁷³ Nasjonalisme har ofte blitt delt inn i to forskjellige deler, den borgerlige og den etniske. Det borgerlige konseptet er ofte knyttet til Jean Jacques Rousseau sine filosofiske ideer, gjerne de basert på den franske revolusjonen. Rousseau mente at nasjonen bygde på mennesker, noe som betyr at noen av grunnverdiene er frihet, toleranse og likestilling.²⁷⁴ Ideen rundt den etniske nasjonalismen ble laget av den tyske filosofen Johan Gottfried

²⁶⁹ *Store norske leksikon*, s.v. «Nasjonalisme,» av Olav Fagelund Knudsen

²⁷⁰ *Britannica*, s.v. «Nationalism,» av Hans Kohn

²⁷¹ *Store norske leksikon*, s.v. «nasjonalstat» av Olav Fagelund Knudsen og Marte Ericsson Ryste

²⁷² Fardan & Thorleifsson, «What is nationalism?» sv.uio.no, 7. november 2020.

²⁷³ *Store norske leksikon*, s.v. «Nasjonalisme,» av Olav Fagelund Knudsen

²⁷⁴ Fardan & Thorleifsson, «What is nationalism?» sv.uio.no, 7. november 2020.

Herder, som mente at nasjonen var bygd opp av 'autentiske' menneskers tilknytning til et spesifikt område, historie og kultur.²⁷⁵ Det er denne definisjonen som har sterkest tilknytning til min problemstilling.

4.1.1.1 *Etnisk nasjonalisme og etnisitet*

Med tanke på at 'etnisk' nasjonalisme og den definisjonen jeg ønsker å bruke er svært like, så står vi ovenfor et lite dilemma. Kan man definere den skotske befolkning, spesifikt høylenderne, som en egen etnisitet separert fra engelskmennene? En etnisk gruppe kan bli definert som «[...] en gruppe som innenfor et større samfunn selv betrakter seg som en gruppe i forholdet til andre, og som også blir identifisert som en egen folkegruppe av andre.»²⁷⁶ En ting som kan tyde på at både høylenderne selv og andre så på de som sin egen, separerte gruppe er ordet høylender i seg selv. Det er bare en måte å referere til de som bor i de skotske høylandene, som forklart i kapittel 1, men det er med på å skape et direkte skille mellom de som bor i den nordlige delen av Skottland og de som bor i den sørlige delen. Det skal derimot sies at selv i Norge referer vi til folk basert på bosted, nordlending og søring. Så det at det finnes spesifikke ord som skiller de som bor sør og de som bor nord i Skottland betyr ikke at de teknisk sett er en egen etnisk gruppe, eller at de blir sett på som en egen separert gruppe. Jeg mener derimot at det er viktig å påpeke at ordet i seg selv kan være med på å illustrere et skille. Samtidig var det ikke bare de i høylandene som ble kalt høylendinger.²⁷⁷ Engelskmennene brukte det, da spesifikt under jakobittbevegelsen, om de aller fleste som støttet jakobittene og Stuart-familien.

Et annet aspekt som er viktig å tenke på er kultur. De skotske høylenderne hadde en helt unik kultur som skilte seg fra lavlandene og resten av Storbritannia.²⁷⁸ Det skotske klanssystemet hadde, i den tidsperioden jeg omtaler, blitt en unik og essensiell del av det skotske høylandet. Så mye så at de som bodde sør i Skottland tok direkte avstand fra det, blant annet fordi de så på denne delen av kulturen som «[...] being 'backward' and 'old-fashioned', out of step with the rest of Scotland and the recently United Kingdom.»²⁷⁹ Det var derimot ikke bare de utenfor høylandene som tok avstand fra kulturen. Klanssamfunnet i Skottland var, på 1600- til 1800-tallet, så uavhengig fra resten av Skottland og Storbritannia at de selv ikke ønsket endring.²⁸⁰ Mange av klanene hadde på dette tidspunktet hatt kontroll over

²⁷⁵ Fardan & Thorleifsson, «What is nationalism?» sv.uio.no, 7. november 2020.

²⁷⁶ *Store norske leksikon*, s.v. «etnisk gruppe», av Axel Sommerfelt og Jon Schackt

²⁷⁷ Pittock, *Culloden*, s. 121

²⁷⁸ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

²⁷⁹ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

²⁸⁰ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

områdene sine i flere hundre år, noe som de ikke ønsket å gi slipp på. Kulturelt sett tror jeg man kan si at høylandene i Skottland skiller seg ganske mye ut fra resten av landet. De hadde en egen styreform og egne tradisjoner som ikke fantes/var like til stede lengre sør. Samtidig som de i de sørligere områdene selv ønsket å ta avstand fra den høylandske kulturen, noe jeg personlig føler viser til et eksisterende og tydelig skille mellom kulturene.

Det siste aspektet som det kan være greit å diskutere er språk. Skottland i seg selv har et eget språk, skotsk-gælisk eller bare gælisk.²⁸¹ Skotsk-gælisk kan til dels ligne på Irsk, og språkene er riktignok nært beslektet, men skiller seg fra hverandre på flere måter, blant annet på formsystemet. Skotsk-gælisk er mest brukt i det skotske høylandet, samt en rekke forskjellige øyer.²⁸² Det blir i tillegg brukt flere steder i Skottland selv om tospråklighet er mest vanlig lenger nord, på lik måte som man ofte ser blant annet skilt på både norsk og samisk nord i Norge. Selv om engelsk i dag er hovedspråket i Skottland, har det ikke alltid vært slik. Engelsk ble hovedspråket i Skottland på 1700-tallet,²⁸³ noe som passer godt inn med 'The highland clearance' hvor mye av den høylandske kulturen ble på sett og vis angrepet mellom 1700- og 1800-tallet.²⁸⁴ For problemstillingen min er det derimot ikke kjempeviktig om mange nord i Skottland snakker gælisk i dag, men heller om det er tydelig og utbredt på slutten av 1600-tallet og utover på 1700-tallet. Jeg føler derimot at det kan være viktig å nevne at, utfra det jeg så når jeg besøkte Inverness i februar 2022, gælisk har fått en lignende plass der som samisk har i, blant annet, Tromsø. Busser har for eksempel all reklamasjon og opplysninger skrevet på både engelsk og gælisk.

Gælisk var svært mye brukt i de skotske høylandene på 1700-tallet.²⁸⁵ Dette blir veldig tydelig når man ser at etter slaget ved Culloden i 1746 så begynte den britiske regjeringen igjen å undertrykke språket, noe de har gjort i flere år blant annet ved forby «[...] the Gaelic learned orders [...]».²⁸⁶

4.1.2 Patriotisme

Et annet begrep som er viktig å ta for seg i denne delen av avhandlingen er patriotisme. Nasjonalisme og patriotisme er to begreper som på mange områder har en rekke likhetstrekk, de kan ofte bli brukt synonymt med hverandre.²⁸⁷ Det er derimot to forskjellige

²⁸¹ *Store norske leksikon*, s.v. «skotsk-gælisk».

²⁸² Scotland.org, «Scottish Language.»

²⁸³ Scotland.org, «Scottish Language.»

²⁸⁴ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

²⁸⁵ Scotland.org, «Scottish Language

²⁸⁶ BBC, «Scots Gaelic»

²⁸⁷ *Britannica*, s.v. «patriotism» av Andrea Baumeister

tankesett og ideologier. For at jeg skal kunne til best mulig grad drøfte en rekke av problemstillingene i avhandlingen, må jeg få på plass både definisjonen av nasjonalisme og patriotisme. På denne måten kan jeg vurdere hvilket av disse begrepene passer best til ideologien og tankene som muligens ble vist av deltakerne av jakobittbevegelsen. Samtidig som det kanskje vil vise at ingen av definisjonene er velegnet.

Patriotisme viser til en persons tilhørighet og forpliktelse til et land, en nasjon og/eller et politisk miljø.²⁸⁸ Britannica presenterer patriotisme som «[...] love of country [...]» mens nasjonalisme er «[...] loyalty to one's nation [...]».²⁸⁹ Mens Merriam-webster skriver at en stor forskjell mellom nasjonalisme og patriotisme er at nasjonalisme ofte plasserer en nasjon over alle andre, noe patriotisme ikke nødvendigvis gjør.²⁹⁰ Basert på begge definisjonene så er begrepene ganske like, men patriotisme viser ikke nødvendigvis til en tilknytning til en nasjon. Begrepet patriotisme har i tillegg eksistert lengre enn begrepet nasjonalisme.²⁹¹ Patriotisme hadde vært i bruk i omkring 2000 år før nasjonalisme kom på 1800-tallet. Dette vil derfor si at hvis de skotske jakobittene skulle brukt en av disse betegnelse så hadde de brukt patriotisme. Dette betyr nødvendigvis ikke at patriotisme er ordet som best beskriver tankesettet og ideologien. Selv om man helst burde unngå å plassere historiske hendelser inn i en moderne kontekst, så betyr ikke det at begreper som har oppstått i senere tid ikke kan forklare hendelser, fenomener, tankesett osv. som eksisterte før begrepet. Jeg mener derfor at man fint kan bruke begge begrepene til å beskrive potensielle tankesett fra den tiden. Hvorvidt disse ideologiene var en årsak for folks deltakelse i opprørene, er noe jeg kommer til å skrive mer om senere.

4.2 Nasjonalistiske og patriotiske begrunnelser – jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden 1746

Nå som definisjonene rundt nasjonalisme og patriotisme har blitt beskrevet, kan vi bevege oss videre til om det faktisk var nasjonalistiske og/eller patriotiske grunner for høylendernes deltakelse i jakobittbevegelsen. Noen historikere har brukt begrepet nasjonalisme til å beskrive en av grunnene til skottene sin deltakelse i jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden.²⁹² En av disse historikerne er Jeffery Stephen. Han beskriver blant annet at i perioden jakobittbevegelsen sto sterkest og slaget ved Culloden fant sted, var den skotske

²⁸⁸ *Britannica*, s.v. «patriotism» av Andrea Baumeister

²⁸⁹ *Britannica*, s.v. «patriotism» av Andrea Baumeister

²⁹⁰ *Merriam-Webster*, s.v. «nationalism»

²⁹¹ *Britannica*, s.v. «patriotism» av Andrea Baumeister

²⁹² Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63-66.

nasjonalismen et viktig aspekt ved bevegelsen og opprørene.²⁹³ Under 1745 opprøret hadde jakobittene og Charles muligheten til å gå inn i London før slaget ved Culloden.²⁹⁴ I desember 1745 hadde jakobittene sin hær kommet seg til Derby, en by midt i England ikke langt fra Birmingham og London. Charles ønsket å marsjere videre mot London, men rådet gikk imot ønskene hans og trakk seg tilbake til Skottland. Rådet eller rettere sagt «The Jacobite Council [...] the Grand Council or Council of War [...]» var et råd som besto av Charles Edward og hans nærmeste kollegaer, klanshøvdinger og offiserer.²⁹⁵ Målet med rådet var å ha en offisiell gruppe som skulle ta strategiske valg knyttet til opprøret.

Det er flere grunner til at rådet valgte å trekke seg tilbake til Skottland, blant annet det at Charles sin hær mest sannsynlig kom til å klare seg dårlig mot hærene til Cumberland og Wade.²⁹⁶ Det var i tillegg et annet aspekt ved valget deres. Stephen skriver at uenigheten mellom rådet og Charles kom fra en uenighet om målet ved opprøret i seg selv.²⁹⁷ De skotske medlemmene av rådet hadde en nasjonalistisk bakgrunn for deltakelsen sin. De ønsket hovedsakelig å få Stuart-familien tilbake på tronen, få uavhengigheten sin og parlamentet sitt tilbake. Charles derimot ønsket seg Storbritannia, han ville ha mer enn bare Skottland. Rådet var ikke de eneste som la fokuset sitt på Skottland sin uavhengighet.²⁹⁸ Flere av de skotske jakobittene ønsket å gå tilbake til et Skottland før unionen i 1603. For dem var nasjonalisme og patriotisme et viktig aspekt ved opprøret, noe som sto sterkt selv etter tapet ved Culloden Moor, spesielt når man ser på utviklingen av det som kan bli kalt «The Highland Clearances».²⁹⁹

«The Highland Clearances» kan bli beskrevet som «[...] the forced eviction of inhabitants of the Highlands and western islands of Scotland [...]» som fant sted fra rundt midten av 1700-tallet og frem til rundt midten av 1800-tallet.³⁰⁰ Som nevnt tidligere så påvirket «The Highland Clearances» den høylandske kulturen og det skotske klanssystemet, samt at det var en svært kontroversiell periode i skotsk historie.³⁰¹ Selv om man teknisk sett kan si at denne perioden startet etter slaget ved Culloden,³⁰² kan man se at klanssystemet og

²⁹³ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63-66.

²⁹⁴ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 48.

²⁹⁵ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 47-48.

²⁹⁶ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63.

²⁹⁷ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63.

²⁹⁸ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 66.

²⁹⁹ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁰⁰ *Britannica*, s.v. «Highland Clearances»

³⁰¹ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁰² *Britannica*, s.v. «Highland Clearances»

den høylandske kulturen begynte å oppleve problemer helt fra 1603.³⁰³ Når James I, begynnelsen på Stuart monarkene sin tid på den britiske tronen, tok over den engelske tronen i 1603, flyttet han fra Skottland. Som nevnt tidligere i kapittel 2, hadde James lovet å besøke Skottland ca. hvert tredje år etter at han flyttet til England, men han kom derimot ikke tilbake før i 1617, som ble hans eneste besøk i tiden han regjerte. Selv om han ikke var i Skottland ofte, passet han fortsatt på å ha en god del kontroll over de skotske klanene, blant annet ved å invitere klanshøvdingene til «[...] prolonged court visits so he could keep them from plotting against him».³⁰⁴ Målet hans med dette var å svekke klanenes kontroll, og forhindre at lojaliteten deres kun lå hos klanshøvdingene framfor kongen.³⁰⁵ Ting forverret seg for så vidt for klanene etter dette, spesielt ved begynnelsen av den ærerike revolusjonen i 1688-89 og utover jakobittbevegelsens periode.

Hvis vi ser på måten det skotsk-gæliske språket og klanssamfunnet ble behandlet på frem mot den ærerike revolusjonen, så er det ikke overraskende at noen kunne ha nasjonalistiske og patriotiske grunner for å ta del i både bevegelsen og opprørene. Dette tror jeg spesielt kommer frem i de skotske høylandene hvor kulturen deres møtte svært mye motgang.³⁰⁶ Det er samtidig viktig å påpeke at det er en rekke forskjellige grunner til at mange tok del i bevegelsen, noe som ble nevnt tidligere i kapittel 2. Jeg synes fortsatt at det er svært viktig å være presis i at begrunnelsen for folks deltakelse, både i bevegelsen og slaget, vil variere svært mye. Stephen fokuserer en del på klanshøvdingene,³⁰⁷ noe som på ingen måte er feil, men det vil også si at vi ikke nødvendigvis vet grunnlaget til de andre som tok del. I kapittel 2 tok jeg blant annet for meg støtten jakobittbevegelsen fikk i de britiske landene, hvorfor noen valgte å støtte de, samt hvor mye av støtten kom fra. Der kom det blant annet fram at det var en rekke forskjellige grunner til at de som ønsket å ta del gjorde det. Nasjonalisme var nok en grunn for noen, som Stephen påpeker, men det er fortsatt viktig å være klar på at det lå mye mer bak bevegelsen enn bare en sterk nasjonalistisk følelse.

4.3 Tilknytninger til den moderne, skotske nasjonalismen

4.3.1 Slaget ved Culloden og minnesmerkene – det romantiske og sentimentale perspektivet

Når vi diskuterer jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden sin tilknytning til den skotske nasjonalismen og nasjonalidentiteten i moderne tider, skriver blant annet Sunniva

³⁰³ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁰⁴ *Britannica*, s.v. «Highland Clearances»

³⁰⁵ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁰⁶ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁰⁷ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63-66.

Christina Ruthven Hatlestad-Hall om dette i masteravhandling sin *The Battle that Made Britain?*. I masteravhandlingen sin skriver Hatlestad-Hall om slaget ved Culloden og debatten rundt slagets betydning for blant annet Skottland og Storbritannia. Mot slutten av avhandlingen konkluderer hun med at Culloden og jakobittene har bidratt til «[...] great implications when it comes to Scottish national identity, nationalism and politics». ³⁰⁸ Videre forklarer hun at rett etter slaget ble jakobittene sett ned på og at slaget i seg selv ble sett på som en positiv ting, som hun kaller «[...] a ‘happy extinction’ and a ‘glorious victory’». ³⁰⁹ Dette endret seg derimot på 1800-tallet når romantikken blomstret. Det var på 1800-tallet, ifølge Hatlestad-Hall, at ideen om den heroiske høylenderen blomstret frem. ³¹⁰ Sentimentalitet og nostalgi la grunnlaget for dette endrende synet på jakobittbevegelsen og dens følgere. Selv om det romantiske synet ikke var veldig politisk i sin tid, har denne fremstillingen fått en større politisk rolle i dag. Hatlestad-Hall skriver at «[...] thus the romantic view can be argued to be today’s most political of the scholarly approaches discussed here». ³¹¹ Hvor sterkt denne fremstilling står innenfor dagens politikk er derimot et åpent spørsmål.

Hatlestad-Hall skriver videre i sin masteravhandling at jakobittene og slaget ved Culloden er blitt en stor del av skotsk nasjonalisme og identiteten, hvor en rekke mennesker fra Skottland identifiserer seg selv som skotske framfor britiske. ³¹² Det er ikke overraskende at jakobittbevegelsen, som mot slutten hadde et fokus på skotsk uavhengighet ³¹³, har fått en plass innenfor den skotske nasjonalisme. Noe som i tillegg kan bli sagt om slaget som blir sett på som slutten av jakobittbevegelsen. Det er selvfølgelig flere faktorer som har spilt en rolle i hvorfor jakobittbevegelsen og Culloden har til dels blitt en del av den skotske identiteten. Romantikken og dens fremstilling har nok sikkert spilt en viktig rolle i den heroiske fremstillingen jakobittene og høylenderne har fått, spesielt innenfor populærkulturen. ³¹⁴ Hva jakobittbevegelsen og Culloden betydde for Skottland i samtiden er mest sannsynlig også en faktor for dens tilstedeværelse i den skotske nasjonalismen i dag.

En annen ting som vi ikke må se bort ifra er påvirkningen og fremstillingen slaget ved Culloden i seg selv hadde. Selv om slaget var en del av jakobittbevegelsen, er det fortsatt sin egen hendelse, og hvordan det blir sett på i dag bør ikke nødvendigvis ha noe med bevegelsen

³⁰⁸ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 94.

³⁰⁹ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 95-96.

³¹⁰ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 10-11.

³¹¹ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 10.

³¹² Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 94-96.

³¹³ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63-66.

³¹⁴ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 10-11.

å gjøre. Med dette mener jeg at det sentimentale aspektet ved slaget, blant annet de som døde, kan for mange være viktigere enn det faktumet at det var en del av jakobittbevegelsen. Tidlig i 2022 var jeg heldig nok til å få dratt til Skottland, takket være støtte fra HIFO. Jeg tok selvfølgelig turen til Culloden Moor og besøkscenteret, både for å se slagmarken og hvordan slaget ble fremstilt. Langs slagmarken finner man en rekke minnesmerker, mindre steiner med klansnavn og et større minnesmerke midt i marka. På det største minnesmerket står det «The battle of Culloden was fought on this moor 16th of April 1746. The graves of the gallant highlanders who fought for Scotland & Prince Charlie are marked by the names of their clans».³¹⁵ Noe jeg fant veldig interessant med dette var at minnesmerket refererer til «Highlanders», ikke «Jacobites». Dette er nødvendigvis ikke en viktig detalj, men jeg mener at det er viktig å påpeke at det som National Trust for Scotland³¹⁶ ønsker å minnes er ikke jakobittene. Det var selvfølgelig svært mange høylendere som tok del i akkurat dette opprøret, dog også en rekke lavlendere.³¹⁷ The National Trust for Scotland ønsker derimot å legge fokuset mot høylendere framfor jakobitter.

Samtidig så jeg noe veldig interessant mens jeg besøkte området. Flere av de mindre minnesmerkene, steinene med klansnavn på seg, hadde blomster ved seg.³¹⁸ Det er selvfølgelig ikke unormalt at man legger blomster ned ved minnesmerker, men jeg syntes det var en veldig interessant ting å se at det var mennesker som reiste til Culloden Moor for å minnes de som falt. Ikke bare fordi slaget snart er 300 år gammelt, men også fordi det tydeliggjorde at for noen så er det fortsatt svært viktig, utenfor det historiske. Hatlestad-Hall knytter blant annet minnesmerkene opp mot jakobittene, «If you travel to Culloden Battlefield nowadays, you can visit a memorial put up in memory of the Jacobites».³¹⁹ Jeg anser ikke dette som feil på noen som helst måte, men jeg tror at det med vilje er gjort et skille mellom de som døde under slaget og jakobittbevegelsen i seg selv. Selv om minnesmerket referer til jakobittbevegelsen, så velger de spesifikt å referere til høylenderne. Hatlestad-Hall er tildels inne på dette når hun skriver at «[...] the memorial singles out the Highlanders as those who fought and died for Jacobitism [...] the cairn also expresses that the Highlanders ‘fought for Scotland’, clearly upholding the nationalistic view that the Jacobites fought for *all* of Scotland [...]».³²⁰ Jeg føler derimot at minnesmerkene til dels ønsker å minnes de som falt under slaget,

³¹⁵ Se vedlegg nr. 5

³¹⁶ En veldedighetsorganisasjon som er med på å ivareta og vise frem deler ved den skotske historien. NTS har over 300 000 medlemmer (National trust for Scotland, «Our work»).

³¹⁷ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20-23

³¹⁸ Se vedlegg nr. 6

³¹⁹ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 95.

³²⁰ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 95.

og til en viss grad separere de fra jakobittbevegelsen. At markeringen av slaget ikke bare er for historiske grunner, men for noen mer sentimentale og personlige grunner som illustrert med plasseringen av blomster (se vedlegg).

4.3.2 Bruken av myter i narrative – forbudet mot bruken av tartan

Som diskutert tidligere, virker det som at romantikken kan ha hatt en påvirkning på jakobittbevegelsen sin posisjon i den moderne skotske nasjonalismen.³²¹ Noe annet som kan ha vært med på å styrke jakobittene og Culloden sin posisjon innenfor den skotske nasjonalismen er måten høylenderne ble behandlet i ettertiden. Her tenker jeg spesifikt på lover og regler som kom som en konsekvens av opprørene, og som hovedsakelig omtaler 'høylendere' framfor 'jakobitter'. Tidligere i dette kapitlet tok jeg blant annet for meg at det gjennom historien ble gjort flere forsøk på å svekke det skotsk-gæliske språket, blant annet gjennom lovgivning.³²² Etter slaget ved Culloden derimot, kom det nye lover som blant annet la fokuset på å svekke mange av de andre aspektene ved høylandskultur som en del av «The Highland Clearances».³²³ Samtidig fant jeg at noen av disse lovverksendringene har blitt presentert på en svært interessant måte i ettertiden.

I august 1746 kom 'Act of Proscription' som en konsekvens av slaget ved Culloden tidligere det året.³²⁴ Dette lovvedtaket la blant annet fokus på strengere regler for avvæpningen av høylenderne og regler rundt bruken av 'highland dress'³²⁵. Jeg har beklageligvis ikke fått tilgang til selve lovverket, og kan dermed bare fokusere på hvordan det blir fremstilt. Det jeg har funnet er et utkast av et lovvedtak fra 28. juni 1746 (se vedlegg), utifra det jeg har funnet om 'Act of Proscription' virker det som at det faktisk er skissen til dette lovvedtaket. Skissen fra juni tar blant annet for seg «For the abolishing the Highland dress [...]» og «The more effectual disarming the Highlands [...]».³²⁶ Dette er begge punkter som visst nok skal ha vært en del av 'Act of Proscription', spesifikt 'Dress Act' og 'Disarming Act',³²⁷ dog virker skissen mye strengere enn hva det endelige lovvedtaket faktisk var.

Et veldig interessant aspekt ved 'Act of Proscription' er ikke nødvendigvis hva lovverket faktisk går ut på, selv om dette også er en veldig spennende ting. Det er heller

³²¹ Hatlestad-Hall, *The Battle That Made Britain?*, s. 10-11.

³²² BBC, «Scots Gaelic»

³²³ *Britannica*, s.v. «Highland Clearances»

³²⁴ MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?», s. 1.

³²⁵ Se vedlegg nr. 3

³²⁶ TNA: SP 54/32/24

³²⁷ MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?», s. 1.

hvordan lovvedtaket har blitt presentert i ettertid, spesifikt 'Dress Act'. I min søken etter det faktiske lovverket fant jeg mange artikler som tok for seg denne spesifikke delen av lovvedtaket. Mange av artiklene skrev at lovverket ønsket å bannlyse stoffet tartan og ikke 'Highland dress' som skissen viser til (Se vedlegg). En av disse artiklene skrev blant annet «The cloth was banned for 26 years with severe penalties for anyone wearing it».³²⁸ En annen artikkel skrev «Clan tartan had become popular during the Jacobite years and this was outlawed under this new act [...]».³²⁹ Denne artikkelen nevner i tillegg at sekkepiper var bannlyst, noe jeg heller ikke finner kilder på. Det er igjen viktig at jeg spesifiserer at jeg ikke har tilgang til selve lovverket, men fra de kildene jeg har, virker dette som en veldig stor misoppfatning av hva lovvedtaket faktisk sa.

Peter Eslea MacDonald, en tartan-historiker, spesifiserer at 'Dress Act' sier at tartan ikke skal bli brukt til spesifikke typer klær og at denne loven kun omhandler menn.³³⁰ Noe som vil tilsa at tartan i seg selv aldri var bannlyst, men heller bruken av det med spesifikke klær og i spesifikke situasjoner. Han spesifiserer videre at i de tilfellene man kan finne at noe faktisk ble straffet i henhold til dette lovvedtaket, skrev de «[...] for 'wearing the Highland Clothes' [...]» og ikke for bruk av tartan.³³¹ Akkurat hvor denne myten kom fra er vanskelig å si,³³² men det som er spennende med den er hvordan den fortsatt eksisterer og blir videreformidlet i dag. En av artiklene jeg nevnte tidligere, heter «Remember when tartan was banned» og har sterke nasjonalistiske trekk ved seg.³³³ Den presenterer blant annet jakobittbevegelsen som en heldekkende borgerkrig, noe som i mine øyne virker litt overdrevent når det er snakk om et par mindre opprør som fant sted over en 60-70 års periode. Det er derimot ganske tydelig at artikkelen har et formål den ønsker å formidle, og at myten om bannlysningen av tartan passer inn med narrative den prøver å presentere.

Terry Stewart sin artikkel om 'The Highland Clearance' bruker også denne myten til å formidle et poeng,³³⁴ noe som virker å være at etter slaget ved Culloden gikk regjeringen ut for å ødelegge den høylandske kulturen. Jeg er ikke nødvendigvis uenig med dette narrative, selv fra det MacDonald skrev så gikk lovvedtaket ut på å bannlyse i hvert fall en del av den høylandske kulturen.³³⁵ Som jeg også skrev om tidligere, så påvirket 'The Highland

³²⁸ Clare Campbell, «Remember when tartan was banned», *Loch Ness by Jacobite*

³²⁹ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³³⁰ MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?», s. 1-2.

³³¹ MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?», s. 3.

³³² MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?», s. 4.

³³³ *Loch ness by jacobite*, «Remember when tartan was banned» av Clare Campbell

³³⁴ Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³³⁵ MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?», s. 1-2.

clearance' klanssystemet i Skottland, en gammel styreform som skilte høylandet ut fra lavlandet og som var en del av den skotske kulturen.³³⁶ Det blir derimot ganske feil å presentere denne myten som en virkelighet for å få fram et poeng. Som nevnt flere ganger så har jeg beklageligvis ikke tilgang på selve lovvedtaket, så jeg kan ikke dobbeltsjekke mye av informasjonen jeg diskuterer. Ut ifra det jeg har, en skisse som mest sannsynlig er forgjengeren til lovvedtaket, og en artikkel skrevet av en tartan-historiker, lener jeg mer mot at tartan i seg selv aldri ble bannlyst. Så selv om denne myten ikke kan si så alt for mye om påvirkningen lovvedtaket hadde når det var i bruk, kan den vise til hvordan deler av den moderne skotske nasjonalismen ønsker å fremstille regjeringens vedtak.

Ett år etter kom i tillegg «[...] the Abolition of Heritable Jurisdictions (Scotland) Act of 1747» som fjernet mye av den rettslige og regjerende makten klanshøvdingene tidligere hadde hatt i Skottland.³³⁷ Spesifikt står det at målet med Heritable Jurisdiction Act er «[...] for taking away and abolishing the Heretable Jurisdiction in Scotland [...] for restoring such Jurisdictions to the Crown [...] for rendering the Union of the Two Kingdoms more complete».³³⁸ Veldig enkelt så skulle makten som tidligere hadde gått i arv fra klanshøvdingene nå bli fjernet, slik at den britiske tronen fikk mer kontroll over områdene. Dette var et lovverk som gikk inn for å styrke kongens makt over Skottland, samt svekke klanssystemet som regjerte på den tiden. I motsetning til 'Act of proscription' virker det ikke som at dette lovvedtaket har like mange myter og misoppfatninger rundt seg. Noe interessant med det er hvordan Terry Stewart velger å presentere lovverket «[...] which stated that anyone who did not submit to English rule automatically forfeited their land: bend the knee or surrender your birth right».³³⁹ Selv om det de skriver ikke nødvendigvis er feil, er det veldig interessant at de går for en slik emosjonell måte å fremstille det på «[...] bend the knee or surrender your birth right».³⁴⁰ Det er tydelig at Stewart har et eksisterende bias, noe jeg også har hvis vi skal være transparente, som kommer tydelig frem i hvordan de velger å presentere disse lovvedtakene, noe jeg tror spiller mye inn i jakobittbevegelsen sin eksistens i den skotske nasjonalismen i dag.

³³⁶ *Britannica*, s.v. «Highland Clearances»

³³⁷ *Britannica*, s.v. «United Kingdom» av Asa Briggs mfl.

³³⁸ Lov 1746, Heritable Jurisdictions (Scotland) Act 1746, (20 Geo. II c. 43)

³³⁹ Stewart, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁴⁰ Stewart, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

4.3.3 Outlander og jakobittene – En aktualisering innenfor populærkulturen

Slaget ved Culloden og jakobittbevegelsen har ikke bare fått en tilknytning til den skotske nasjonalismen gjennom historiske bøker og avhandlinger. Denne tilknytningen har i tillegg blitt presentert og tydeliggjort i populærkulturen, spesifikt bokserien og TV-serien *Outlander*.³⁴¹ Det er faktisk denne serien som la grunnlaget i interessen min for jakobittbevegelsen og skotsk historie. Jeg fulgte serien gjennom de først 3 sesongene, men har derimot ikke fått tid til å se de senere sesongene. Selv om serien ikke nødvendigvis er veldig historisk korrekt, viser den til skotsk kultur og natur på en veldig fin måte. Det er spesielt naturen, og hvor beundringsverdig den er, som virkelig kommer tydelig fram i serien.

Bøkene og serien tar blant annet for seg jakobittbevegelsen i Skottland i 1743 fram til slaget i 1746. Den første boken i serien kom ut i 1991 og ble skrevet av den amerikanske forfatteren Diana Gabaldon.³⁴² Totalt sett skal hele serien bestå av ti bøker, hvor den niende kom ut 23. november 2021. Tv-serien hadde sin premiere 9. august 2014 og består nå av fem sesonger, mens den sjette sesongen hadde premiere 6. mars 2022.³⁴³ Den har også blitt fornyet med en syvende sesong. Serien har blitt svært populær og hadde en økende mengde seere de første sesongene, hvor den nåværende sjette sesongen er den eneste sesongen som har mindre seere enn den første. Totalt sett hadde de første 8 episodene mer enn 5 millioner seere. TV-serien har dessuten blitt nominert til og vunnet en rekke priser gjennom årene.

Serien handler om Claire Randall, en militærpsykepleier fra andre verdenskrig, som blir sendt tilbake til Skottland 1743.³⁴⁴ Hun ender opp med å bli en del av jakobitoppøret siden hun kommer i kontakt med høylenderen James Fraser. James 'Jamie' Fraser er en del av Gabaldon sin fiksjonaliserte versjon av klanen Fraser av Lovat. Det er derimot greit å påpeke at klanen Fraser av Lovat er en virkelig skotsk klan. I starten av serien ser man blant annet jakobittenes innsamling av penger for å kunne drive opprørene, spesifikt det som blir 1745 oppøret, og sesong 2 avsluttes med et hint om at et større slag er i ferd med å finne sted. Sesong 3 starter med selve slaget, slaget ved Culloden Moor, og selv om man alltid kan diskutere hvor historisk korrekt Tv-serier er, så presenterer *Outlander* flere aspekter ved kampen som ikke nødvendigvis alltid er omtalt. Den viser til hvor kort slaget var, samt at flere av opprørerne ble henrettet i tiden etter. Det serien derimot gjør, som jeg har omtalt tidligere, er at den viser opprørene med en manglende mengde skytevåpen. Det er viktig å påpeke at

³⁴¹ Wikipedia, s.v. «Outlander (TV series)

³⁴² Wikipedia, s.v. «Outlander (Book series)»

³⁴³ Wikipedia, s.v. «Outlander (TV series)»

³⁴⁴ Wikipedia, s.v. «Outlander (TV series)»

serien faller innenfor sjangerne romantisk drama og fantasi, noe som betyr at det er svært mange historiske hendelser som har blitt konstruert for å passe narrative og for å inkludere forfatterens egne karakterer. Jeg finner det bare personlig interessant at ideen om jakobittenes mangel på skytevåpen fortsatt blir presentert i nåtiden. Spesielt i en serie hvor historien ikke hadde blitt negativt påvirket av å inkludere dette aspektet ved slaget.

Kapittel 5: Konklusjon

Hovedfokuset mitt i denne avhandlingen var å se på jakobittbevegelsen og dens tilknytning til den skotske nasjonalismen og de skotske høylenderne, særlig på 1700-tallet, men også med utsyn til 1900-2000-tallet. Jeg ønsket å se på hvordan bevegelsen utviklet seg fra årene 1688 til 1746, samt hvordan deler av denne perioden har blitt fremstilt i tekster fra nyere tider.

I konklusjonen av avhandlingen ønsker jeg å svare på problemstillingen jeg presenterte i starten, samtidig som jeg kommer til å trekke røde tråder mellom det jeg har skrevet om tidligere i avhandlingen, for å gi en mer helhetlig forståelse av sammenhengen mellom de forskjellige elementene. Problemstillingen jeg har arbeidet med i denne avhandlingen er:

Jakobittbevegelsen, Slaget ved Culloden og skotsk nasjonalisme: Hvordan jakobittbevegelsen utviklet seg fra å være en britisk bevegelse til å bli et symboluttrykk for de skotske høylenderne og den skotske nasjonalismen.

5.1 Jakobittbevegelsens utvikling fra 1688-1746 – Fra britisk til skotsk

For å kunne svare på deler av problemstillingen var det viktig å se på den generelle utviklingen til bevegelsen, samt eventuelle endringer som kan ha funnet sted som knyttet den opp mot skottene.

Som vist i kapittel 2, spesifikt 2.2 og dens underkapitler, kan man si at jakobittbevegelsen startet med den ærerike revolusjonen i 1688-1689 etter at James II måtte abdisere tronen.³⁴⁵ Bakgrunnen for dette var særlig at James II dømte sønnen sin katolsk, noe det protestantiske parlamentet i England følte truet protestantismens plass i samfunnet.³⁴⁶ Den religiøse konflikten mellom James II og det engelske parlamentet, samt store deler av den engelske befolkningen, var ikke et nytt problem for Stuart-regimet. Mary Stuart, Queen of Scots, hadde selv problemer med å integrere seg innad i det skotske og engelske samfunnet etter at hun kom tilbake fra Frankrike.³⁴⁷ Den franske oppveksten hennes spilte selvfølgelig en rolle i dette, men hennes katolske tro var også en viktig faktor. Foruten disse to var det stadige konflikter mellom parlamentet og Stuart monarkene, alt fra økonomi, lovgivning og religion.³⁴⁸ Det er ikke for å si at disse tidligere konfliktene var veldig viktige når

³⁴⁵ Fremont-Barnes, *The Jacobite Rebellion 1745-1746*, s. 12.

³⁴⁶ Fremont-Barnes, *The Jacobite Rebellion 1745-1746*, s. 12-13.

³⁴⁷ *Britannica*, s.v. «Mary,» av Antonia Fraser

³⁴⁸ *Store norske leksikon*, s.v. «Karl I» av Jon Gunnar Arntzen

parlamentets bestemte seg for å be William III om hjelp, men heller for å illustrere Stuart-regimets konfliktfylte forhold til parlamentet.

Da parlamentet tok avgjørelsen om å få fjernet James II fra den britiske tronen, ba de om hjelp fra William av Orange, som var gift med James II sin datter Mary.³⁴⁹ Det var flere i Storbritannia som støttet James II og som mente at han urettmessig måtte abdisere tronen i denne perioden.³⁵⁰ Det er her man kan tydelig se at jakobittbevegelsen fikk støtte fra flere fronter, James II fikk spesielt mye støtte fra Irland i starten.

Det er etter denne perioden at man gradvis kan se at mange av de som aktivt tok del i opprørene var skotske, med støtte fra Frankrike. Under den ærerike revolusjonen fikk James II en militær støtte fra Irland, i tillegg til at 6000 av hans 23 000 menn var franske.³⁵¹ Hvis vi ser på slaget ved Culloden derimot, besto en god del av Charles sine menn av skotske høylendere, selv om det var både lavlendere og deler av Frankrike sin irske brigade som tok del i både slaget og opprøret.³⁵² Samtidig ser man at opprørene og slagene beveger seg mer mot Skottland. Det første opprøret endte med slaget ved Boyne 1689 i Irland, mens det siste endte ved Culloden Moor 1746 i høylandet i Skottland. Det er mulig at denne reduksjonen av aktiv støtte fra andre fronter får støtten fra Skottland til å virke større enn den egentlig var.

Det er også en mulighet for at jakobittenes ønske om å kalle styrkene sine for «[...] the 'Highland' Army [...]», og bruken av den tradisjonelle highland dress³⁵³ som uniform, under 1745 opprøret har bidratt til at jakobittbevegelsen oftere har blitt fremstilt som skotsk. Samtidig ble flere av deltakerne referert til som høylendere, selv om de ikke var det. Pittock skriver blant annet at oberst James Wolfe refererte til flere medlemmer av den irske brigaden som høylendere etter slaget ved Culloden.³⁵⁴ Samtidig, som nevnt tidligere, blir maleriet til David Morier ofte brukt for å illustrere slaget, noe som kan ha bidratt til ideen om at det var høylenderne mot engelskmennene. Dette er for øvrig en fremstilling som fortsatt lever sterkt i dag, det var i hvertfall det som kom tydelig til uttrykk i presentasjonen jeg hørte på når jeg besøkte besøkssenteret på Culloden Moor i februar 2022.

5.2 Var det patriotiske og/eller nasjonalistiske grunner for opprørene?

I kapittel 4 tok jeg blant annet for meg forskjellen på patriotisme og nasjonalisme. Selv om jeg skrev at historikere, spesifikt Jeffery Stephen, knytter en nasjonalistisk ideologi oppimot

³⁴⁹ Fremont-Barnes, *The Jacobite Rebellion 1745-1746*, s. 12-13.

³⁵⁰ Szechi, «The Jacobite Movement», s. 84-91.

³⁵¹ *Britannica*, s.v. «Battle of Boyne,» av Myles Hudson

³⁵² Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20-23.

³⁵³ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20.

³⁵⁴ Pittock, *Culloden*, s. 121.

jakobittbevegelsen og dens deltakere,³⁵⁵ gikk jeg ikke innpå om det faktisk var nasjonalisme framfor patriotisme. Alt i alt tror jeg det kan være vanskelig å komme fram til et konkluderende svar. Dette er fordi alle som deltok hadde sine individuelle grunner for å delta. Det betyr derimot ikke at jeg ikke kan diskutere det.

Som diskutert tidligere i kapittel 4, kan man hovedsakelig skille mellom patriotisme og nasjonalismen på et punkt. Nasjonalismen fokuserer mer på nasjonen hvor patriotisme fokuserer mer på landet.³⁵⁶ Mot slutten av jakobittbevegelsen var Skottlands uavhengighet en viktig bakgrunn for en rekke skotters deltakelse i opprørene.³⁵⁷ Ut ifra dette kan vi tenke oss at det lå en form for patriotisk ideologi i bakgrunnen for mange. Det betyr derimot ikke at vi kan feie en nasjonalistisk ideologi av banen. En nasjon er enkelt sagt knyttet til en språklig, kulturell og historisk enhet.³⁵⁸ Skottland, i mine øyne, faller fint innenfor denne betegnelsen. Dette mener jeg passer bedre enn patriotisme på mange måter når vi tenker på at en majoritet, så langt vi kjenner til, av de som aktivt deltok i opprørene mot slutten var skotske høylendere.³⁵⁹ For mange assosierte de nok en kamp for Skottland, med en beskyttelse av tradisjonene i høylandet. Spesielt siden selvstyret klanene lenge hadde hatt, møtte på stadig mer motstand. Jeg kan derimot ikke si noe mer konkret, som nevnt tidligere er årsakene til folks deltakelse personlig, og de vi har mest kjennskap til var klanshøvdingene, samt de i høyere militære posisjoner.³⁶⁰ Hva hverdagspersonen tenkte er noe annet. Det jeg derimot mener vi kan si er at det mest sannsynlig både var patriotiske og nasjonalistiske årsaker bak en rekke menneskers motiver for deltakelse.

5.3 Er jakobittbevegelsen en del av den skotske nasjonalismen i moderne tider (1900-tallet og 2000-tallet)?

Om jakobittbevegelsen er blitt en del av den skotske nasjonalismen i moderne tider, ca. 1900-tallet og 2000-tallet, er nok både og. Bevegelsen eksisterer selv i dag, med en rekke aktive medlemmer som fortsatt støtter Stuart familien og deres slektninger.³⁶¹ Jeg tror definitivt at den har fått en plass innenfor den skotske nasjonalismen, jeg tror derimot ikke at det er en veldig stor eller signifikant plass.

³⁵⁵ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63.

³⁵⁶ *Britannica*, s.v. «patriotism» av Andrea Baumeister

³⁵⁷ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63.

³⁵⁸ *Store norske leksikon*, s.v. «nasjonalstat» av Olav Fagelund Knudsen og Marte Ericsson Ryste

³⁵⁹ Reid, *Culloden Moor 1746*, s. 20-23

³⁶⁰ Stephen, «Scottish Nationalism and Stuart Unionism», s. 63.

³⁶¹ *The Scotsman*, «More than an Outlander tribute act: meet the modern day Jacobites»

Utifra det vi kan se, blant annet med fremstillingen av *The Act of Proscription* blant både forfattere som Terry Stewart³⁶² og bloggere³⁶³, så virker det som at jakobittbevegelsen og konsekvensene som fulgte den, har til dels fått en plass innenfor den skotske nasjonalismen i dag. Det er definitivt de som bruker det for å styrke sin egne nasjonalistiske ideologi. Samtidig kan vi ikke se bortifra at populariteten til TV-serien *Outlander* har satt et nytt fokus på jakobittbevegelsen, noe som kan ha bidratt til at flere skotter har fått en økt interesse for den mer romantiserte versjonen av jakobittene. Historiker Murray Pittock sa i et intervju at «Of course the *Outlander* dimension is important and it has reached 30 million plus sales and so on, but that in itself is a product of the ongoing fascination of Jacobitism».³⁶⁴ Han fortsetter videre med å forteller om hvordan spesifikt slaget ved Culloden var med på å «[...] changed British, and therefore world, history for good [...]», og at dette har vært med på skape et romantisert syn av Skottland.³⁶⁵

En økt interesse for jakobittbevegelsen betyr derimot ikke at den har en sterk posisjon innefor den mer generelle eller kollektive nasjonalismen. Hvis den romantiserte versjonen av jakobittbevegelsen styrker ideen om at jakobittene hovedsakelig kjempet for Skottland og dens uavhengighet, kan man tenke seg at flere føler en tilknytning til den idealiserte versjonen av bevegelsen og hva den stod for. Dette endrer selvfølgelig ikke at de viser støtte for jakobittbevegelsen, og at den da har en plass innenfor nasjonalismen. Jeg mener derimot at det er viktig å skape et skille mellom de støtter bevegelsen i seg selv, og de som støtter ideen om et uavhengig Skottland, og med dette romantisere bevegelsen.

Det betyr derimot ikke at jakobittene, ikke har en plass i dagens Skottland. Et eksempel på dette er medlemmene av *The Royal Oak Society*, som ifølge *The Scotsman* er «[...] a newly formed group of Jacobites [...]».³⁶⁶ I artikkelen jeg leste, var medlemmene av denne gruppen i Glencoe for å minnes massakren som fant sted der i 1692.³⁶⁷ De så på seg selv som noe som knyttet sammen fortiden og nåtiden, og var aktive deltakere i den nasjonalistiske politikken innad i Skottland. Det er derimot ikke veldig mange som har den samme dedikasjonen som disse menneskene. Moderne jakobitter blir ofte sett på som mennesker som velger å leve i fortiden, og som viser støtte til en allerede foredlet sak. Det at

³⁶² Steward, «The Highland Clearances.» *Historic UK*

³⁶³ Clare Campbell, «Remember when tartan was banned», *Loch Ness by Jacobite*

³⁶⁴ Murty, «The lasting link between the Jacobites and an independent Scotland», *The National*

³⁶⁵ Murty, «The lasting link between the Jacobites and an independent Scotland», *The National*

³⁶⁶ *The Scotsman*, «More than an *Outlander* tribute act: meet the modern day Jacobites»

³⁶⁷ *The Scotsman*, «More than an *Outlander* tribute act: meet the modern day Jacobites»

det finnes mennesker som viser en slik dedikasjon støtter i det minste ideen om at jakobittbevegelsen har fått en viss plass innenfor den skotske nasjonalismen.

Som nevnt tidligere, tror jeg også at det er personlige og kulturelle aspekter som blir blandet inn med jakobittene i dag. Med dette mener jeg at de som minnes en rekke av slagene og opprørene ikke nødvendigvis gjør dette fordi de vil hedre jakobittene, men heller minnes den høylandske kulturarven og de som 'kjempet for Skottland'. Jeg nevnte tidligere i avhandlingen at når jeg besøkte Culloden Moor var det flere minnesmerker som hadde fått plassert blomster ved seg (Se vedlegg...). Disse menneskene, vil jeg tro, minnes ikke jakobittbevegelsen, men heller slektningene deres som døde i løpet av slagets korte time. Det er derimot andre ting som støtter dette tankesettet. I en artikkel fra *The Scotsman* står det at under en minnestund for Glencoe massakeren 1692, var det folk som var til stedet for å minnes slektningene sine.³⁶⁸ Det står at «[...] a solitary woman turned up, a MacDonald here to pay personal homage to her ancestors who were murdered here», noe som passer med observasjonen jeg gjorde under feltarbeidet mitt.³⁶⁹ Jeg vil tro at det er mange slike mennesker der ut, de som for personlige grunner minnes jakobittene og deres sak uten at det ligger noe nasjonalistisk i bakgrunnen for det.

5.4 Siste tanke

I innledningen til denne avhandlingen forklarte jeg at en av mine teoretiske tilnærminger kom til å legge grunnlaget sitt i hermeneutikk. Bakgrunnen for dette var fordi jeg kom til å måtte bruke en rekke forskjellige kilder som bygger på forfatterens egne meninger og forståelse av andre verk. Det har derfor vært viktig å både fremstille hva de ønsker å oppnå gjennom tekstene sine, samtidig som jeg viser til hvilke kilder de eventuelt har brukt for å trekke sine konklusjoner. Videre har det vært viktig at jeg er klar over eventuelle fordommer eller forventninger jeg har.

En viktig del ved hermeneutikk, som jeg gikk gjennom i delkapittel 1.4.2 og 1.4.6, er bruken av den hermeneutiske sirkelen. Det vil si å se på forståelsen mellom deler av en tekst og teksten som en helhet, og at disse kun kan bli forstått når man ser på forholdet mellom dem. Det å kunne tolke en tekst ved å se på meningssammenhengen mellom meningshelheten og meningsdelene i teksten, har vært en viktig del av diskusjonene i denne avhandlingen. Det er viktig når man arbeider med andres tekster som kilder, at man er klar over at det er en rekke forskjellige ting som kan være med på å påvirke hvordan aktøren velger å fremstille

³⁶⁸ *The Scotsman*, «More than an Outlander tribute act: meet the modern day Jacobites»

³⁶⁹ *The Scotsman*, «More than an Outlander tribute act: meet the modern day Jacobites»

tematikken de diskuterer. En aktørs fordommer og/eller miljø vil ha en påvirkning på hva de skriver og hvordan de velger å formulere seg, noe som betyr at når man arbeider med tekstene deres kan det være nyttig å bruke hermeneutikk for å avdekke uklare premisser. Samtidig er det viktig at forskeren selv er klar over at de også er påvirket av sine forhold, forventninger og forståelse av det de arbeider med.

Det er på grunn av dette at jeg valgte å bruke hermeneutikk som både metode og teori gjennom denne avhandlingen. Det har vært viktig for mine diskusjoner at jeg brukte den hermeneutiske sirkelen som en basis på hvordan jeg skulle håndtere og tolke tekstene jeg brukte, samtidig som hermeneutisk intensjonalisme og filosofisk hermeneutikk la i bakhodet mitt mens jeg arbeidet. Jeg kom inn i denne avhandlingen med allerede etablerte tanker og meninger, som jeg måtte være klar over for at jeg skulle kunne presentere tematikken jeg arbeidet med på en så tydelig måte som mulig. Samtidig som jeg, til dels, måtte prøve å avdekke intensjonene til aktørene som jeg valgte å bruke. Dette var spesielt viktig når jeg kom inn på diskusjonen om skotsk nasjonalismen i dag, 1900- og 2000-tallet. Jeg valgte å bruke tekster jeg ikke nødvendigvis var enig i, ikke for å argumentere mot dem, men heller vise til meninger noen har. Siden jeg valgte å bruke litteratur som, i mine øyne, inneholdt misoppfatninger, var det viktig at jeg ikke bare tydeliggjorde dette, men også viste til at aktøren i seg selv ikke nødvendigvis hadde dårlige intensjoner. Det faktumet at noen av aktørene brukte en myte for å fremme sine egne synspunkter var en viktig del av diskusjonen min, men det var like viktig å vise til at de delte en misoppfatning som mange andre også tror på. Det viser til forkunnskapene til forfatteren, noe som gir et innblikk i intensjonene deres.

Det er samtidig viktig å påpeke at jeg selv gjør tolkninger i denne avhandlingen basert på min forståelse og mine opplevelser, flere ganger. Når jeg viser til Hatlestad-Hall sin oppfatning av minnesmerket, velger jeg å påpeke at jeg ikke sier meg helt enig i hennes oppfatning. Dette er ikke fordi jeg mener hun sier noe uten et grunnlag for det, men heller fordi mine egne opplevelser og oppfatninger skiller seg fra hennes. Det var derfor jeg passer på å spesifisere at jeg ikke nødvendigvis er uenig, men heller at jeg tenker at det kan være andre grunner til at man kaller de som kjempe i slaget ved Culloden Moor for høylendere. Når man jobber hermeneutisk, er det viktig at man er klar over at man ikke bare må passe seg for andres intensjoner, men også våre egne og de meningssammenhengene disse inngår i.

5.5 Veien videre

Jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden er ikke et utforskede område. Det er derimot noe jeg mener burde bli sett mer på, og det er deres plass i det kollektive minnet, samt et bredere

fokus på minnebruken i seg selv. Murray Pittock er litt innom dette i boken hans *Culloden: Great Battles* hvor han blant annet skriver «The elegiac and graveyard quality of the battle in public and collective memory proved to be inescapable in the broader culture»³⁷⁰, men jeg mener at det fortsatt er mye rom for å utforske dette aspektet ved bevegelsen og slaget. Hvilken plass har jakobittbevegelsen og slaget ved Culloden hatt innad i det kollektive minnet? Ikke minst plassen det har fått innenfor minnepolitikken i Skottland og England. Jeg tror at et dybde studie rundt kollektive minner, minnepolitikk og generelt sett minnebruk, hadde vært veldig interessant, og noe som burde bli tematisert i kommende studier.

³⁷⁰ Pittock, *Culloden*, s. 147.

Litteraturliste

- Alnes, Jan Harald. «Hermeneutikk» i Store norske leksikon på snl.no, 31.07.20. Hentet den 25.11.20 fra <https://snl.no/hermeneutikk>
- Arntzen, Jon Gunnar. «Karl 1 - av England og Skottland» i *Store norske leksikon* på snl.no, 27. mai 2019. Hentet 2. november 2021 fra https://snl.no/Karl_1_-_av_England_og_Skottland
- Arntzen, Jon Gunnar; Lunga, Peter Sigurdson. «Karl 2 - av England og Skottland» i *Store norske leksikon* på snl.no, 4. april 2019. Hentet 2. november 2021 fra https://snl.no/Karl_2_-_av_England_og_Skottland
- Ashley, M.. «Charles I.» *Encyclopedia Britannica*, 26. januar 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/Charles-I-king-of-Great-Britain-and-Ireland>.
- Barthorp, Michael. *The Jacobitic Rebellions 1689-1745*. Vol. 118. Men-at-arms Series;. London: Osprey, 1982.
- Baumeister, Andrea. «patriotism» i *Encyclopedia Britannica* på Britannica.com, 10. juli 2017. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/topic/patriotism-sociology>.
- BBC. «Scots Gaelic.» 29. oktober 2014. Hentet 2. mai 2022 fra https://www.bbc.co.uk/voices/multilingual/scots_gaelic_history.shtml
- Bevan, Richard, «Bonnie Prince Charlie: Rebel Prince», *Sky History* <https://www.history.co.uk/articles/bonnie-prince-charlie-rebel-prince>
- Bratberg, Terje. «Stuart (skotsk adelsslekt)» i *Store norske leksikon* på snl.no, 11. oktober 2018. Hentet 2. november 2021 fra https://snl.no/Stuart_-_skotsk_adelsslekt
- Briggs, A. , Morrill, . John S. , Barr, . Nicholas A. , Prestwich, . Michael Charles , Josephson, . Paul R. , Gilbert, . Bentley Brinkerhoff , Ravenhill, . William , Whitelock, . Dorothy , Atkins, . Ralph Charles , Frere, . Sheppard Sunderland , Joyce, . Patrick , Hastings, . Margaret , Chaney, . William A. , Smith, . Lacey Baldwin , Kishlansky, . Mark A. , Colley, . Linda J. , Spencer, . Ulric M. and Kellner, . Peter. «United Kingdom.» i *Encyclopedia Britannica* på Britannica.com, 1. mai 2022. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/place/United-Kingdom>.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia, «House of Stuart», i *Encyclopædia Britannica*, 26.03.20. Hentet 26.11.20 fra <https://www.britannica.com/topic/House-of-Stuart>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Act of Union.» *Encyclopedia Britannica*, 24. April 2022. Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/event/Act-of-Union-Great-Britain-1707>

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Battle of Culloden.» *Encyclopedia Britannica*, 30. mars 2021. Hentet 8. november 2021 fra <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Culloden>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Bishops' Wars.» *Encyclopedia Britannica*, 23. juni 2019. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/event/Bishops-Wars>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Charles Edward, the Young Pretender.» *Encyclopedia Britannica*, 27. januar 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/Charles-Edward-the-Young-Pretender>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Episcopal Church in Scotland.» *Encyclopedia Britannica*, 20. januar 2015. Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/topic/Episcopal-Church-in-Scotland>

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Highland Clearances.» *Encyclopedia Britannica*, 11. november 2021. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/event/Highland-Clearances>

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «house of Hanover.» *Encyclopedia Britannica*, 8. mai 2019. Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/topic/House-of-Hanover>

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «house of Stuart.» *Encyclopedia Britannica*, 16. februar 2021. Hentet 2 november 2021 fra <https://www.britannica.com/topic/House-of-Stuart>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «John Campbell, 2nd duke of Argyll.» *Encyclopedia Britannica*, 6. oktober 2021. Hentet 7. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/biography/John-Campbell-2nd-Duke-of-Argyll>

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Lowlands.» *Encyclopedia Britannica*, 18. april 2011. Hentet 2. Mai 2022 fra <https://www.britannica.com/place/Lowlands-region-Scotland>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Mary II.» *Encyclopedia Britannica*, 26. april 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/Mary-II>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «Massacre of Glencoe.» *Encyclopedia Britannica*, 6. februar 2021. Hentet 8. november 2021 fra <https://www.britannica.com/event/Massacre-of-Glencoe>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. «presbyterian.» *Encyclopedia Britannica*, 7. mai 2020. Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/topic/presbyterian>

- British Royal Family History. «House of Stuart- Queen Mary II» i British Royal Family History på britroyals.com. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britroyals.com/stuart.asp?id=mary2>
- British Royal Family History. «King Charles I (1625-1649)» i British Royal Family History på britroyals.com. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britroyals.com/kings.asp?id=charles1>
- British Royal Family History. «King Charles II (1660-1685)» i British Royal Family History på britroyals.com. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britroyals.com/kings.asp?id=charles2>
- British Royal Family History. «King James II (1685-1688)» i British Royal Family History på britroyals.com. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britroyals.com/kings.asp?id=james2>
- Burns, Robert. *Such A Parcel Of Rogues In A Nation*. 1791. Hentet fra <http://www.robertburns.org/works/344.shtml>
- Campbell, Clare, «Remember when tartan was banned», *Loch ness by jacobite*, 16. april 2018. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.jacobite.co.uk/blog/remember-when-tartan-was-banned>.
- Castelow, Ellen, «The Battle of Culloden». Hentet 8. november 2021 fra <https://www.historic-uk.com/HistoryMagazine/DestinationsUK/The-Battle-of-Culloden/>
- Castelow, Ellen, «The Battle of Glen Shiel». Hentet 8. november 2021 fra <https://www.historic-uk.com/HistoryMagazine/DestinationsUK/The-Battle-of-Glen-Shiel/>
- Castelow, Ellen, «The Battle of Sheriffmuir». Hentet 8. november 2021 fra <https://www.historic-uk.com/HistoryMagazine/DestinationsUK/The-Battle-of-Sheriffmuir/>
- Clan Carruthers Society International, «Clan Carruthers: The Massacre of Glencoe», 7. februar 2020. Hentet 15. mai 2022 fra <https://clancarrutherssociety.org/2020/02/07/clan-carruthers-the-massacre-of-glencoe/>
- Duffy, Christopher. «The '45 Campaign». I *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*, redigert av Tony Pollard, 17-37. Havertown: Pen & Sword Books Limited, 2009. DOI: <https://ebookcentral-proquest-com.mime.uit.no/lib/tromsoub-ebooks/detail.action?docID=4824849>

- Duffy, Christopher. *The best of enemies: Germans against Jacobites, 1746*. London: Bitter Books, 2013
- Fardan, C. R. & Thorleifsson, C. «What is nationalism?», sv.uio.no, 7. november 2020. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-nationalism.html>.
- Fraser, A.. «Mary.» *Encyclopedia Britannica*, 4. februar 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/Mary-queen-of-Scotland>.
- Fremont-Barnes, Gregory. *Essential Histories: The Jacobite Rebellion 1745-1746*. Osprey publishing, 2011.
- Gilje, Nils. *Hermeneutikk som metode: Ein historisk introduksjon*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2019
- Greve, Tim. «Culloden» i *Store norske leksikon* på snl.no, 13.12.2017. Hentet 29.10.2020 fra <https://snl.no/Culloden>
- Grohse, Ian Peter. «Late medieval vikings: The MacDonald raids on Orkney c. 1461». I Christian Coojmans (ed.), *Traversing the Inner Seas: Contacts and Continuity in and around Scotland, the Hebrides, and the North of Ireland*, Edinburgh 2017, 274-90. https://www.ssns.org.uk/wp-content/uploads/2021/07/10_Grohse_InnerSeas_2017_pp_274-290.pdf
- Hatlestad-Hall, Sunniva Christina Ruthven. *The battle that made Britain? - A study of the historiographical debate on the significance of the Battle of Culloden in 1746 for Scotland, Britain and the world*. Mastergradsavhandling. Universitetet i Oslo. 2019
- Historic UK, «The highland clans», Hentet 26.11.20 fra <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofScotland/The-Highland-Clans/>
- History.com Editors. «English Bill of Rights» i *History* på history.com, 10. oktober 2019. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.history.com/topics/british-history/english-bill-of-rights>
- History.com Editors. «Glorious Revolution» i *History* på history.com, 22. september 2021. Hentet 8. november 2021 fra <https://www.history.com/topics/british-history/glorious-revolution>
- Holmboe, Haakon. «Jakobittisme» i *Store norske leksikon* på snl.no, 15. oktober 2020. Hentet 8. november 2021 fra <https://snl.no/jakobittisme>
- Hudson, M.. «Battle of the Boyne.» *Encyclopedia Britannica*, 4. juli 2021. Hentet 8. november 2021 fra <https://www.britannica.com/event/Battle-of-the-Boyne>.

I samme verden. «Den anglikanske kirke» på *I samme verden Cappelen Damm*, hentet fra <https://isammeverden.cappelendamm.no/tekst.html?tid=1735445&sek=1150593>

Iddeng, J. W., «stattholder», i *Store norske leksikon* på snl.no, 23. november 2021. Hentet 10. mai 2022 fra <https://snl.no/stattholder>

Johannessen, S. F. & Grønmo, S., «feltarbeid», i *Store norske leksikon* på snl.no, 29. april 2022. Hentet 6. mai 2022 fra <https://snl.no/feltarbeid>.

Kenyon, J. P.. «James II.» *Encyclopedia Britannica*, 10. oktober 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/James-II-king-of-England-Scotland-and-Ireland>.

Kilts-n-stuff.com, «Scottish Highland Wear.» Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.kilts-n-stuff.com/scottish-highland-wear/>.

Knudsen, O.F. & Ryste, M. E., «nasjonalstat», i *Store norske leksikon* på snl.no, 17. september 2018. Hentet 2. mai 2022 fra <https://snl.no/nasjonalstat>.

Knudsen, Olav Fagelund, «nasjonalisme» i *Store norske leksikon* på snl.no, 30. desember 2021. Hentet 2. mai 2022 fra <https://snl.no/nasjonalisme>.

Kohn, H, «nationalism», i *Encyclopedia Britannica* på Britannica.com, 13. Mars 2022. Hentet 2. Mai 2022 fra <https://www.britannica.com/topic/nationalism>.

Lenman, Bruce Philip. «Stuart, Charles Edward.» *The Oxford Companion to British History*, 2015, *The Oxford Companion to British History*, 2015. Hentet 2. november 2021

Lima, Geir, «Bretagne» i *Store norske leksikon* på snl.no, 5. juni 2020. Hentet 8. mai 2022 fra <https://snl.no/Bretagne>

Lord, Evelyn. *The Stuarts' Secret Army: English Jacobites, 1689-1752*. Harlow: Pearson Longman, 2004.

Lov 1746, An Act for taking away and abolishing the Heretable Jurisdictions in Scotland; and for making Satisfaction to the Proprietors thereof; and for restoring such Jurisdictions to the Crown; and for making more effectual Provision for the Administration of Justice throughout that Part of the United Kingdom, by the King's Courts and Judges there; ...and for rendering the Union of the Two Kingdoms more complete., 20 Geo. II c. 43 / 1746 c. 43. <https://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo2/20/43/introduction>

Lunga, Peter Sigurdson. «Jakob 2 - av England» i *Store norske leksikon* på snl.no, 15. oktober 2020. Hentet 2. november 2021 fra https://snl.no/Jakob_2_-_av_England

Lunga, Peter Sigurdson. «Maria 2» i *Store norske leksikon* på snl.no, 15. oktober 2020. Hentet 2. november 2021 fra https://snl.no/Maria_2

MacDonald, Peter E. «Act of Proscription 1746 The Tartan Ban – Fact or Myth?» på [scottishtartans.co.uk](https://www.scottishtartans.co.uk), September 2020. Hentet 17.11.2020 fra [https://www.scottishtartans.co.uk/Act of Proscription 1746 - The Tartan Ban - Fact or Myth.pdf](https://www.scottishtartans.co.uk/Act_of_Proscription_1746_-_The_Tartan_Ban_-_Fact_or_Myth.pdf)

Mathew, D.. «James I.» *Encyclopedia Britannica*, 15. juni 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/James-I-king-of-England-and-Scotland>.

Melve, Leidulf. «Å arbeide komparativt». I *Historikerens arbeidsmåter*, redigert av Leidulf Melve og Teemu Ryymin, 70-91. Oslo: Universitetsforlaget, 2018.

Merriam-Webster, «hessian» i *Merriam-Webster.com Dictionary*. Hentet 4. april 2022 fra <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hessian>

Merriam-Webster, «highlander» i *Merriam-Webster.com Dictionary*. Hentet 26.11.20 fra <https://www.merriam-webster.com/dictionary/highlander>.

Merriam-Webster, «nationalism» i *Merriam-Webster.com Dictionary*. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.merriam-webster.com/dictionary/nationalism>.

Merriam-Webster, «recusant» i *Merriam-Webster.com Dictionary*. Hentet 9. mai 2022 fra <https://www.merriam-webster.com/dictionary/recusant>

Morill, J. S. & Robb, N. A., «William III.» *Encyclopedia Britannica*, 15. mars 2022. Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.britannica.com/biography/William-III-king-of-England-Scotland-and-Ireland>

Morrill, J. S.. «Jacobite.» *Encyclopedia Britannica*, 30. desember 2018. Hentet 8. november 2021 fra <https://www.britannica.com/topic/Jacobite-British-history>.

Murty, Jim. «The lasting link between the Jacobites and an independent Scotland.» *The National*. 11. april 2021. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.thenational.scot/news/19224648.lasting-link-jacobites-independent-scotland/>.

National Army Museum, «Battle of Culloden». Hentet 8. november 2021 fra <https://www.nam.ac.uk/explore/battle-culloden>

National Museums Scotland. «James VI and I» i National Museums Scotland på [nms.ac.uk](https://www.nms.ac.uk). Hentet 2. november 2021 fra <https://www.nms.ac.uk/explore-our-collections/stories/scottish-history-and-archaeology/james-vi-and-i/>

National Portrait Gallery, «David Morier». Hentet 8. november 2021 fra <https://www.npg.org.uk/collections/search/person/mp07334/david-morier>

National Trust for Scotland. «Our work.» Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.nts.org.uk/our-work>

- National Trust for Scotland. «The Jacobites.» Hentet 8. november 2021 fra <https://www.nts.org.uk/learning/adult-learning/jacobites>
- NZ History, «New Zealand Field Artillery». Hentet 8. november 2021 fra <https://nzhistory.govt.nz/war/new-zealand-artillery/trench-mortar-batteries>
- Oates, Jonathan. «HESSIAN FORCES EMPLOYED IN SCOTLAND IN 1746.» *Journal of the Society for Army Historical Research* 83, no. 335 (2005): 205–14. <http://www.jstor.org/stable/44231208>.
- Oldervoll, Jan. «tory» i *Store norske leksikon* på snl.no, 21. november 2017. Hentet 15. mai 2022 fra <https://snl.no/tory>
- Olsen, Emilie Steffensen. *Veien mot det siste slaget på britisk jord: Jakobittbevegelsen sett i lys av Bill of Rights (1689) og Act of Settlement (1701) – en historiografisk undersøkelse*. Mastergradsavhandling. UiT Norges Arktiske Universitet. 2018
- Parliament. «Act of Union 1707» på parliament.uk. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/legislative scrutiny/act-of-union-1707/>
- Parliament. «Bill of Rights 1689» på parliament.uk. Hentet 15. mai 2022 fra <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/revolution/collections1/collections-glorious-revolution/billofrights/>
- Parliament. «The 1715 rebellion» på parliament.uk. Hentet 8. november 2021 fra <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/legislative scrutiny/act-of-union-1707/overview/the-1715-rebellion/>
- Pittock, Murray G. H.. «Charles Edward Stuart», *Études écossaises* [En ligne], 10 | 2005, 31 mars 2005. Hentet 2. november 2021. DOI : <https://doi-org.mime.uit.no/10.4000/etudeseccossaises.149>
- Pittock, Murray G.H. *The invention of Scotland: The Stuart myth and the Scottish identity, 1638 to the Present*. London: Routledge, 1991.
- Pittock, Murray. *Culloden: Great Battle*. Oxford: Oxford University Press, Incorporated, 2016.
- Pollard, Tony. «Introduction: The Battle of Culloden – More than a Difference of Opinion». I *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*, redigert av Tony Pollard, 1-16. Havertown: Pen & Sword Books Limited, 2009.

- Pollard, Tony. *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*. Havertown: Pen & Sword Books, 2009. Hentet 29.10.2020 fra <https://ebookcentral-proquest-com.mime.uit.no/lib/tromsoub-ebooks/detail.action?docID=4824849>
- Reid, Stuart, and Gerry Embleton. *Culloden Moor 1746: The Death of the Jacobite Cause*. Vol. 106. Campaign. Oxford: Osprey Publishing, 2010.
- Reid, Stuart. «The Battle of Culloden: A Narrative Account». I *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*, redigert av Tony Pollard, 103-129. Havertown: Pen & Sword Books Limited, 2009.
- Reid, Stuart. «The British Army at Culloden». I *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*, redigert av Tony Pollard, 62-86. Havertown: Pen & Sword Books Limited, 2009.
- Reid, Stuart. «The Jacobite Army at Culloden». I *Culloden: The History and Archaeology of the Last Clan Battle*, redigert av Tony Pollard, 38-61. Havertown: Pen & Sword Books Limited, 2009.
- Roseveare, H. Godfrey. «Charles II.» *Encyclopedia Britannica*, 25. mai 2021. Hentet 2. november 2021 fra <https://www.britannica.com/biography/Charles-II-king-of-Great-Britain-and-Ireland>.
- Scotland Info Guide, «The Scottish Highlands», Hentet 26.11.20 fra <https://www.scotlandinfo.eu/scottish-highlands/>
- Scotland.org. «Scottish Language.» Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.scotland.org/about-scotland/culture/language>.
- Scotland.org.uk. «Act of Union 1707.» Hentet 10. mai 2022 fra <https://www.scotland.org.uk/history/act-union>
- Scottish Tartans Authority, «Ancient Highland Dress.» Hentet 2. mai 2022 fra <http://www.tartansauthority.com/highland-dress/ancient/#top>.
- Sommerfelt, A. & Schackt, J., «etnisk gruppe» i *Store norske leksikon* på snl.no, 15. april 2021. Hentet 2. mai 2022 fra https://snl.no/etnisk_gruppe.
- Stensvold, Anne, «avlat» i *Store norske leksikon* på snl.no, 15. februar 2019. Hentet 9. mai 2022 fra <https://snl.no/avlat>
- Stephen, Jeffrey. «Scottish Nationalism and Stuart Unionism: The Edinburgh Council, 1745.» *Journal of British Studies* 49, no. 1 (2010): 47-72. s. 50. Hentet 25.11.20 fra <http://www.jstor.org/stable/27752690>
- Stephen, Jeffrey. «Scottish Nationalism and Stuart Unionism: The Edinburgh Council, 1745.» *Journal of British Studies* 49, No. 1 (Januar 2010): 47-72. Hentet fra

<https://www.jstor.org/stable/pdf/27752690.pdf?refreqid=excelsior%3Ae88c05ca42d31619e4e1a64fd9f72d19>

Stevenson, David. *Scotland's last royal wedding: the marriage of James VI and Anne of Denmark*. Edinburgh: John Donald Publishers, 1997.

Steward, Terry, «The Highland Clearances», *Historic UK* på historic-uk.com. Hentet 2. mai 2022 fra <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofScotland/The-Highland-Clearances/>.

Store Norske Leksikon. «Den episkopale kirke» i *Store norske leksikon* på snl.no, 14. august 2021. Hentet 15. mai 2022 fra https://snl.no/den_episkopale_kirke

Store Norske Leksikon. «Maria Stuart - skotsk dronning» i *Store norske leksikon* på snl.no, 26. februar 2021. Hentet 2. november 2021 fra https://snl.no/Maria_Stuart_-_skotsk_dronning

Store Norske Leksikon. «non-jurors» i *Store norske leksikon* på snl.no, 26. april 2019. Hentet 15. mai 2022 fra <https://snl.no/non-jurors>

Store Norske Leksikon. «restorasjon (gjeninnsettelse)» i *Store norske leksikon* på snl.no, 29. oktober 2020. Hentet 9. mai 2022 fra https://snl.no/restorasjon_-_gjeninnsettelse

Store Norske Leksikon. «skotsk-gælisk» i *Store norske leksikon* på snl.no, 30. mars 2022. Hentet 2. mai 2022 fra <https://snl.no/skotsk-g%C3%A6lisk>.

Store Norske Leksikon. «tartan» i *Store norske leksikon* på snl.no, 22. oktober 2020. Hentet 3. mai 2022 fra <https://snl.no/tartan>

Store Norske Leksikon. «testakt» i *Store norske leksikon* på snl.no, 4. januar 2022. Hentet 15. mai 2022 fra <https://snl.no/testakt>

Store Norske Leksikon. «Thomas Osborne Leeds» i *Store norske leksikon* på snl.no, 15. desember 2015. Hentet 10. mai 2022 fra https://snl.no/Thomas_Osborne_Leeds

Stortinget. «Hvordan blir en lov til?». Hentet 29.10.2020 fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/stortinget-undervisning/5.-7.-trinn/tegnaserien-en-lov-blir-til/>

Szechi, Daniel. «The Jacobite Movement». I *A Companion to Eighteenth-Century Britain*, rediger av H. T. Dickinson, 81-96. Hoboken: John Wiley & Sons, Incorporated, 2002. Hentet fra <https://ebookcentral-proquest-com.mime.uit.no/lib/tromsoub-ebooks/detail.action?pq-origsite=primo&docID=242433>

The History Press, «The Battle of Culloden 1746». Hentet 8. november 2021 fra <https://www.thehistorypress.co.uk/articles/the-battle-of-culloden-1746/>

The National Archives of the UK (TNA): SP 54/32/24 via
<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/jacobite-1745/laws-control-scotland/>

The National Archives of the UK via <https://www.nationalarchives.gov.uk/>

The National Archives of the UK via
<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/jacobite-1745/>

The Royal Family. «Charles 2 (r. 1660-1685)» på royal.uk. Hentet 2. november 2021 fra
<https://www.royal.uk/charles-ii>

The Royal Family. «Charles I (r. 1625-1649)» på royal.uk. Hentet 2. november 2021 fra
<https://www.royal.uk/charles-i>

The royal scots. «The royal scots: The royal regiment», <https://www.theroyalscots.co.uk/>

The Scotsman. «More than an Outlander tribute act: meet the modern day Jacobites». *The Scotsman* på scotsman.com, 5. mars 2019. Hentet 2. mai 2022 fra
<https://www.scotsman.com/regions/inverness-highlands-and-islands/more-outlander-tribute-act-meet-modern-day-jacobites-90739>.

Tjora, Aksel. «norm» i *Store Norske leksikon* på snl.no, 29.06.2018. Hentet 15.11.2020 fra
<https://snl.no/norm>

Visitscotland.com, «Clans», Hentet 26.11.20 fra <https://www.visitscotland.com/see-do/research-your-ancestry/clans/>

Warnicke, Retha M. *Mary, Queen of Scots*. Routledge Historical Biographies. London: Routledge, 2006.

Wikipedia, s.v. «Outlander (Book series)». Hentet 8. november 2022 fra
[https://en.wikipedia.org/wiki/Outlander_\(book_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Outlander_(book_series))

Wikipedia, s.v. «Outlander (TV series)». Hentet 8. november 2022 fra
[https://en.wikipedia.org/wiki/Outlander_\(TV_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Outlander_(TV_series))

Vedlegg

Vedlegg 1 – HIFO reiserapport

Fra høylandet i Skottland til nasjonalarkivet i England

– reiserapport 2022

Hvordan gikk jakobittbevegelsen fra å være en britisk bevegelse til å bli sett på som en kamp mellom de skotske høylenderne og engelskmennene? Det er dette spørsmålet som la grunnlaget for turen min til Inverness og The National Archives i London.

Karoline Marie Lia

Masterstudent, UiT Tromsø

Mastergradsoppgaven min fokuserer på jakobittbevegelsen, slaget ved Culloden 1746 og skotsk nasjonalisme: Hvordan jakobittbevegelsen gikk fra å være en britisk bevegelse til å bli et symboluttrykk for de skotske høylenderne og den skotske nasjonalismen. På bakgrunn av denne problemstillingen hadde jeg et ønske om å besøke slagmarken på Culloden Moor ved Inverness i Skottland. For få en bedre forståelse av både hvordan slaget fra 1746 blir presentert i Skottland i dag, samt for å oppleve regionen og landet jeg har valgt å skrive om. Jeg trengte også å få reist innom nasjonal arkivet i London for å finne en rekke dokumenter som viser til hendelsesforløpet før slaget ved Culloden 1746, samt konsekvensene av dette. Jeg fikk tildelt reisestipend fra HIFO for å foreta reisen min. Med dette fikk jeg tatt turen til Inverness og London i februar.

Slaget ved Culloden – Det siste slaget på britisk jord.

Et av de første stedene jeg besøkte i Inverness var Culloden Battlefield and Visitor Center. Culloden Moor ligger en kort busstur fra Inverness Det er her ett av de siste store slagene mellom jakobittene og den britiske regjeringen fant sted i 1746.

Det første jeg gjorde da jeg kom til Culloden Moor var å gå langs slagmarken. National Trust of Scotland har jobbet hardt med restaureringen av området, hvor målet er å gjøre området så autentisk som mulig. Langs slagmarken har røde og blå flagg blitt hengt opp, disse representerer frontlinjene til begge styrkene. Dette hjalp veldig med å visualisere størrelsen på slaget, noe som kan være vanskelig å forstå uten en slike virkemidler.

Inn mot midten av marka finner vi blant annet steiner med klansnavn på seg. Dette er minnesmerker for de 1500 jakobittene som falt under slaget. Noen av disse minnesmerkene hadde blomster plassert foran seg, på lik linje med hva man gjør ved en grav. Det var ikke

veldig mange besøkende den dagen, ikke overraskende siden det regnet og blåste ganske mye. De som var der tok seg derimot god tid og var innom hvert minnesmerke. Helt inn ved midten av slagmarken finner man en minnevarde som er dedikert til «The gallant highlanders» som kjempet for Skottland og prins Charlie.

Foto: Karoline Marie Lia. «The well of the dead. Here the Chief of the MacGillivray fell». Dette er minnesmarkeringen for Alexander MacGillivray, lederen av MacGillivray klanen. Steinen skal markere stedet hvor MacGillivray døde under slaget. I motsetning til mange av de andre minnesmarkeringene, spesifiserer denne en enkeltperson hvor de andre viser til klanen som en helhet.

Etter slagmarken tok jeg meg en tur inn til besøkssenteret. Det fungerer som et museum og presenterer en gjennomgang av hendelsesforløpet som ledet opp mot slaget og til dels konsekvensene av det. Besøkssenteret gir en veldig fin og visuell forklaring av området og minnesmerkene. Det er bygd opp slik at man fysisk går gjennom historien, noe som gjorde det veldig enkelt å forstå seg på selve konflikten. Jeg foreslår virkelig at man først går innom senteret før man går ut og utforsker slagmarken. En ting jeg likte veldig godt med besøkssenteret var at det var delt inn i jakobittene sin side og den britiske regjeringen sin side. Så selv om stedet hovedsakelig er til minne for alle jakobittene som døde, så føler man ikke at det er en ensidig historiefremstilling.

De brukte også både lyd og bilde for å dra deg inn i historien og gjøre den så levende som mulig. Et eksempel på dette er surround kinoen deres, hvor de i løpet av rundt fire minutter viser deg brutaliteten ved slaget. Culloden Battlefield and Visitor Center var virkelig en opplevelse, og et sted jeg gjerne kunne tenkt meg å besøke igjen. Jeg vil anbefale alle som skal en tur til Skottland, eller som ønsker å ta seg en tur, å dra innom Culloden Moor. Det var en helt fantastisk opplevelse og jeg føler jeg gikk ut med mye mer kunnskap enn jeg noen gang kan finne i bøker.

Urquhart Castle – ruiner fra 1692

Den siste dagen jeg var i Inverness tok jeg turen til Urquhart Castle. Dette slottet har vært med på en rekke historiske hendelser i Skottland, blant annet de skotske uavhengighetskrigene som fant sted på 1200- og 1300-tallet. Klan Grant, som hadde fått tildelt slottet i 1509, ødela det i 1692 for å forhindre at jakobittene kunne bruke det.

Urquhart Castle ligger en 35 minutters busstur utenfor Inverness, på et nes ut mot Loch Ness innsjøen. I motsetning til da jeg besøkte Culloden Moor, var jeg veldig heldig med været da jeg dro til Urquhart. Det blåste litt, men solen skinte sterkt noe som gjorde at man virkelig kunne beundre både slottet og Loch Ness. Før jeg gikk ut til ruinene var jeg en kort tur innom besøkssenteret, som er det første stedet man ankommer. Der fikk jeg litt grunnleggende informasjon om slottet og dens historie. De hadde også en liten filmvisning som ga en historisk kontekst til området og de som levde der før. En veldig underholdende del med denne filmen var slutten, hvor noen kommer inn og trekker opp gardinene i rommet slik at man ser ut mot slottet.

Da filmen var ferdig tok jeg turen ned mot ruinene. Det er et helt nydelig område fullt av historie. Jeg ble helt overveldet da jeg gikk innom de forskjellige bygningene. Når en beveger seg rundt i ruinene finner man en rekke informasjonsskilt som forteller litt om hva spesifikke deler var brukt til den gang da. Samtidig som man får lest seg opp om slottets historie og bruk ser en nesten hele tiden ut mot Loch Ness, en av de mest kjente innsjøene i

Foto: Karoline Marie Lia. Urquhart Castle og Loch Ness

Skottland. Utsikten fra toppen av slottet er helt magisk. Dette er virkelig et område man burde besøke hvis man kan. Det å kunne gå gjennom historien på denne måten, samtidig som man får nyte den spektakulære utsikten er en helt unik opplevelse som jeg er veldig takknemlig for at jeg fikk oppleve.

The National Archives – London

Etter at jeg hadde vært i Inverness tok jeg turen sørover mot London, for å besøke The National Archives. Før jeg reiste fra Norge hadde jeg booket både lesesalsplass og dokumenter gjennom arkivets nettside, noe jeg anbefaler å gjøre for å sikre seg de

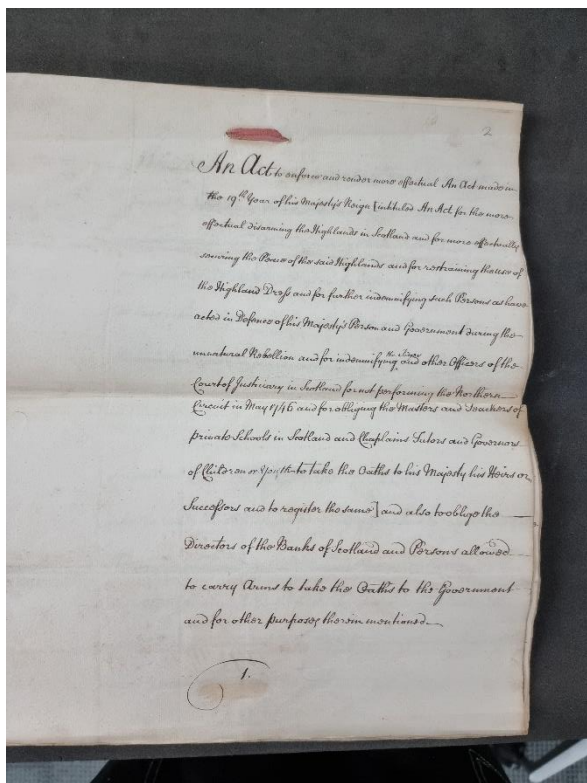
dokumentene man trenger. Registeringsprosessen på arkivet går også fort når det meste er ordnet på forhånd. Man trenger derimot ikke å booke verken plass eller dokumenter på forhånd. Dog vil jeg anbefale dette på det sterkeste, spesielt hvis det er første gangen man besøker arkivet.

Foto: Karoline Marie Lia. The National Archives London

Da jeg ankom arkivet var det svært lett å orientere seg, ikke bare er det en rekke skilt som viser veien, men de som jobber der er mer enn villige til å hjelpe deg med hva enn du trenger hjelp til. Etter at jeg hadde lagt fra meg alt utenom kamera, mobil og PC tok jeg turen opp til første etasje. Dette er hvor jeg fikk ordnet et adgangskort. Hele prosessen var veldig enkel. Jeg leverte dokumentasjonen jeg hadde fått beskjed om at jeg måtte ha med meg, og det var egentlig det, de som jobbet der ordnet resten. Det eneste jeg måtte gjøre var å smile for bildet, og så var adgangskortet mitt fikset. Jeg fikk da beskjed om at dokumentene mine var i andreetasje, og tok turen videre dit.

Før man får kommet inn til rommet hvor de har dokumentene må man registrere adgangskortet sitt, dette må man også når man drar. Etter dette tok jeg turen bort til dokument

utleveringen og fikk tildelt de dokumentene jeg hadde booket på forhånd. Jeg var heldig, både fordi det jeg hadde booket var relevant for oppgaven min, men at også mange av de andre dokumentene i samme serie viste seg å være relevante. Jeg fant blant annet et dokument som viste til at noen ble straffet i henhold til The Disarming Act 1746, samt en liste over opprørsfanger fra Skottland. Det var alt i alt en vellykket studietur som brakte med seg mye nytt for avhandlingen min, takket være støtten fra HIFO.

Foto: Karoline Marie Lia. «To enforce an Act of 19 Geo. II for the more effectual disarming of the Highlands»

«Fra høylandet i Skottland til nasjonalarkivet i England – reiserapport 2022» reiserapport sendt inn til HIFO av Karoline Marie Lia

Vedlegg 2 – «Map of higlands and lowlands of Scotland»

Wikipedia, «Maps of highlands and lowlands of Scotland» Hentet 15. Mai 2022 fra https://en.wikipedia.org/wiki/Scottish_Highlands

Vedlegg 3 – ‘Highland dress’

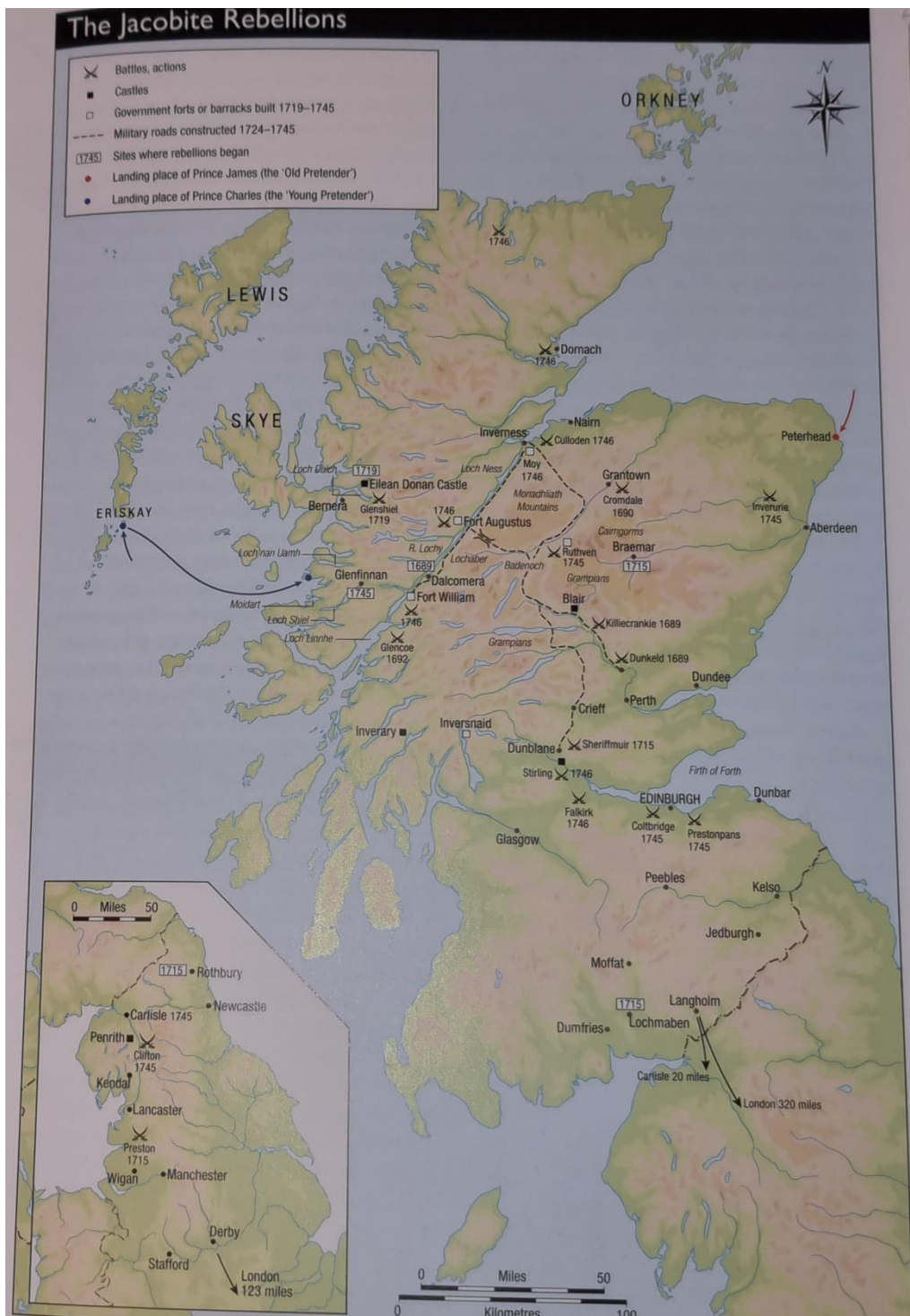
A Highlander. Clansmen were variously armed – by no means all with broadswords as popular sentiment suggests. The poorest men carried simple implements like pitchforks and scythes, while others carried Lochaber axes (a type of polearm) or muskets. (Stuart Reid collection)

Senior officer of a Highland regiment. The motivations of such men had less to do with wreaking vengeance on hereditary foes – though this cannot be altogether discounted – by seizing their cattle and land, but more to do with improving conditions in their communities and, on a grander scale, separating the English and Scottish crowns. (Stuart Reid collection)

«A Highlander» og «Senior officer of a Highland regiment» av Fremont-Barnes, Gregory. *Essential Histories: The Jacobite Rebellion 1745-1746*. Osprey publishing, 2011. s. 28-29.

Vedlegg 4 – «The Jacobite Rebellions» kart

«The Jacobite Rebellions» av Fremont-Barnes, Gregory. *Essential Histories: The Jacobite Rebellion 1745-1746*. Osprey publishing, 2011. s. 37.

Vedlegg 5 – «The Battle of Culloden» minnesmerke

«Memorial Cairn, Culloden Battlefield». Bildet av det største minnesmerke på Culloden Moor. Foto: Karoline Marie Lia

Vedlegg 6 – «Mixed Clans» minnesmerke med blomster

«Mixed Clans» minnesmerket med blomster fra Culloden Moor. Foto: Karoline Marie Lia